

Тема:

Відбулася
Міжнародна
конференція
Союзу адвокатів
Республіки
Молдова
за участю
представників
НААУ

с. 3

Огляд
ключових
рішень РАУ
11 – 12 серпня
2023 року

с. 10

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за серпень –
вересень
2023 року

с. 14

Історія
адвокатури:
Адвокати міста
Мелітополя
на шпальтах
місцевої преси
початку
XX століття

с. 62

ЗМІСТ

Новини та події

Відбулася Міжнародна конференція Союзу адвокатів Республіки Молдова за участю представників НААУ.....	3
Як адвокату зареєструвати електронний кабінет в ЄСІТС ...	4
НААУ допомагатиме адаптації захисників України після служби	5
Інформацію про порушення прав адвокатів систематизують	6
Оцифрування архівів адвокатури: проєкт офіційно відкрито	6
Історію адвокатури допоможе дослідити ЦДІАК	7
Студентів університету Драгоманова вчитимуть історії адвокатури.....	7
Директор ІВА зустрівся із представниками НААУ	8
Українські адвокати отримали шанс пройти стажування в Уельсі.....	9

Рішення органів адвокатського самоврядування

Огляд ключових рішень РАУ 11 — 12 серпня 2023 року ...	10
--	----

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за серпень — вересень 2023 року.....	14
---	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздїй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Дроздов О. М.

Член Науково-консультативної ради при НААУ

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія KB № 20370-10170 P
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Партнер НААУ

Земельне законодавство

Д. Навроцький

Проблемні питання
 правонаступництва КСП,
 аналіз законодавства та судової
 практики 33

Цивільні справи

О. Печений

Право на приватизацію і набуття
 житла: модифікація способів захисту.... 36

О. Розгон

Залишення неподільної речі
 у спільній власності у разі
 неможливості реального поділу
 між співвласниками 44

Н. Дядик, Іса Самед Алтунтас

Порівняльно-правові аспекти
 правового регулювання договорів
 оренди житлових приміщень
 в Україні та Туреччині 52

Цікава тема

І. Ковальчук

Особливості відшкодування шкоди
 власникам житла, зруйнованого
 внаслідок бойових дій 58

Історія адвокатури

Д. Майстро

Адвокати міста Мелітополя
 на шпальтах місцевої преси
 початку ХХ століття 62

Головний редактор
 Ізвітова Л. П.

Редактор
 Ковтун М. С.

Загальний дизайн
 Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
 серія КВ № 20370-10170P

Видавець
 ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
 вул. Сумська, 106а,
 м. Харків, 61002, Україна
 тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
 раз на місяць

Дата виходу
 30.09.2023 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2023.
 Усі права на публікації захищені.
 Відтворення та поширення
 (розповсюдження) у будь-який
 спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
 «Вісник Національної асоціації
 адвокатів України», допускається
 лише за дозволом Національної
 асоціації адвокатів України.
 При відтворенні матеріалів,
 що містяться у бюлетені «Вісник
 Національної асоціації адвокатів
 України», посилання на видання
 і вказівка імені (псевдоніма)
 автора твору обов'язкові.

ВІДБУЛАСЯ МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ СОЮЗУ АДВОКАТІВ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ЗА УЧАСТЮ ПРЕДСТАВНИКІВ НААУ

У Кишиневі пройшла Міжнародна конференція Союзу адвокатів Республіки Молдова, в ході якої учасники з різних країн обговорили сучасні проблеми діяльності інституту адвокатури.

Участь у заході взяли представники Національної асоціації адвокатів України.

Під час виступу голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова звернула увагу, зокрема, на те, що в Україні під час воєнного стану особливо загострилася проблема порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності: ігнорування засади конфіденційності, ототожнення адвоката з клієнтом, відсутність поваги до адвокатської таємниці, посягання на життя та здоров'я. В умовах війни суспільство не завжди поділяє захисної місії адвокатів, тож професія стає ризиковою. Тим не менш, інститут адвокатури непохитно відстоює конституційний принцип верховенства права і сподівається, що суспільство зрештою дійде до розуміння його цінності. В такій критичній ситуації особливого значення набуває підтримка колег та міжнародних партнерів.

Одна із сесій конференції була присвячена саме питанню ризиків адвокатської професії. Висвітлюючи проблему ототожнення в Україні адвоката з клієнтом, член Ради адвокатів України від Рівненської області Ганна Лазарчук розповіла про особливості захисту осіб, які підозрюються у воєнних злочинах та колабораційній діяльності.

«В суспільстві існує така думка: якщо ти захищаєш зрадника, то ти сам є зрадником. Саме через це деякі колеги відмовляються від захисту клієнтів, побоюючись за своє життя і життя близьких», — пояснила вона. — Непоодинокими є випадки вручення повісток адвокатам прямо під час проведення слідчих дій або судових засідань, з метою усунути незручного для слідства, занадто активного адвоката». РАУ розглянула більше десяти звернень колег на цю тему. «Але це лише ті, хто попри суспільний тиск не побоявся відкрито виступити та звернутися за допомогою. На-

справді, таких випадків значно більше», — зауважила Г. Лазарчук.

Крім проблем діяльності інституту, адвокати в Кишиневі також присвятили увагу аспектам цифровізації судочинства. Представник НААУ в Республіці Молдова Юрій Григоренко поділився з колегами досвідом диджиталізації в управлінні професійною організацією, що об'єднує всіх адвокатів України.

Зокрема, він розповів колегам про Єдиний реєстр адвокатів України, який за десять років існування став багатофункціональним сервісом для кожного адвоката, його візитівкою. Для професійного розвитку було створено онлайн-платформу Вищої школи адвокатури. Вона об'єднує чотирьох операторів підвищення кваліфікації, які організують проведення більше двох тисяч заходів щороку.

Також Ю. Григоренко озвучив плани зі створення системи для параюристів, автоматизації процедури набуття права на заняття адвокатською діяльністю, впровадження нових ІТ-продуктів для покращення та спрощення операційних функцій офісу Національної асоціації адвокатів України, її комітетів та рад адвокатів регіонів, синхронізації системи «Електронний суд» з ЄРАУ. «Робота через Електронний суд сьогодні є чи не єдиною можливістю для адвокатів, що виїхали з України через війну, залишитися в професії, надавати

правову допомогу та мати засоби для існування», — зауважив представник НААУ у Молдові.

Українська делегація окремо висловила слова вдячності за фінансову допомогу, яку отримала українська адвокатура, та за прихисток українців на території Молдови. «Дуже прошу про підтримку українських юристів на території Молдови, які залишились без роботи, — зазначила Л. Ізвітова. — Деякі з них продовжують виконувати свої професійні обов'язки онлайн (через нашу систему Електронного суду). Інші могли б практикувати на вашій території за українським законодавством. Відповідні рекомендації у вересні минулого року підготувала Рада адвокатів та юридичних товариств Європи (CCBE)».

ЯК АДВОКАТУ ЗАРЕЄСТРУВАТИ ЕЛЕКТРОННИЙ КАБІНЕТ В ЄСІТС

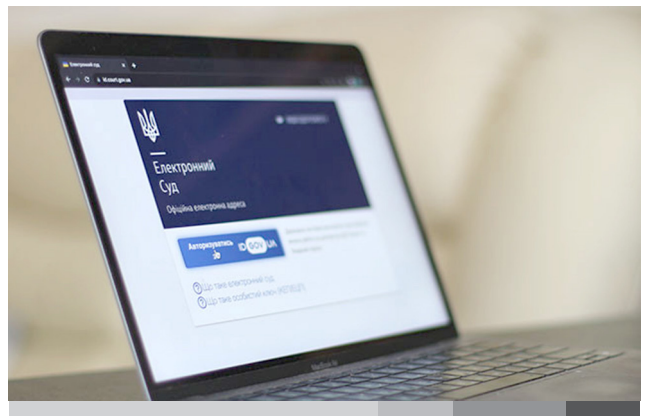
Тим адвокатам, які досі не мають власного електронного кабінету в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, залишилося трохи більше одного місяця, аби виконати відповідну вимогу Закону.

Аби допомогти адвокатам у реєстрації електронних кабінетів у ЄСІТС, в Національній асоціації адвокатів України підготували покрокову відеоінструкцію.

Нагадаємо, електронний кабінет ЄСІТС — це персональний кабінет (вебсервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі), за допомогою якого особі, яка пройшла електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації та сервісів Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи або її окремих підсистем (модулів), у тому числі можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу.

Відеоінструкція за посиланням: URL: unba.org.ua/news/8327-yak-advokatu-zareestruvati-elektronnij-kabinet-v-esits-video.html.

18 жовтня 2023 року вводиться в дію Закон від 29.06.2023 № 3200-ІХ «Про внесення змін до де-

яких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремих підсистем (модулів), що забезпечує обмін документами».

Змінені цим законом редакції ст. 6 Господарського процесуального кодексу, ст. 14 Цивільного процесуального кодексу та ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства передбачають, що адвокати зобов'язані зареєструвати свої електронні кабінети в ЄСІТС або її окремих підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами.

Питання виконання цієї норми Закону було предметом розгляду на засіданні Ради адвокатів України 11 серпня. Згідно із рішенням РАУ № 67 зареєструватися у ЄСІТС мають усі адвокати, хто здійснює адвокатську діяльність. При реєстрації у ЄСІТС вони зобов'язані вказувати електронну адресу, зазначену ними у Єдиному реєстрі адвокатів України. Крім іншого, РАУ також рекомендувала радам адвокатів регіону, у разі звернення адвокатів, незалежно від їх адреси робочого місця, надавати їм необхідну технічну допомогу з реєстрації електронного кабінету в ЄСІТС.

За законом, особі, яка зареєструвала електронний кабінет, суд вручає будь-які документи у справах, в яких така особа бере участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення до електронного кабінету такої особи, що не позбавляє її права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Офіційні електронні адреси, що були зареєстровані до набрання чинності Законом, вважатимуться електронними кабінетами і будуть використовуватися судом, учасниками справи за правилами та в порядку, що діятимуть після введення в дію Закону.

НААУ ДОПОМАГАТИМЕ АДАПТАЦІЇ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ ПІСЛЯ СЛУЖБИ

Благодійний фонд «Після служби» та Національна асоціація адвокатів України сприятимуть українським ветеранам у досягненні успіху після військової служби, допомагатимуть в успішній адаптації захисників України.

Відповідний меморандум про співпрацю та взаємодію підписали сьогодні, 4 вересня, засновник Благодійного фонду Едвард Маршалл, директор цього ж БФ Галина Морар та голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова.

Зокрема, згідно із документом у рамках меморандуму сторони:

- розроблятимуть та реалізовуватимуть спільні проекти;
- організовуватимуть та проводитимуть спільні заходи (тематичні зустрічі, круглі столи, тематичні програми і проекти), залучатимуть для цього інші зацікавлені сторони;
- готуватимуть пропозиції та звернення до компетентних органів державної влади та посадових осіб;
- готуватимуть тематичні публікації;
- обмінюватимуться позитивним досвідом.

«Чимало військових фактично втратили свою роботу, якою займалися у мирний час. Тож вони вже не зможуть працювати за професією, як до війни. І після того, як вони повернуться з фронту, треба їх адаптувати, навчити, дати нові знання і навички, щоб вони змогли годувати свою сім'ю. Це дуже важливо, — наголосила

голова НААУ, РАУ. — Ми єдина на сьогодні організація, яка надає допомогу своїм членам, своїм адвокатам та їх родинам. Тож маємо також допомогти нашим захисникам адаптуватися до нового мирного життя».

Благодійний фонд «Після служби» був утворений у 2022 році за сприяння Американської спілки ветеранів та Благодійного фонду HelpUkraine22. Діяльність цього БФ розрахована на українських військових та ветеранів, особливо тих, хто отримав фізичну або психічну травму, поранення чи захворювання під час проходження військової служби. Фонд працює над тим, щоб охопити практично всі аспекти життя ветеранів: від психологічних проблем до реабілітації та оздоровлення, від пошуку роботи до професійної освіти.

ІНФОРМАЦІЮ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ АДВОКАТІВ СИСТЕМАТИЗУЮТЬ

Факти порушень прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності, які фіксує профільний комітет НААУ, мають узагальнюватися у тематичні дайджести, оприлюднюватися і регулярно надсилатися відповідальним органам для реагування.

На це звернула увагу голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** під час першого засідання Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, який проходив із новим очільником **Євгеном Солодком**.

Він підтримав такий напрям посилення реагування на порушення, зауваживши, що цю інформацію треба доносити на постійній основі як до політиків, чиновників, суспільства, так і до самих правоохоронців (НАБУ, прокурорів, слідчих), які частіше за інших втручаються в адвокатську діяльність.

«У мене є декілька ідей щодо посилення напрямів подальшої роботи комітету. Втім, сьогодні я хотів би зібрати думки та пропозиції від колег. Тому пропоную узгодити спільне бачення вже на найближчому засіданні на початку жовтня», — зауважив очільник Комітету.

Нагадаємо, раніше Є. Солодко заявляв, що незаконні обшуки, ототожнення адвоката з клієнтом, втручання в адвокатську діяльність, негласні слідчі дії стали нормою в роботі правоохоронних органів. І хвиля обшуків в офісах адвокатів свого часу стала каталізатором створення профільного комітету в структурі НААУ.

ОЦИФРУВАННЯ АРХІВІВ АДВОКАТУРИ: ПРОЄКТ ОФІЦІЙНО ВІДКРИТО

Аби зберегти унікальні історичні документи і професійні дані про українських адвокатів, оцифрують архіви рад адвокатів та кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури усіх регіонів України. 30 серпня відбулося урочисте відкриття проєкту.

Оскільки старт проєкту став можливий завдяки підтримці **Міжнародної асоціації юристів (International Bar Association)**, участь у заході взяв її виконавчий директор **Марк Елліс**, який цими днями перебуває із робочим візитом у Києві.

Проєкт з оцифрування архівів адвокатури реалізовуватиметься у Запоріжжі, Миколаєві, Херсоні, Луганську, Донецьку, Харкові, Одесі, Києві, Тернополі, Львові, Полтаві, Рівному, Сумах, Хмельницькому, Черкасах,

Чернігові, Чернівцях, Кіровограді, Івано-Франківську, Ужгороді, Житомирі, Дніпрі, Луцьку та Вінниці. Але першими його реалізацію розпочнуть прифронтові регіони.

Вже завтра в органах адвокатського самоврядування почнуть встановлювати відповідне копіювальне-сканувальне обладнання. Секретаріат НААУ додатково організує навчання, після чого розпочнуться роботи з оцифрування документів.

Кінцевою метою проєкту є зменшення ризиків, пов'язаних із втратою чи пошкодженням паперових архівів внаслідок воєнної агресії або іншими чинниками, поліпшення доступу до документів, а також пришвидшення обміну інформацією між органами адвокатського самоврядування.

ІСТОРІЮ АДВОКАТУРИ ДОПОМОЖЕ ДОСЛІДИТИ ЦДІАК

Центральний державний історичний архів України (м. Київ) сприятиме науково-дослідній, археографічній, виставковій та популяризаційній діяльності у сфері дослідження історії адвокатури України та збереженню її архівно-документальної спадщини.

Відповідний меморандум про співробітництво підписали 14 вересня заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій** та директор ЦДІАК **Ярослав Файзулін**.

Згідно із документом основними напрямками співробітництва визначені:

- розробка пропозицій щодо оптимізації процесу наукових досліджень та публікації джерел з фондів ЦДІАК;

- підготовка джерелознавчих, архівознавчих, археографічних і загальноісторичних видань та публікацій тощо;

- обмін досвідом, інформацією, необхідними матеріалами та документами, які мають значення для співпраці;

- організація та проведення тематичних виставок, круглих столів, конференцій або інших заходів, присвячених обговоренню та висвітленню історичних подій, відомостей з історії адвокатури України, життя та діяльності представників адвокатури.

«Сьогодні ми вживаємо усіх заходів, аби максимально повно дослідити та зберегти для нащадків

історію нашої інституції. І підписання меморандуму з Центральним державним історичним архівом України — ще один важливий крок у цьому напрямі, — зауважив В. Гвоздій. — Зі свого боку ми також вживаємо заходів для формування емпіричної бази майбутніх досліджень. Нещодавно ми запустили проєкт з оцифрування архівів рад адвокатів та кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури регіонів, який реалізовуватиметься по всій Україні».

Меморандум не передбачає будь-яких фінансових зобов'язань між сторонами. Конкретні заходи щодо співробітництва, терміни їх реалізації та інші питання визначатимуться у робочому порядку.

СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ ДРАГОМАНОВА ВЧИТИМУТЬ ІСТОРІЮ АДВОКАТУРИ

В Українському державному університеті ім. М. Драгоманова для студентів створять програми, що відповідають вимогам юридичної практики та здобуткам правничої науки. Зокрема, в освітній процес впровадять навчальні дисципліни з історії становлення та розвитку інституту адвокатури.

Відповідні домовленості між вишем та Національною асоціацією адвокатів України були формалізовані

у Меморандумі про співробітництво, який днями підписали голова НААУ, РАУ **Лідія Ізвітова** та ректор Університету **Віктор Андрущенко**.

Крім іншого, документом передбачається спільне проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень (зокрема, монографій, науково-практичних робіт, інших видань), наукових конференцій, семінарів, круглих столів, інтелектуальних турнірів,

науково-просвітніх заходів, створення навчально-наукових комплексів.

«Ми вже обговорили відкриття в Університеті навчальної аудиторії імені провідного адвоката міста Києва, прем'єр-міністра УНР в екзилі Андрія Яковліва. Ця аудиторія стане двадцятим музеєм в Україні, що ми присвятили адвокатам, — зауважила керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ **Ірина Василик**, яка далі супроводжуватиме цей напрям роботи. — У найближчих планах — написання книги про Яковліва, впровадження у навчальний процес предметів з історії адвокатури України, а також залучення викладачів і студентів до наших проєктів».

ДИРЕКТОР ІВА ЗУСТРІВСЯ ІЗ ПРЕДСТАВНИКАМИ НААУ

Виконавчий директор Міжнародної асоціації юристів (International Bar Association, IBA) **Марк Елліс** в ході свого офіційного візиту до України провів робочу зустріч із представниками Національної асоціації адвокатів України.

Зустріч проходила сьогодні, 30 серпня, в офісі НААУ (Київ, вул. Борисоглібська, 3). З високим гостем спілкувалося керівництво Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, секретаріату НААУ та Ради адвокатів м. Києва.

Зокрема, керівник секретаріату НААУ **Вадим Красник** відзначив системну підтримку, яка надається проєктам НААУ з боку IBA. Зокрема, він згадав забезпечення органів адвокатського самоврядування засобами безперебійного живлення та створення на їхній основі у радах адвокатів регіонів пунктів незламності. «Очікується, що цього року зима буде так само тяжкою, тож отримані нами прилади ще раз стануть технічною основою безперебійної роботи інституту адвокатури», — сказав керівник секретаріату НААУ.

Також він подякував за допомогу, надану міжнародною спільнотою юристів за лінією роботи опікунської ради та передав матеріали Звіту про благодійну допомогу українським адвокатам за період з лютого 2022 року по серпень 2023 року (готується до оприлюднення найближчим часом).

Голова ВКДКА **Сергій Вилков** розповів про заходи, які були вжиті задля організації роботи кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури в умовах війни. «Сьогодні кваліфікаційні та дисциплінарні палати органів адвокатського самоврядування працюють у штатному режимі. Ми забезпечили під час воєнного стану як відкритий доступ до професії адвоката, так і дотримання високих стандартів діяльності через справедливі і відкриті дисциплінарні процедури, — зазначив він. — Окремої уваги заслуговує напрям роботи із оцифрування масиву інформації, що зберігається з часів функціонування ВККА при Кабміні та діяльності адвокатури за законом 1992 року. Тут не можна не відзначити суттєву роль IBA у створенні необхідних технічних умов. Це збереження історії нашої адвокатури від загроз воєнного часу, це підтвердження стажу роботи, це забезпечення гарантій діяльності».

Марк Елліс у свою чергу запевнив у підтримці ініціатив Національної асоціації адвокатів України, особливо тих, що пов'язані з наданням допомоги колегам під час війни. Він сказав, що дуже цінує позицію НААУ в цьому питанні, відзначивши, що далеко не в усіх адвокатурах інших країн спостерігається подібна відкритість.

Наприкінці зустрічі виконавчому директору IBA продемонстрували малюнки дітей адвокатів,

представлені в рамках конкурсу «Перемога дитячих сердець». Високий гість висловив захоплення експозицією, тож йому запропонували обрати один з них на згадку про візит до Києва. Марк Елліс обрав твір восьмирічного Даниїла Свіжого із промовистою назвою «Так хочеться мирного неба». Юрист пообіцяв, що повісить малюнок у своєму кабінеті, як символ війни в Україні, а також написав лист-подяку юному художнику.

Міжнародна асоціація юристів (IBA) — авторитетна організація, яка об'єднує юристів-практиків, асоціації адвокатів і юридичні товариства по всьому світі. Вона була заснована у 1947 році. Наразі IBA має у своєму складі більш ніж 80 тисяч індивідуальних юристів і 200 асоціацій адвокатів і юридичних товариств. Штаб-квартира IBA знаходиться в Лондоні.

М. Елліс відвідує НААУ втретє. Перші два візити були у серпні 2022 року та у лютому 2023 року.

УКРАЇНСЬКІ АДВОКАТИ ОТРИМАЛИ ШАНС ПРОЙТИ СТАЖУВАННЯ В УЕЛЬСІ

Британські палати адвокатів **Church Court Chambers** та **Apex Chambers** у рамках домовленостей з Національною асоціацією адвокатів України організують другу програму оплачуваного стажування для українських адвокатів. Тепер в Уельсі.

Бажаючі мають подати свої заявки до 9 жовтня. У Національній асоціації адвокатів України визначать трьох найкращих кандидатів, з яких Apex Chambers обере стажиста(ів).

Вимоги до кандидатів:

- членство в НААУ;
- досвід здійснення адвокатської діяльності від 1 до 7 років;
- знання англійської мови;
- наявність законних підстав виїзду за кордон.

Для участі у відборі необхідно надіслати на адресу o.klymyuk@unba.org.ua супровідний лист і своє резюме, складені англійською мовою, фотографію, копію паспорта і витяг з ЄРАУ, датований 2023 роком.

Програма стажування розпочнеться найближчим часом і триватиме 6 тижнів. Міністажування (250 GBP/

тиждень) відбудеться в столиці Уельсу — м. Кардіффі. Воно включатиме роботу з адвокатами-баристерами у Палаті адвокатів, ведення записів під час судових засідань, надання допомоги під час пошуку необхідної інформації.

Нагадаємо, перша програма Church Court Chambers була реалізована у 2022 році. Тоді троє українських адвокатів пройшли стажування у Лондоні.

ОГЛЯД КЛЮЧОВИХ РІШЕНЬ РАУ 11 – 12 СЕРПНЯ 2023 РОКУ

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 67 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про забезпечення виконання вимог законодавства щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в ЄСІТС»	<ol style="list-style-type: none"> 1. Звернути увагу адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність, на необхідність реєстрації своїх електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. 2. Наголосити, що при реєстрації в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, адвокати зобов'язані вказувати адресу електронної пошти, внесену до ЄРАУ. 3. Рекомендувати радам адвокатів регіону, у разі звернення адвокатів, незалежно від їх адреси робочого місця, надавати їм необхідну технічну допомогу з реєстрації електронного кабінету в ЄСІТС. 4. Доручити Секретаріату НААУ (Секретаріату Ради адвокатів України) поширити на сайті та соціальних мережах НААУ відеоінструкцію (відеодопомогу) з покроковим алгоритмом дій для реєстрації в ЄСІТС
Рішення № 69 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України»	<p>Внести зміни до Порядку ведення ЄРАУ, затвердженого рішенням РАУ № 74 від 22 серпня 2022 року, зі змінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> — доповнити підпункт 3.1.5 пункту 3.1 розділу 3 цього Порядку після слів «інформація про» словом «попередження»; — доповнити пункт 4.1 розділу 4 цього Порядку підпунктом 4.1.9 наступного змісту: «4.1.9. Попередження»; — доповнити розділ 4 Порядку пунктом 4.13 наступного змісту: «4.13. Відомості, які вносяться до ЄРАУ у випадку попередження: 4.13.1. Підстава попередження. 4.13.2. Назва органу, який прийняв рішення про попередження, назва і дата такого рішення.»
Рішення № 70 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про відображення профайлів у Єдиному реєстрі адвокатів України»	Зобов'язати Адміністратора бази даних ЄРАУ при внесенні відомостей про отримання особою повторно свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, забезпечити у новому профайлі такого адвоката посилання на інші наявні у ЄРАУ профайли про вказану особу, зазначивши у розділі «Інші відомості» інформацію про раніше діючі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю з можливістю переходу на попередній/і профайл/і

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
<p>Рішення № 71 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про внесення змін до Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні та до рішення Ради адвокатів України № 137 від 16 — 17 листопада 2022 року, зі змінами»</p>	<p>1. Внести зміни до Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, затвердженого рішенням РАУ № 270 від 17 грудня 2013 року зі змінами, доповнивши пункт 2 розділу 2 Порядку новим підпунктом «9)» наступного змісту: «9) власноруч написану, засвідчену особистим підписом, довідку особи про отримання/неотримання нею раніше свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та у разі наявності факту такого отримання, причину, на підставі якої право на заняття адвокатською діяльністю було припинено.»</p> <p>2. Внести зміни до пункту 1 резолютивної частини рішення РАУ № 137 від 16 — 17 листопада 2022 року, зі змінами, відповідно до рішення № 143 від 16 — 17 листопада 2022 року, доповнивши його після слів «скан-копії наступних документів» словами «власноруч написаної, засвідченої особистим підписом, довідки особи про отримання/неотримання нею раніше свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та у разі наявності факту такого отримання, причину, на підставі якої право на заняття адвокатською діяльністю було припинено;».</p> <p>3. Надання особою, яка виявила бажання скласти іспит з метою отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, неправдивої інформації, визначеної пунктами 1, 2 цього рішення, є підставою для припинення права на заняття адвокатською діяльністю шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 32 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»</p>
<p>Рішення № 72 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про відповідальність щодо невідкладного внесення даних до Реєстру осіб, які виявили бажання скласти іспит з метою отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю»</p>	<p>Встановити, що голови КДКА регіонів несуть персональну відповідальність щодо невідкладного внесення даних до Реєстру осіб, які виявили бажання скласти іспит з метою отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, що публікується на офіційному вебсайті НААУ та наповнюється кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури регіонів відповідно до рішень РАУ, які є обов'язковими до виконання згідно з Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»</p>
<p>Рішення №73 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про внесення змін до Регламенту ради адвокатів регіону»</p>	<p>Внести зміни до Регламенту ради адвокатів регіону, затвердженого рішенням РАУ № 178 від 25 жовтня 2014 року, зі змінами, виклавши п. 14.3 цього Регламенту в наступній редакції: «14.3. Тимчасовий робочий орган може очолювати адвокат регіону на підставі рішення ради адвокатів регіону»</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 75 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про внесення змін до Положення про помічника адвоката»	Внести зміни до Положення про помічника адвоката, затвердженого рішенням РАУ № 113 від 25 вересня 2015 року, зі змінами: — доповнити пункт 4.3 статті 4 Положення новим абзацом наступного змісту: «Зазначені платежі за доповнення даних у ЄРАУ про помічника адвоката є обов'язковими та сплачуються помічником адвоката згідно з наступним розподілом: — 70 % сплачується на поточний рахунок ради адвокатів регіону; — 30 % сплачується на поточний рахунок РАУ (НААУ).»; — виключити у пункті 4.4 статті 4 Положення слова «на користь ради адвокатів регіону»; — викласти пункт 4.16 статті 4 Положення у наступній редакції: «Внесок за доповнення ЄРАУ інформацією про помічника адвоката зараховується на поточні рахунки РАУ (НААУ) та рад адвокатів регіонів у банківських установах, що відкриті ними для прийняття щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації завдань адвокатського самоврядування.»; — доповнити пункт 4.17 статті 4 Положення словами «, а також квитанціями про сплату платежів у розмірі, вказаному у пункті 4.3 цього Положення»
Рішення № 79 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про порядок визначення юрисдикції КДКА регіону, до якої підлягає направлення скарг стосовно адвокатів, робоче місце яких відповідно до ЄРАУ знаходиться поза межами України»	Роз'яснити, що скарги відносно адвокатів, робоче місце яких відповідно до ЄРАУ знаходиться поза межами України, подаються до КДКА того регіону, у якому була здійснена видача свідоцтв про право на заняття адвокатською діяльністю зазначеним особам
Рішення № 84 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про внесення змін до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність»	Внести зміни до: — Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, затвердженого рішенням РАУ № 78 від 4-5 липня 2014 року, зі змінами (додаток 1); — Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, затвердженого рішенням РАУ № 268 від 17 грудня 2013 року, зі змінами (додаток 2); — Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, затвердженого рішенням РАУ № 120 від 30 серпня 2014 року, зі змінами (додаток 3)
Рішення № 87 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про затвердження роз'яснення щодо можливості використання адвокатами технічних засобів під час участі в обшуку та інших слідчих (процесуальних) діях»	Затвердити роз'яснення щодо можливості використання адвокатами технічних засобів під час участі в обшуку та інших слідчих (процесуальних) діях (додається). <i>3 роз'яснення можна ознайомитися за посиланням: URL:unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2023-08-12-r-shennya-rau-87_64ef942865e85.pdf</i>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 88 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про виконання обов'язку підвищення кваліфікації адвокатами за 2022 рік»	<p>1. Звернути увагу адвокатів, що призупинення дії пунктів 19, 20 Порядку підвищення кваліфікації адвокатів рішенням РАУ № 30 від 16 березня 2022 року, у зв'язку з бойовими діями на території України та неможливістю проведення у деяких регіонах України акредитованих заходів з підвищення кваліфікації, не скасовувало передбачений Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» обов'язок підвищення професійного рівня адвоката у 2022 році, а лише надавало право адвокату підвищувати свій професійний рівень у меншому обсязі (за кількістю годин та залікованих балів), ніж встановлено вимогами Порядку.</p> <p>2. Встановити, що невиконання адвокатом за 2022 рік у повному обсязі вимог, передбачених пунктами 19, 20 Порядку підвищення кваліфікації адвокатів (кількості годин та залікованих балів), не є дисциплінарним проступком і не може слугувати підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.</p> <p>3. Керівники стажування укладають договори на керівництво стажуванням з особами, які склали кваліфікаційні іспити та отримали свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту, лише за умови підвищення ними свого професійного рівня за 2022 рік у повному обсязі.</p> <p>4. Лектори/спікери/доповідачі з числа адвокатів можуть залучатися оператором з проведення заходів з підвищення професійного рівня адвокатів виключно за умови підвищення ними свого професійного рівня за 2022 рік у повному обсязі.</p> <p>5. Вищій школі адвокатури НААУ та радам адвокатів регіонів, з метою забезпечення виконання цього рішення РАУ адвокатами, керівниками стажування та лекторами/спікерами/доповідачами з числа адвокатів, які залучаються оператором з проведення заходів з підвищення професійного рівня адвокатів, провести для них окремі спеціальні заходи з підвищення професійного рівня адвокатів за 2022 рік, включаючи законодавство воєнного стану, зарахувавши відповідну кількість годин та залікових балів</p>
Рішення № 89 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про внесення змін до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю»	<p>Внести зміни до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням РАУ № 80 від 1 червня 2018 року, зі змінами:</p> <p>— доповнити пункт 11.13 статті 11 Положення новою частиною наступного змісту: «На період воєнного стану, якщо за результатами оцінювання стажування радою адвокатів регіону у порядку статті 10 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» ухвалено рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю особі, стосовно якої існують обставини несумісності, визначені пунктом 2 частини 1 статті 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», остання повинна їх усунути протягом шести місяців після скасування воєнного стану на території України.»</p>
Рішення № 90 від 11 — 12 серпня 2023 року «Про оцифрування архівів, що зберігаються в органах адвокатського самоврядування»	<p>З метою забезпечення безпеки, збереження та доступності даних про адвокатів України, розпочати реалізацію оцифрування архівів, що зберігаються в органах адвокатського самоврядування, у тому числі шляхом встановлення в цих органах копіювально-сканувального обладнання, а також організації та проведення відповідного навчання для їх працівників за затвердженою Головою Ради адвокатів України інструкцією</p>

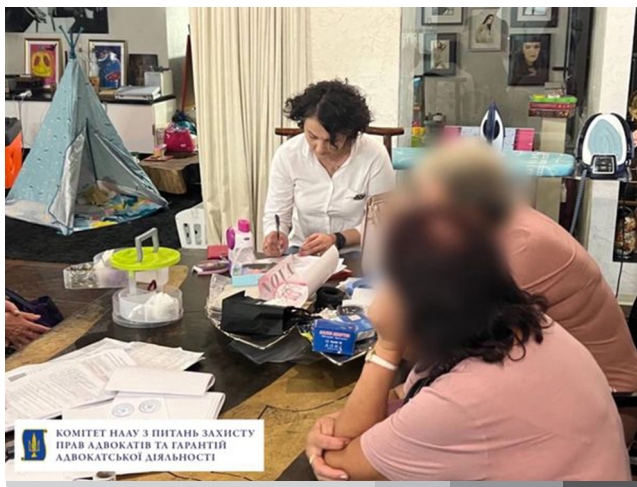

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА СЕРПЕНЬ – ВЕРЕСЕНЬ 2023 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НААУ

22 серпня слідчий Нацполіції разом із працівниками Служби безпеки мали проводити невідкладний обшук у квартирі адвоката, яка у цей час перебувала за кордоном. Аби отримати доступ до помешкання, правоохоронці вилучили ключі від квартири у кімнаті консьєржа. Втім за підсумками було складено лише один протокол слідчої дії.

Порушення кримінально-процесуального законодавства під час слідчої дії зафіксували у протоколі представниці Комітету **Нонна Надіч** та **Галина Бойко**, які були присутні на місці.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhmlq.

23 серпня, коли під час обшуку в одному з офісних центрів Києва слідчі Державного бюро розслідувань натрапили на кімнати, що були позначені як робочі місця адвокатів, то звернулися до профільного Комітету. Цього разу також були виявлені ознаки порушень, але не з боку ДБР.

Участь у слідчій дії взяв представник Комітету **Дмитро Піліпенко**.

Прибувши на місце, він з'ясував, що всі приміщення двох поверхів будівлі мають на вході застереження, що тут здійснюється адвокатська діяльність. При цьому вказувалися прізвища трьох адвокатів. Але адреси цих приміщень не були внесені до профайлів цих адвокатів у Єдиному реєстрі адвокатів України. Коли з ними зв'язалися телефоном, ті навіть не змогли пояснити, які саме локації в обшукуваній будівлі використовуються ними для здійснення професійної діяльності. Також вони не знали, де саме зберігаються документи, що можуть містити адвокатську таємницю.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhmn1.

6 вересня під час обшуку у квартирі адвокат, очевидно, вирішив позбутися зайвої інформації і викинув

свій телефон разом із флешками з балкону. Втім такі «методи захисту» зафіксували правоохоронці.

Участь у слідчій дії, яку цього разу проводили детективи Національного антикорупційного бюро на підставі ухвали Вищого антикорупційного суду, узяв член Комітету **Євген Солодко**.

Перебуваючи під час обшуку на балконі квартири, детективи помітили, що під ним на землі лежать телефон і кілька флеш-накопичувачів. Коли один із правоохоронців набрав номер адвоката, у якого проходив обшук, телефон під балконом почав дзвонити. У зв'язку із цим була викликана додаткова група співробітників НАБУ, яка оглянула місця під балконом обшукуваної квартири.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhmqd.

Інформація, отримана у процесі спілкування адвоката з клієнтом, становить адвокатську таємницю. Відтак, зважаючи на положення Кримінального процесуального кодексу та Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність, відповідні носії інформації не можуть бути вилучені.

12 вересня Головне управління Нацполіції у м. Києві проводило обшук в офісному приміщенні особи, яка має статус адвоката. Участь у заході взяв представник Комітету **Богдан Кушнір**.

Під час заходу слідчий виявив ноутбук і десять флеш-накопичувачів, які планувалося вилучити.

Богдан Кушнір зауважив, що відповідно до ст. 161 КПК речами і документами, до яких заборонено доступ, є листування або інші форми обміну інформацією між захисником і його клієнтом, а також об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією. Також ст. 23 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» забороняє проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності.

Вислухавши аргументи представника Комітету, слідчий відмовився від своїх первинних намірів і залишив носії інформації у володінні особи, стосовно якої проводився обшук.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhmrs.

18 вересня головою Комітету призначено адвоката, заслуженого юриста України **Євгена Солодка**.

Є. Солодко здобув юридичну освіту в Київському національному університеті ім. Т. Шевченка. Надання правничої допомоги він розпочав у 1992 році, паралельно займався науковою та викладацькою діяльністю на юридичному факультеті КНУ. З 1999 по 2004 рік очолював аналітично-правовий департамент Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва. З 2005 року практикує у кримінальному праві.

Євген є членом Комітету з моменту його утворення у 2013 році. З 2019-го — заступник голови.

Є. Солодко змінив на посаді Володимира Клочкова, який керував цим напрямом діяльності з 2021 року. За цей час представники Комітету з метою захисту прав адвокатів та гарантій діяльності здійснили 254 виїзди на слідчі дії та опрацювали 249 звернень колег про порушення їхніх професійних прав.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhmtk.

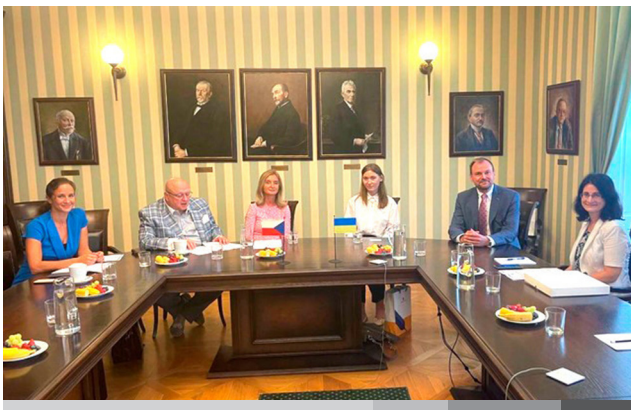

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

15 вересня відбулася зустріч з керівництвом Чеської адвокатської палати (Česká advokátní komora, ČAK): президентом **Робертом Немецем**, віце-президентами **Монікою Новотною** та **Мартіном Майснером**, на якій член Комітету **Олена Максименко** говорила про перспективи отримання відповідного статусу українськими адвокатами у Чехії.

Зокрема, в іноземних колег неабиякий інтерес викликала можливість українських адвокатів продовжувати свою роботу онлайн з будь-якої точки світу.

Тож представник розповіла про можливості підписання та подання електронних документів, показала додатки, що вже стали невід'ємною частиною адвокатської професії в Україні (Електронний суд, Дія), продемонструвала нюанси роботи на прикладах надання суду довіреності на представництво інтересів, договору про надання адвокатських послуг, а також пообіцяла підготувати для чеських адвокатів статтю про досвід України у питанні цифровізації судочинства, який оприлюднять у бюлетені ČAK.

Водночас представництво інтересів клієнтів нерозривно пов'язане з дотриманням гарантій діяльності, зокрема збереженням адвокатської таємниці. А для цього необхідно мати відповідний статус у країні перебування.

Аби допомогти українцям у цьому питанні, **Олена Максименко** запропонувала розробити базовий семінар для адвокатів, що детально роз'яснював би вимоги до них, як до іноземних адвокатів, а також особливості підготовки до складання кваліфікаційного іспиту. Окремо обговорили можливість проведення такого іспиту українською мовою. Така пропозиція, наголо-

сили в ČAK, може бути реалізована через погодження у Міністерстві юстиції Чеської Республіки.

Детальніше на сайті НААУ: URL: tinyurl.com/yc77ux4a.

У Віснику НААУ опубліковано статтю члена Комітету, члена Чеської Адвокатської Палати, представника НААУ у Чеській Республіці **Олени Максименко** на тему «Права громадян України на чеському ринку праці».

Перегляд на сайті НААУ: URL: tinyurl.com/5en6snrt.

8 — 9 вересня у Кишиневі пройшла Міжнародна конференція Союзу адвокатів Республіки Молдова, під час якої учасники з різних країн обговорили сучасні проблеми діяльності інституту адвокатури.

Участь у заході взяли представники Національної асоціації адвокатів України.

Під час виступу Голова НААУ, РАУ **Лідія Ізівітова**, зокрема, звернула увагу на те, що в Україні під час воєнного стану особливо загострилася проблема порушення прав адвокатів і гарантій адвокатської

діяльності: ігнорування засади конфіденційності, ототожнення адвоката з клієнтом, відсутність поваги до адвокатської таємниці, посягання на життя та здоров'я. В умовах війни суспільство не завжди поділяє захисну місію адвокатів, тож професія стає ризиковою. Та все ж інститут адвокатури непохитно відстоює конституційний принцип верховенства права і сподівається, що суспільство зрештою прийде до розуміння його цінності. У такій критичній ситуації особливого значення набуває підтримка колег і міжнародних партнерів.

Одна із сесій конференції була присвячена саме питанню ризиків адвокатської професії. Висвітлюючи проблему ототожнення в Україні адвоката з клієнтом, член Ради адвокатів України від Рівненської області **Ганна Лазарчук** розповіла про особливості захисту осіб, які підозрюються у воєнних злочинах та колабораційній діяльності.

«У суспільстві існує така думка: якщо ти захищаєш зрадника, то ти сам є зрадником. Саме через це деякі колеги відмовляються від захисту клієнтів, побоюючись за своє життя і життя близьких», — пояснила вона. — Непоодинокими є випадки вручення повісток адвокатам прямо під час проведення слідчих дій або судових засідань, з метою усунути незручного для слідства, занадто активного адвоката». РАУ розглянула більше десяти звернень колег на цю тему. «Але це лише ті, хто попри суспільний тиск не побоявся відкрито виступити та звернутися за допомогою. Насправді таких випадків значно більше», — зауважила Г. Лазарчук.

Крім проблем діяльності інституту, адвокати в Кишиневі також присвятили увагу аспектам цифровізації судочинства. Представник НААУ в Республіці Молдова **Юрій Григоренко** поділився з колегами досвідом диджиталізації в управлінні професійною організацією, що об'єднує всіх адвокатів України.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhmzlj.

На сайті НААУ опубліковано статтю-інтерв'ю представника НААУ в Угорщині **Віктора Ясевіна** «Інститут адвокатури в Угорщині нагадує закритий клуб, потрапити до якого досить складно».

Головна цитата: «Монополія адвокатури в Угорщині ширша за українську. В Угорщині значно більше видів діяльності, яка здійснюється лише адвокатами».

В. Ясевін розповів про особливості перебування українців у цій країні, на що можна реально розрахо-

увати зі своєю родиною та чи легко адвокатам знайти собі роботу.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhnij.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

18 вересня Юлія Балюк змінила Євгена Солодка на посаді голови Комітету.

Розпорядження про призначення підписала Голова НААУ, РАУ Лідія Ізвітова.

Юлія Балюк отримала юридичну освіту в Київському національному університеті ім. Т. Шевченка та Галле-Віттенберзькому університеті ім. Мартіна Лютера (Німеччина). Статус адвоката набула у 1998 році, є власницею юридичної компанії «МІКО», членом Торгово-промислової палати Києва та ТПП України. У 2011 році визнана найкращим генеральним директором у сфері юриспруденції за версією журналу «Генеральний директор». З 2015 по 2022 рік працювала старшим викладачем університетів ім. М. П. Драгоманова, Європейського університету, Київського університету

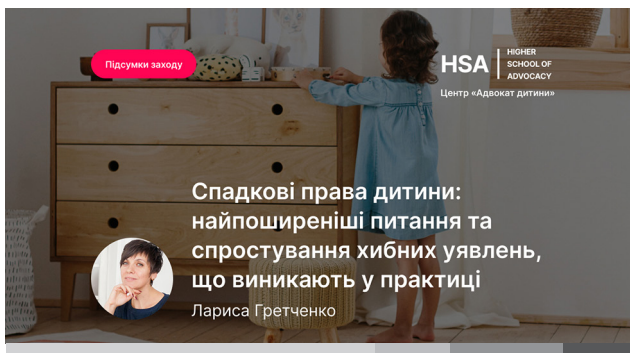

права НАН України. Кандидат юридичних наук, автор понад 72 наукових публікацій.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhmuu.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

1 вересня у США НААУ голова Комітету **Лариса Гретченко** провела вебінар на тему «Спадкові права дитини: найпоширеніші питання та спростування хибних уявлень, що виникають у практиці».

За загальним правилом Цивільний кодекс України розрізняє два види спадкування:

- за законом;
- за заповітом.

Для захисту прав дітей як вразливої категорії з числа спадкоємців законодавством закріплено право на обов'язкову частку у спадщині, за змістом якої малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця спадкують незалежно від змісту заповіту половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка).

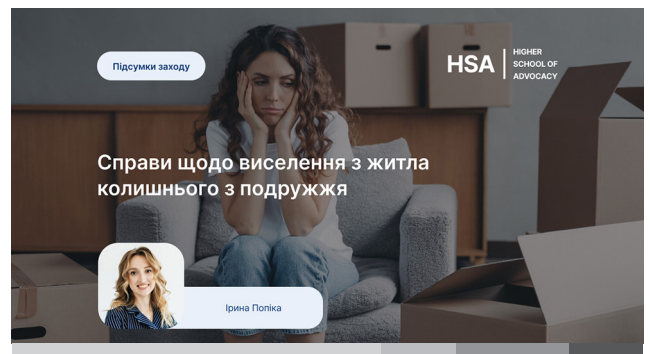
До обов'язкової частки у спадщині зараховується вартість речей звичайної домашньої обстановки та вжитку, вартість заповідального відказу, встановленого на користь особи, яка має право на обов'язкову частку, а також вартість інших речей та майнових прав, які перейшли до неї як до спадкоємця.

Перелік осіб, які мають право на обов'язкову частку, що визначений ст. 1241 ЦК, є вичерпним і розширеного тлумачення не потребує.

Важливим у спадкових відносинах за участю дитини є перехід права на прийняття спадщини до спадкоємців у порядку спадкової трансмісії (ст. 1276 ЦК) і спадкування за правом представлення (ст. 1266 ЦК).

Детальніше на сайті США НААУ: URL: tinyurl.com/ybs2vbf7.

4 вересня у США адвокат, член Ради Комітету **Ірина Попіка** провела вебінар на тему «Справи про виселення з житла колишнього з подружжя: захист права власності vs захист права на житло».

Під час вебінару ішлося про нормативне визначення/гарантування захисту права власності та права особи на житло; співвідношення і застосування Цивільного кодексу України та Житлового кодексу УРСР у такого роду справах; правові підстави виселення з житлового приміщення колишнього з подружжя; як обрати ефективний спосіб захисту; можливість виселення/позбавлення права користування колишнього з подружжя, який є співвласником житла; було проаналізовано судову практику Верховного Суду у справах щодо виселення з житлового приміщення колишнього з подружжя, визнання особи такою, що втратила право користування житлом, і відповідну практику ЄСПЛ, зокрема, рішення у справах «Левчук проти України» (заява № 17496/19), «Садов'як проти України» (заява № 17365/14), «Кривицька та Кривицький проти України» (заява № 30856/03).

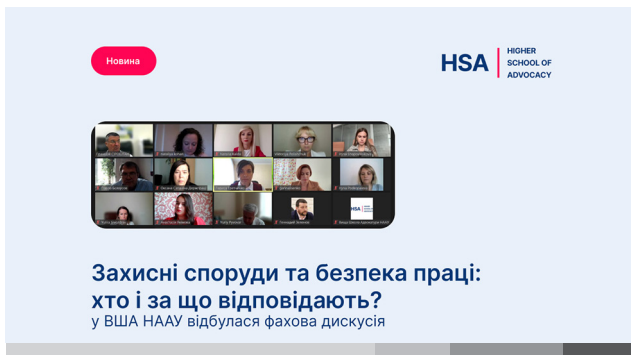
Лектор зазначила, що положеннями Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод гарантовані непорушність права власності та право особи на житло.

Такі ж гарантії імплементовані в чинне національне законодавство. Так, нормами статті 41 Конституції України встановлено, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Детальніше на сайті США НААУ: URL: tinyurl.com/trxvy2nx.

11 вересня у США НААУ у співпраці з Центром трудового права та соціального забезпечення відбулася фахова дискусія на тему «Захисні споруди та безпека

праці: хто і за що відповідають?», яка покликає обговорити питання створення безпечних умов праці на робочому місці, відповідальність за порушення вимог законодавства, а також вплив Державної служби України з питань праці на роботодавців.

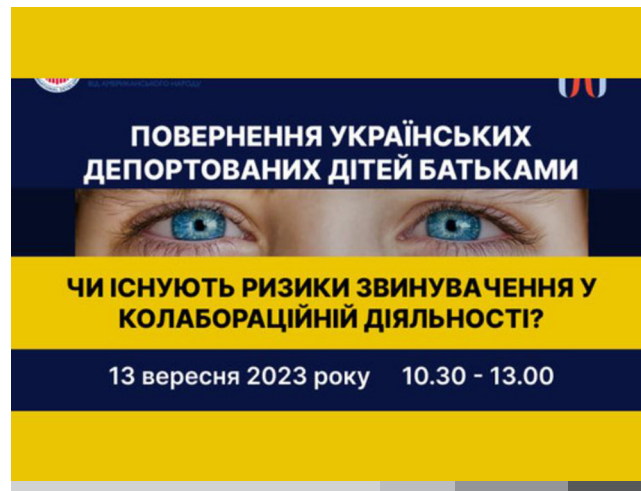
Відкрила захід голова Комітету, керівник проєктів та програм Вищої школи адвокатури НААУ **Лариса Гретченко**, яка відзначила, що в умовах воєнного стану увагу суспільства привертають повідомлення про відсутність, непридатний стан, непридатність до експлуатації захисних сховищ, споруд і різного характеру укриттів. Сьогодні транслюються непоодинокі новини у мас-медіа про потребу облаштування укриттів у закладах освіти, закладах охорони здоров'я, на підприємствах, в установах та організаціях. Це питання є нагальним для органів влади та органів місцевого самоврядування і потребує належного реагування. Саме тому окреслена фахова дискусія в умовах викликів воєнного стану набуває підвищеного стану та покликає насамперед обговорити проблемні питання, що постають під час обслуговування та експлуатації захисної споруди, відповідальності роботодавця за незабезпечення безпечних умов праці, а також проаналізувати нові виклики та запропонувати шляхи їх вирішення.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/27b6vdef.

16 вересня експерти Української Гельсінської Спілки з прав людини за підтримки USAID підготували аналітичне дослідження «Повернення українських депортованих дітей батьками: чи існують ризики звинувачення у колабораційній діяльності?».

Модератором заходу виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Мета дослідження полягала у виявленні проблем, з якими зіштовхуються батьки дітей, примусово виве-

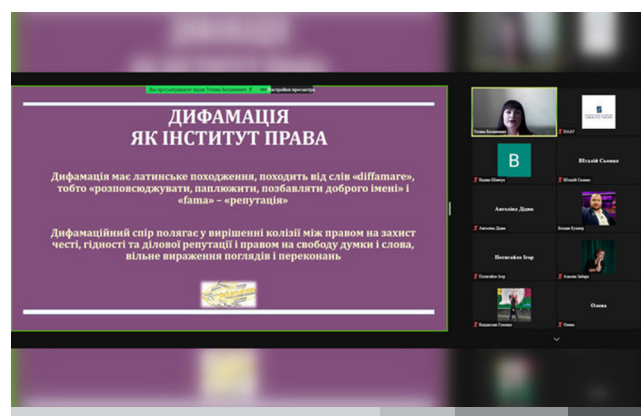
зених з окупованих територій України на територію РФ. Як з'ясувалося, опитані батьки та інші законні представники дітей були вимушені шукати альтернативні шляхи повернення в Україну дітей, замість звернення до державних органів за допомогою.

Для цього провели опитування 10 батьків та інших законних представників дітей, яких уже вдалося повернути в Україну. Люди поділилися своїм болем, страхами, побоюваннями. Суспільство має почути про ці історії, щоб надалі не допускати таких помилок.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/uxx2kwa3.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

5 вересня за ініціативи Комітету відбувся вебінар на тему «Дифмаційні спори. Способи захисту порушеного права». Лектором стала експерт Комітету **Тетяна Богданевич**.

Лекторка розповіла, коли саме можна говорити про порушення особистих немайнових прав особи, якими є основні і спеціальні способи їх захисту. Сьогодні всі залишають свої цифрові сліди в онлайн-середовищі, реалізуючи право на свободу думки і слова. Втім, коли людина виражає свої погляди і переконання, вона іноді зачіпає честь, гідність, ділову репутацію інших.

Т. Богданевич нагадала, що загальними способами захисту немайнових прав є:

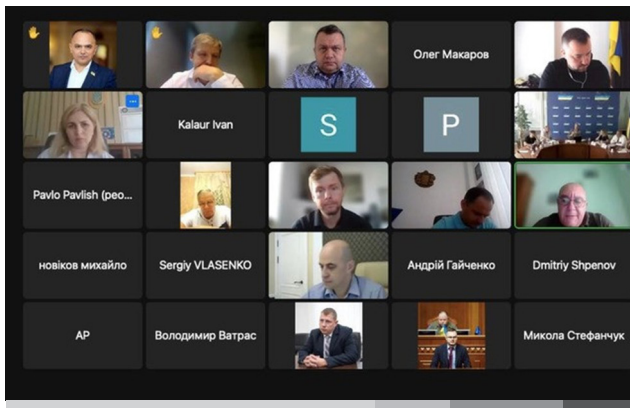
— відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (п. 8 ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу);

— відшкодування моральної шкоди (п. 9 ч. 2 ст. 16 ЦК).

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhncj.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

31 серпня голова Комітету **Олександр Черних** взяв участь у засіданні Комітету ВР з питань правової політики, де розглядався проєкт Закону № 9363 «Про внесення змін до деяких законів України щодо цифровізації виконавчого провадження».

О. Черних представив позицію адвокатської спільноти до цього проєкту, що стосується проблеми відсутності строків закриття виконавчих проваджень і зняття арешту з коштів при виконанні рішень. За його словами, ці обставини є вкрай актуальними для осіб, що перебувають на військовій службі, та тимчасово переміщених осіб, адже вони не мають можливості фізично надати до державних чи приватних виконавців необхідні документи.

За підсумками розгляду проєкту у Комітеті ВР було прийняте рішення направити проєкт Закону № 9363 на розгляд парламенту у другому читанні з урахуванням зауважень Національної асоціації адвокатів України.

Посилання на новину: URL: surl.li/lgbhf.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

12 вересня відбувся благодійний конкурс краси «Charity Queen», спрямований на підтримку 68-ї окремої єгерської бригади імені Олекси Довбуша.

Серед спікерів заходу був присутній партнер проєкту, голова Комітету **Олександр Вознюк**, який також був модератором пресконференції.

Олександр Вознюк і голова ГО «Національна Асоціація спинальників України» **Дмитро Посулько** підтримали благодійну місію проєкту та разом з організаторами **Іриною Оськіною** та **Оленою Бринзою** в рамках благодійної акції «Разом до школи» вручили присутнім дітям загиблих Героїв України рюкзаки з канцелярським приладдям, запросивши всіх охочих доєднатися до проєкту як учасники та партнери.

«Правозахисна спілка інвалідів» об'єдналася з «Асоціацією королев України» з метою сформувати новий фронт і допомогти захисникам і захисницям наблизити нашу перемогу. Як кажуть, краса врятує світ. Тому кожен з нас є учасником наближення нашої країни до перемоги», — прокоментував **Олександр Вознюк**.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/3v4ux3p9.

КОМІТЕТ З МЕДИЧНОГО ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ

Робота членів Комітету зі ЗМІ.

31 серпня член Ради Комітету **Оксана Вітязь** дала коментар для «Суспільне телебачення Хмельницький» з приводу застосування ч. 2 ст. 140 КК України до медичних працівників, що не надали належної медичної допомоги породіллі.

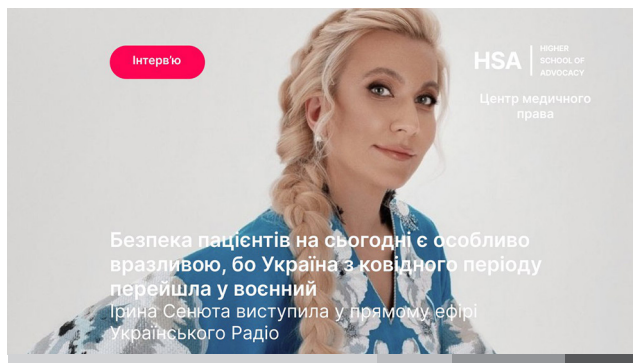
5 вересня член Ради Комітету **Юлія Миколаєць** дала коментар електронному виданню «Апостроф» на тему «Непридатний — зараз перевіримо: як в Україні повторно будуть проходити ВЛК».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/3ek94m5t.

6 вересня член Ради Комітету **Юлія Миколаєць** дала коментар на електронному ресурсі «Вісті-UA.net» на тему «Повторно пройти ВВК: влада анонсувала рішення, яке реалізувати неможливо».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/ус3х852с.

Щороку 17 вересня в Україні відзначають День безпеки пацієнта, який був установлений Указом Президента 4 вересня 2019 р. на підтримку рішення 72-ї сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я. Україна в унісон зі світовим співтовариством відзначає цей день у Всесвітній день забезпечення безпеки пацієнтів.

Члени Комітету активно долучилися до відзначення цього дня і провели низку заходів.

15 вересня голова Комітету **Ірина Сенюта** брала участь у радіопередачі «На часі» на Українському радіо, присвяченій захисту прав пацієнта.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/t3bkuu56.

15 вересня голова Комітету **Ірина Сенюта** брала участь у телепрограмі на ТРК «Перший Західний» щодо безпеки пацієнтів.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/48zf2pju.

Член Ради Комітету **Юлія Миколаєць** опублікувала відеоматеріал на інстаграм-сторінці спільноти інтернів MedRise, а також у телеграм-каналі студентів-медиків та інтернів «НМУ live» щодо збереження лікарської таємниці та безпеки відомостей про пацієнта як складової безпеки пацієнта.

Голова Комітету **Ірина Сенюта** взяла участь у міжнародному проєкті FL-EUR (Family Law in Europe), у якому взяли участь 29 держав. Учасники проєкту проводили дослідження на тему «Правовий захист та розширення можливостей вразливого дорослого населення».

З підготовленим звітом можна ознайомитися за посиланням: URL: tinyurl.com/4zr84nkt.

Підготовка тематичних статей і публікацій:

Сенюта І. Я. «Якою має бути освіта в Україні». АК-ЦЕНТИ плюс. Серпень — вересень, 2023, № 48, с. 29.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

У вересні Комітет здійснив правовий аналіз проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо забезпечення кримінальних проваджень, здійснення яких унеможливлено внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України» (реєстр. № 9579 від 07.08.2023).

Комітет звернув увагу на внутрішню суперечливість термінології. Так, КПК пропонується доповнити новим розділом IX-3 «Особливості досудового розслідування та судового провадження, здійснення яких унеможливлено внаслідок збройної агресії проти України, тимчасової окупації окремих територій України».

Зокрема, нова ст. 638 визначатиме правила зупинення та відновлення досудового розслідування.

Нею обчислення строків досудового розслідування, визначених КПК, пропонується розпочинати із дня відновлення досудового розслідування (ч. 3 ст. 638).

Але ця норма не враховує зміни до ч. 8 ст. 615 КПК, внесені Законом від 23.08.2023 № 3341-IX, звертають увагу у НААУ. Чинна редакція ст. 615 регламентує особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану, а її ч. 8 — обчислення строків.

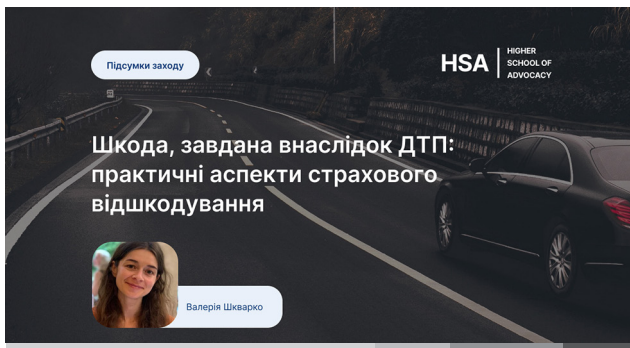
У НААУ роблять висновок, що в проєкті Закону № 9579, радше, ідеться не про початок обрахування строків, а про їх відновлення. Втім це незрозуміло з тексту пропонованої ч. 3 ст. 638 КПК. І з наявним формулюванням незрозуміло, як обраховувати строки до відновлення досудового розслідування.

Усі зауваження і пропозиції Комітету до проєкту Закону № 9579 від 07.08.2023 можна переглянути на сайті НААУ.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/lhnfs.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

У вересні під час заходу з підвищення кваліфікації адвокатів, що відбувся у Вищій школі адвокатури НААУ, про практичні аспекти страхового відшкодування розповіла **Валерія Шкварко** — адвокат, секретар Комітету.

ДТП — подія, що сталася під час руху транспортного засобу, внаслідок якої загинули або поранені люди чи завдані матеріальні збитки (абз. 31 п. 1.10 Правил дорожнього руху).

Шкоду, заподіяну в результаті ДТП майну потерпілого, становить шкода, пов'язана з:

- пошкодженням чи фізичним знищенням транспортного засобу;
- пошкодженням чи фізичним знищенням доріг, дорожніх споруд, технічних засобів регулювання руху;

— пошкодженням чи фізичним знищенням майна потерпілого;

— проведенням робіт, які необхідні для врятування потерпілих у результаті ДТП;

— пошкодженням транспортного засобу, використаного для доставки потерпілого до відповідного закладу охорони здоров'я, чи забрудненням салону цього транспортного засобу;

— евакуацією транспортних засобів з місця ДТП.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/5n8rt93z.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

21 липня опубліковано підсумки заходу «Як уникнути помилок при роботі в Електронному суді?».

Підготувала **Тетяна Рабко**, адвокат, член Ради Комітету.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/4vufsyew.

26 липня опубліковано відповідь члена Ради Комітету **Тетяни Рабко** на питання щодо підсистеми «Електронний суд».

Перегляд публікації за посиланням: URL: surl.li/jlwdw.

28 липня опубліковано добірку матеріалів «Електронне судочинство».

Підготувала **Тетяна Рабко**, адвокат, член Ради Комітету.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/599byd2h.

10 серпня у Вищій школі адвокатури НААУ в рамках співпраці з Радою адвокатів Донецької області було проведено захід із підвищення кваліфікації адвокатів на тему «Диджиталізація судової системи України. Робота адвоката у реаліях електронного судочинства».

Лектором виступила **Тетяна Рабко**, адвокат, член Ради Комітету.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/3jet7pkj.

У серпні у Вищій школі адвокатури НААУ відбувся захід із підвищення кваліфікації адвокатів на тему «Скасування карантину: вплив на процесуальні строки та позовну давність у господарському процесі».

Лектором виступила **Тетяна Рабко**, адвокат, член Ради Комітету.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/ya5etar4.

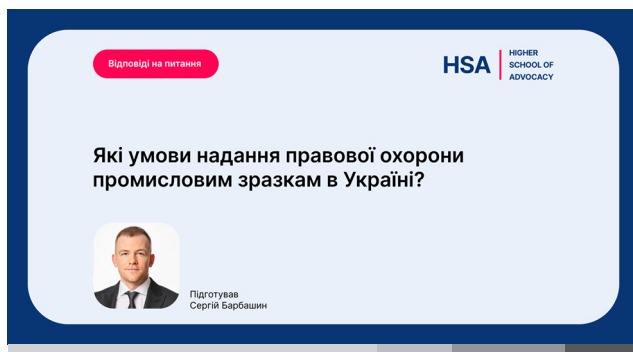
14 серпня опубліковано перебіг процесуальних строків при отриманні документів у підсистемі «Електронний суд».

Підготувала **Тетяна Рабко**, адвокат, член Ради Комітету.

Перегляд публікації за посиланням: URL: tinyurl.com/44mr539s.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

31 серпня на сайті ВША НААУ вийшла публікація заступника голови Комітету, президента Європейської асоціації молодих адвокатів (EYBA) **Сергія Барбашина**, у якій було розглянуто питання, які умови надання правової охорони промисловим зразкам в Україні.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» промисловий зразок — це

результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Головне завдання промислового зразка — це ідентифікація та відмінність продукту або його частини від аналогічних або схожих виробів, які присутні на ринку. Згідно зі ст. 5 цього Закону промисловим зразком може бути зовнішній вигляд виробу або його частини, що визначається, зокрема, лініями, контурами, кольором, формою, текстурою та/або матеріалом виробу, та/або його оздобленням. Приклади промислових зразків можуть бути різноманітні. Від оригінального зовнішнього вигляду торта до унікального зовнішнього вигляду автомобіля.

Промисловий зразок — дієвий засіб захисту унікальних художньо-конструкторських рішень і зовнішнього вигляду виробів. Щоб бути зареєстрованим та отримати правову охорону, він повинен відповідати певним критеріям охороноздатності. Так, правова охорона надається промислового зразку, який є новим та має індивідуальний характер.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/4zupejzc.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕТОРИВ

13 вересня відбувся VIII Міжнародний форум із захисту бізнесу.

Участь у заході взяли заступник голови Комітету **Сергій Лисенко**, члени Ради Комітету **Кристина Шох** та **Андрій Шабельніков**.

Учасники зосередилися на питаннях загроз для бізнесу під час дії воєнного стану та вироблення дієвих механізмів боротьби з ними, протидії рейдерству, нюансах захисту інвестиції та особливостях внутрішнього і міжнародного інвестування, а також тенденціях судової практики та алгоритмах судового захисту бізнесу. Організатором форуму стала газета «Юридична практика», генеральним партнером — AVER LEX, експертним партнером — GRACERS, професійним партнером — LES, стратегічним партнером — VB PARTNERS.

Форум розпочався з обговорення того, як український бізнес проходить випробування війною, коли можна буде розраховувати на відшкодування завданих війною збитків та як працюють суди господарської юрисдикції під час війни.

Детальніше про захід за посиланням: [URL: tinyurl.com/mswj6vx7](https://www.tinyurl.com/mswj6vx7).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА

15 вересня члени Комітету взяли участь у фахових комунікаціях на тему «Забезпечення захисту прав та інтересів кредиторів у процедурах, визначених Кодексом України з процедур банкрутства, які застосовуються щодо боржника».

Захід було організовано Директоратом правосуддя та кримінальної юстиції в рамках щорічного моніторингу впровадження та аналізу ефективності прийнятих законодавчих та інших нормативно-правових актів у сфері банкрутства з метою напрацювання оптимальних варіантів розв'язання виявлених проблем у відповідній сфері.

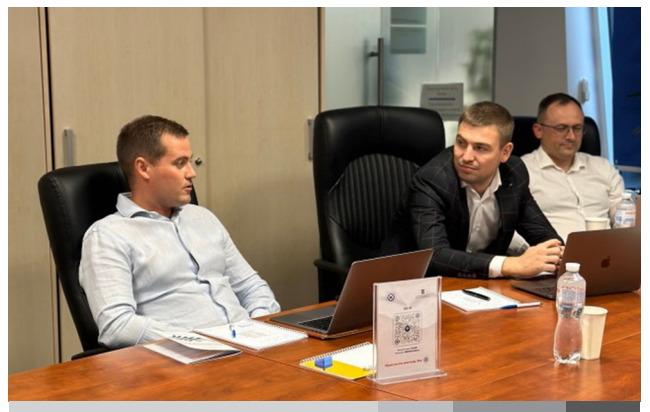
КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

12 вересня відбувся круглий стіл на тему «Землі колективних сільськогосподарських підприємств» за ініціативою Комітету.

Спікерами заходу виступили голова Комітету **Віктор Кобилянський**, його заступник **Дмитро Навроцький**, член Комітету **Ян Білоголовий**, науковець **Владислав Кононов** та суддя Верховного Суду **Віталій Уркевич**.

В. Кобилянський звернув увагу на те, що переважна більшість КСП (а це близько 12 тисяч) з моменту набрання чинності Земельним кодексом (01.01.2002) і до набрання чинності Законом № 2498-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» (01.01.2019) була не ліквідована, а реорганізована.

Він зазначив, що законодавство України прямо передбачало можливість реформування КСП у будь-які суб'єкти господарювання, засновані на приватній власності, у тому числі приватні підприємства та фермерські господарства. Тому невідповідність кількості учасників юридичної особи кількості членів КСП не є підставою для заперечення правонаступництва такої юридичної особи за КСП.

Про практику, яка склалась у Верховному Суді щодо статусу земель колективної власності під час їх перетворення, розповів **Я. Білоголовий**. Він запропонував провести спільний захід із суддями Верховного Суду для більш глибокого історичного опрацювання питань колективної власності.

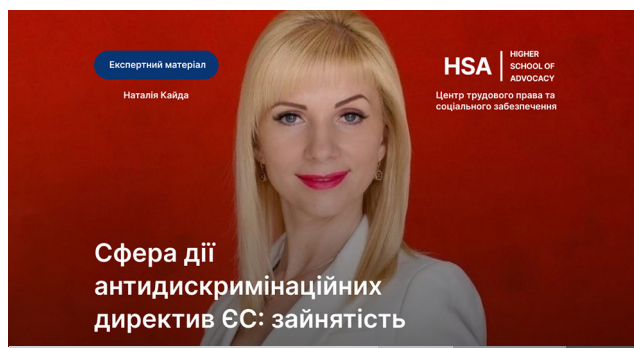
Д. Навроцький зупинився на питаннях права постійного користування землею, яке було у КСП та перейшло правонаступникам. Адвокат розкрив історичні аспекти реформування КСП, збереження права постійного користування на землю за правонаступниками та визначив ознаки правонаступництва. Також він проаналізував наявну судову практику та зосередив свою увагу на позиції ВП ВС, яка найбільше використовується судами під час розгляду цієї категорії справ.

Детальніше на сайті НААУ: [URL: tinyurl.com/wdhk3r5r](https://www.naa.gov.ua/tinyurl.com/wdhk3r5r).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

Публікації члена Ради Комітету **Наталії Кайди** на сайті ВША НААУ:

22 серпня опубліковано статтю «Сфера дії антидискримінаційних директив ЄС: зайнятість»: [URL: surl.li/kvrxz](https://www.naa.gov.ua/surl.li/kvrxz);

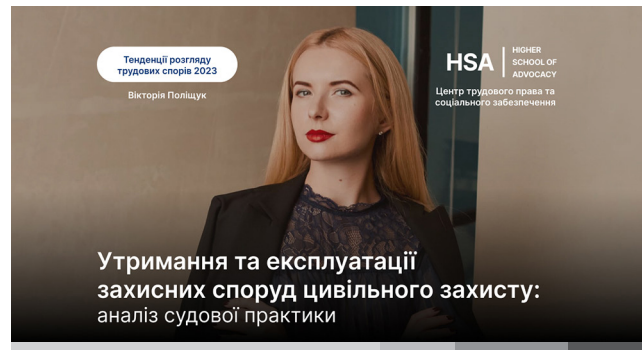

29 серпня опубліковано статтю «Сфера дії конвенційних прав ЄСПЛ при застосуванні статті 14 та Протоколу № 12»: [URL: surl.li/lgbpw](https://www.naa.gov.ua/surl.li/lgbpw);

7 вересня опубліковано статтю «Судова практика у справах про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб»: [URL: surl.li/lgbvl](https://www.naa.gov.ua/surl.li/lgbvl).

Публікації голови Комітету **Вікторії Поліщук** на сайті ВША НААУ:

4 вересня опубліковано статтю «Захисні споруди та безпека праці: хто і за що відповідає?»: [URL: surl.li/kvxgw](https://www.naa.gov.ua/surl.li/kvxgw);

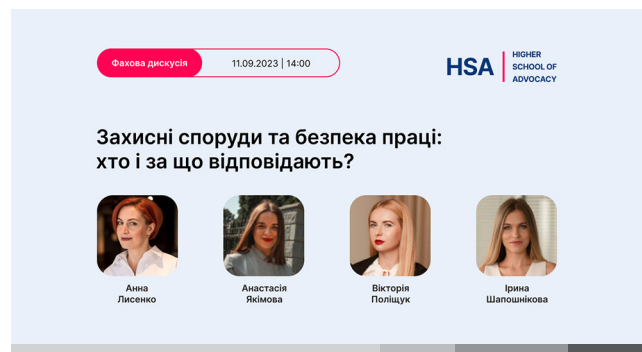

8 вересня опубліковано статтю «Судова практика щодо визнання факту вчинення мобінгу за липень-серпень 2023 року»: [URL: surl.li/kzpyf](https://www.naa.gov.ua/surl.li/kzpyf).

Вебінари:

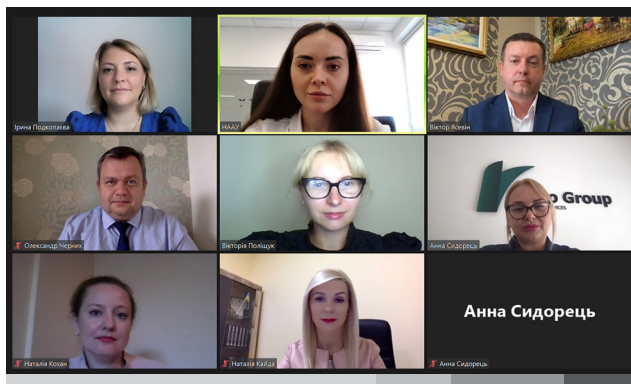
11 вересня у ВША НААУ відбувся вебінар — фахова дискусія на тему «Захисні споруди та безпека праці: хто і за що відповідає?», лекторами якої були голова Комітету **Вікторія Поліщук** і член Ради Комітету **Ганна Лисенко**.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/lgbti](https://www.naa.gov.ua/surl.li/lgbti).

18 вересня за ініціативи Комітету відбувся круглий стіл на тему «Права українців, які отримали тимчасовий захист в країнах ЄС». Захід було присвячено обговоренню важливих питань та особливостям надання

та реалізації статусу тимчасового захисту українських громадян у Республіці Польща, Угорщині, Шотландії, Республіці Кіпр. Спікери розповіли про особливості права на працю на території Республіки Кіпр, порядок організації праці українців, які перебувають під дією тимчасового захисту; трудові права державних службовців, які перебувають під тимчасовим захистом у країнах ЄС. Також було розкрито питання щодо зарахування страхового стажу, набутого за кордоном, для призначення пенсії.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — «UNBA NEXTGEN»

У серпні відбувся фінал Турніру із судових дебатів для студентів юридичних вишів, в якому взяли участь дві команди «Ерудит» і «Феміда».

Захід організований Комітетом і пройшов в онлайн-форматі.

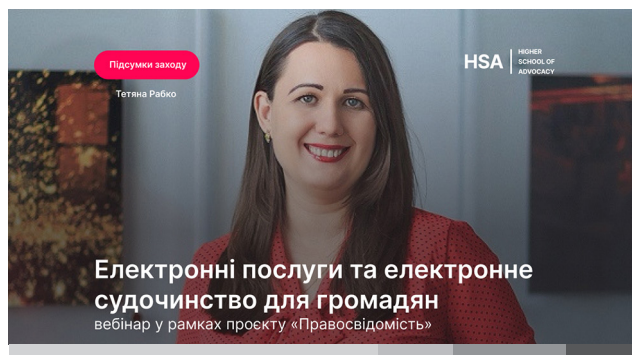
Учасники фіналу отримали фабулу справи, кожній команді було визначено статус сторони в імпровізованому судовому засіданні — позивач або відповідач.

Команда «Ерудит», капітаном якої є Дмитро Дронь, була у ролі позивача, а відповідно у ролі відповідача була команда «Феміда» на чолі з капітаном Олександром Хорошиловим.

Студентів оцінювало журі у складі Владислава Богданова, Ірини Бутирської, Богдана Чижга під головуванням Юлії Сергет.

Детальніше на сайті НААУ: URL: tinyurl.com/4e89nt4s.

21 серпня у Вищій школі адвокатури НААУ в межах проєкту «Правосвідомість» відбувся захід на тему «Електронні послуги та електронне судочинство для громадян».

Лектором виступила **Тетяна Рабко** — адвокат, регіональний представник Молодіжного Комітету у Донецькій області, член Ради Комітету НААУ з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності та Ради Комітету НААУ з питань гендерної політики.

Лектор розпочала вебінар з визначення поняття електронний підпис.

Електронний цифровий підпис (або скорочено — ЕЦП) за правовим статусом прирівняний до власноручного підпису або печатки.

За допомогою послуг ЕЦП можна підписувати електронні документи, користуватися електронними послугами, реєструватися на державних порталах тощо.

Документи, підписані за допомогою ЕЦП, мають таку саму юридичну силу, як і звичайні.

Для отримання електронного підпису необхідно звернутися до будь-якого акредитованого центру сертифікації ключів (URL: czo.gov.ua/ca-registry) і надати заповнену реєстраційну форму, паспортні дані та реєстраційний номер облікової картки платника податків.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/js3373hb.

22 серпня відбувся круглий стіл на тему «Актуальні питання розвитку бренду адвоката». Захід організований за ініціативою Молодіжного Комітету.

Який алгоритм дій є правильним і послідовним у просуванні себе, обговорили у Національній асоціації адвокатів України під час заходу.

Голова цього Комітету **Сергій Барбашин** акцентував увагу на тому, що ключовими принципами розвитку бренду в адвокатській діяльності є плановість і системність, а сам бренд — це комплексні дії, що, серед іншого, повинні повністю відповідати правилам адвокатської етики.

Про соціальні мережі як дієвий робочий інструмент просування розповіла регіональний представник Комітету в Рівненській області **Алла Філатова**. Проте, наголосила вона, якісний результат (залучення клієнтів, впізнаваність) можливий лише за умов системності у викладі інформації про роботу адвоката, чітко сформованої візії та постійного зв'язку.

Правильно вибудована комунікація з клієнтом та досягнення результату у справі дає велику ймовірність того, що клієнт розповість про вас своїм знайомим, — переконана представник Комітету у Чернігівській області **Тетяна Веремій**.

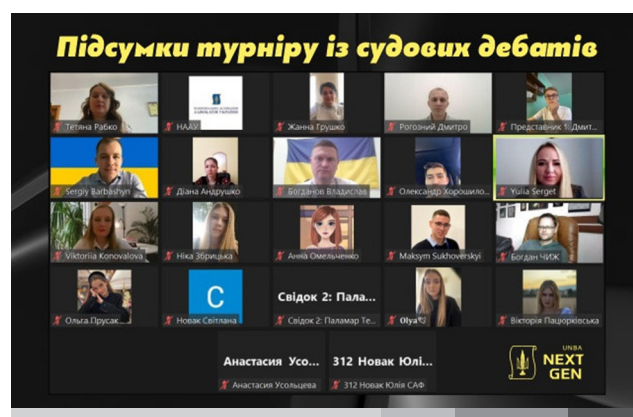
Регіональний представник у Донецькій області **Тетяна Рабко** зазначила, що формуванню свого бренду допомагає проведення навчальних заходів, де важливо знайти свою нішу.

Необхідною умовою ефективного розвитку є вибір форми своєї діяльності, переконаний член Ради Комітету **Ігор Андреев**. Він наголосив, що для ефективного побудови власного бренду необхідне чітке усвідомлення, яким саме адвокатом ти бажаєш бути — самостійним спеціалістом чи адвокатом у великій структурі.

Детальніше про захід на сайті НААУ: URL: tinyurl.com/yxhtc95xb.

24 серпня були названі імена переможців турніру із судових дебатів під час засідання Комітету.

Нагадаємо, метою турніру було надання студентам-юристам можливості набутти практичних навичок з побудови правової позиції, написання процесуальних документів, ведення судової справи та виступу у судових засіданнях.

У турнірі взяли участь чотири команди, яким допомагали адвокати:

- «Ерудит» (капітан Дмитро Дронь, тренери Жанна Грушко та Юлія Газізова);
- «De iure» (капітан Світлана Новак, тренери Ірина Бутирська та Богдан Чиж);
- «Феміда» (капітан Олександр Хорошилов, тренери Андрій Іваницький та Вікторія Коновалова);
- «Стражі правосуддя» (капітан Вероніка Збрицька, тренери Юлія Сергет та Владислав Богданов).

У фіналі змагань **перемогу здобула команда «Ерудит»**, яку представляли Дмитро Дронь і Роксолана Соболевська (Університет Короля Данила), Анастасія Усольцева (Міжнародний гуманітарний університет), Катерина Синицька (Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету), Дмитро Рогозний (Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого).

Координатор турніру Тетяна Рабко подякувала всім учасникам за неймовірний драйв і високий рівень професійних знань. Відзначила яскраві моменти турніру, пов'язані з креативним підходом учасників до виконання завдань.

Детальніше на сайті НААУ: URL: tinyurl.com/45xazr6j.

24 серпня адвокати Молодіжного Комітету у Дніпропетровській області **Алевтина Башкеєва, Анна Цуркан, Роман Ажмяков, Олександра Владімірова, Анна Ілющенко, Альона Левчук, Інна Павленко, Анатолій Пономарьов, Наталія Рись, Катерина Ткаченко, Євген Швидкий** провели зустріч із головою Ради адвокатів Дніпропетровської області **Тетяною Лещенко** з нагоди Дня Незалежності України.

Під час зустрічі голова Ради адвокатів Дніпропетровської області провела майстер-клас з питань адвокатської етики та особливостей підвищення кваліфікації.

Членами Комітету були обговорені та визначені плани проведення заходів на третій — четвертий квартали 2023 року.

25 серпня у Вищій школі адвокатури НААУ відбувся майстер-клас на тему «Можливості електронного судочинства для адвоката при наданні правової допомоги фізичним та юридичним особам».

Лектором виступила **Тетяна Рабко** — адвокат, регіональний представник Молодіжного Комітету у Донецькій області, член Ради Комітету НААУ з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності та Ради Комітету НААУ з питань гендерної політики.

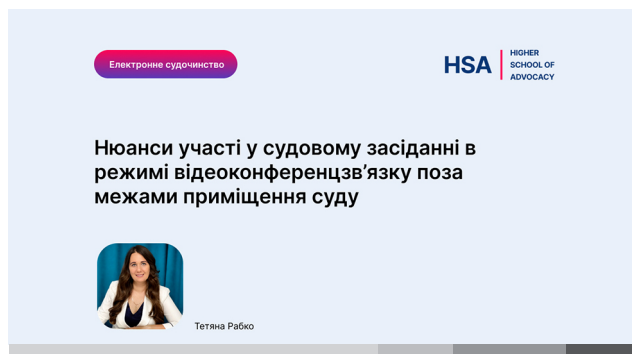
Лектор розпочала майстер-клас з інформації, що 21 липня 2023 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» (№ 3200-IX від 29 червня 2023 року).

В огляді Закону № 3200-IX лектор звернула увагу, що адвокати, нотаріуси, державні та приватні вико-

навці, арбітражні керуючі, судові експерти, органи державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в добровільному порядку.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/588t43eh.

30 серпня опубліковано огляд електронного судочинства на тему «Нюанси участі у судовому засіданні в режимі відеоконференцзв'язку поза межами приміщення суду».

Підготувала **Тетяна Рабко** — адвокат, регіональний представник Молодіжного Комітету у Донецькій області, член Ради Комітету НААУ з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності та Ради Комітету НААУ з питань гендерної політики.

Підсистема відеоконференцзв'язку забезпечує учасникам справи можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за допомогою свого Електронного кабінету та власних технічних засобів; у приміщенні іншого суду — за допомогою технічних засобів суду; в установі попереднього ув'язнення, установі виконання покарань або медичному закладі — за допомогою технічних засобів, наявних у відповідній установі.

Інструкція користувача підсистеми відеоконференцзв'язку розробляється адміністратором ЄСІТС і розміщується на вебсторінці технічної підтримки користувачів ЄСІТС за вебадресою URL: wiki.court.gov.ua.

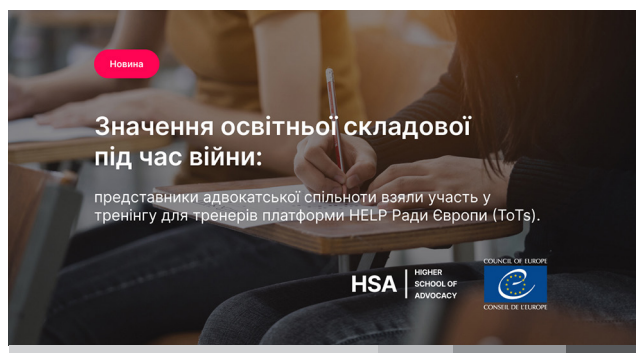
Для участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду учасник справи повинен попередньо зареєструватися в Електронному кабінеті.

Учасник справи також повинен перевірити наявність у нього власні технічні засоби на відповідність технічним вимогам, визначеним Інструкцією користувача підсистеми відеоконференцв'язку, для роботи із системою відеоконференцв'язку.

Важливо! Ризики технічної неможливості участі у відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/ak3uk4ax.

Протягом **30 — 31 серпня 2023 року** представники адвокатської спільноти навчалися на тренінгу для тренерів платформи HELP Ради Європи (ToTs), що цього року проходив в онлайн-форматі.

Метою тренінгу для тренерів HELP є підготовка учасників до виконання ролі тьюторів HELP для відповідних закладів і набуття навичок успішного викладання онлайн-курсу HELP для різних аудиторій. Він зосереджений на методології HELP для фахівців з права та платформі електронного навчання HELP.

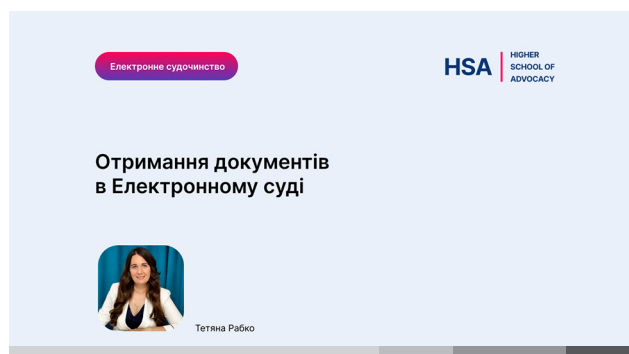
Участь у тренінгу взяла регіональний представник Молодіжного Комітету у Кіровоградській області **Анастасія Шепеленко**.

Адвокат виокремила практичне наповнення навчального матеріалу, структурованість і чіткість його викладання. Перевагою цього курсу була можливість спілкуватися з іншими учасниками та обмінюватися досвідом, обговорювати питання, вирішувати ситуації, інтерпретувати власний досвід і отримувати поради від інших тренерів.

Під час тренінгу учасники ознайомилися з особливостями роботи на платформі HELP, застосуванням інструментів електронного навчання за програмою, ключовими навичками з розроблення матеріалів національного рівня.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/2s4f8d3n.

5 вересня опубліковано огляд електронного судочинства на тему «Отримання документів в Електронному суді».

Підготувала **Тетяна Рабко** — адвокат, член Ради Комітету та регіональна представниця у Донецькій області, член Ради Комітету НААУ з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності та Ради Комітету НААУ з питань гендерної політики.

Підсистема «Електронний суд» забезпечує можливість автоматичного надсилання матеріалів справ в електронному вигляді до Електронних кабінетів учасників справи та їхніх повірених.

Документи, які один з учасників справи надіслав до суду, іншого органу чи установи у системі правосуддя з використанням Електронного суду, у передбачених законодавством випадках автоматично надсилаються до електронних кабінетів інших учасників справи чи їхніх повірених після реєстрації цих документів в АСДС або автоматизованих системах діловодства.

До Електронного кабінету користувачів надсилаються відомості, у тому числі про отримання та реєстрацію документів у справі, а також інші відомості, що призвели до зміни стану розгляду справи.

Інформація про надходження до Електронного кабінету відомостей і документів про результати розгляду справ додатково може надсилатися користувачу

у вигляді повідомлення на електронну пошту. Дані про електронну пошту зазначаються користувачем у профілі його Електронного кабінету.

Слід звернути увагу, що адреса електронної пошти, яка використовується при реєстрації Електронного кабінету, не може бути зареєстрована на доменних іменах, використання яких заборонено законодавством України. Адвокати при реєстрації зобов'язані вказувати адресу електронної пошти, внесену до Єдиного реєстру адвокатів України.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/2n8pszw4.

5 вересня адвокати Молодіжного Комітету у Дніпропетровській області **Алевтина Башкеєва, Анна Цуркан, Роман Ажмяков, Олександра Владімірова, Анна Ілющенко, Альона Левчук, Інна Павленко, Анатолій Пономарьов, Катерина Ткаченко, Євген Швидкий** взяли участь у другому семінарі на тему «Дисциплінарна, адміністративна та кримінальна відповідальність військовослужбовців», який провели помічник командира з правової роботи — начальник юридичної служби військової частини Т0920, майор юстиції **Жадан Ілля Ігорович** та адвокат, офіцер юридичної служби військової частини Т0920 лейтенант юстиції **Шурпінов Михайло Васильович**.

Під час заходу обговорили порядок та особливості притягнення до відповідальності військовослужбовців, порядок звільнення з військової служби, також особливості порядку звернення до військових частин, порядок розгляду адвокатських запитів в інтересах військовослужбовців.

У вересні відбулася робоча зустріч голови Комітету, президента Європейської асоціації молодих адво-

катів **Сергія Барбашина** з головою Варшавської Асоціації адвокатів Warsaw Bar Association **Mikolaj Pietrzak**.

Під час зустрічі проговорили особливості діяльності асоціацій, виклики, з якими зустрічаються молоді адвокати, зокрема обмін досвідом і доступ до професії.

Також було підняте питання діяльності українських адвокатів у Варшаві. Оскільки доступ до професії у Варшаві не для всіх є очевидним та є низка практичних питань, було вирішено підготувати перелік питань та особливо питання молодих адвокатів, які перебувають у Варшаві. Питання будуть надіслані польським колегам, як регулятивному органу для коментування та висновків.

15 вересня опубліковано огляд електронного судочинства на тему «Виконавчі документи в підсистемі Електронний суд».

Підготувала **Тетяна Рабко** — адвокат, член Ради Комітету та регіональна представниця у Донецькій області, член Ради Комітету НААУ з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності та Ради Комітету НААУ з питань гендерної політики.

12 вересня 2023 року на виконання п.п. 6.15 розділу II Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21, ДП «Центр судових сервісів» було реалізовано розділ «Виконавчі документи» у кабінеті користувача Електронного суду.

Слід відзначити, що послуга щодо отримання електронних виконавчих документів доступна лише особам, які мають Електронний кабінет.

У зазначеному розділі відображені виконавчі документи (рішення, постанова, судовий наказ тощо), що видаються судами у передбачених законом випадках. Інформація відображена у вигляді списку документів з можливістю пошуку та фільтрації за датою надходження документа.

Виконавчий документ буде відображено у відповідному розділі кабінету користувача Електронного суду після коректного заповнення відповідних атрибутів працівником апарату суду в автоматизованій системі документообігу суду.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/fzhx8dph.

16 вересня у Вищій школі адвокатури НААУ відбувся майстер-клас на тему «Електронний суд. З чого почати?».

Лектором виступила **Тетяна Рабко** — адвокат, член Ради Комітету та регіональна представниця у Донецькій області, член Ради Комітету НААУ з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності та Ради Комітету НААУ з питань гендерної політики.

Лектор розпочала майстер-клас із інформації, що 5 жовтня 2021 року було розпочато офіційне функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: «Електронний кабінет»; «Електронний суд»; підсистема відеоконференцзв'язку.

Порядок використання підсистеми ЄСІТС «Електронний суд» визначено Інструкцією користувача підсистеми «Електронний суд», затвердженою наказом державного підприємства «Центр судових сервісів» від 22.09.2021 № 74 ОД.

Тетяна Рабко ознайомила учасників заходу з покроковим алгоритмом реєстрації адвокатів у підсистемі «Електронний суд».

Було акцентовано увагу, що процедура реєстрації Електронного кабінету фізичної особи та фізичної особи — підприємця здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису такої особи.

Також учасники ознайомилися з алгоритмом формування електронного ордеру у підсистемі «Електронний суд».

Детальніше про захід за посиланням: URL: tinyurl.com/2s3r3k3h.

КОМІТЕТ НААУ З ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

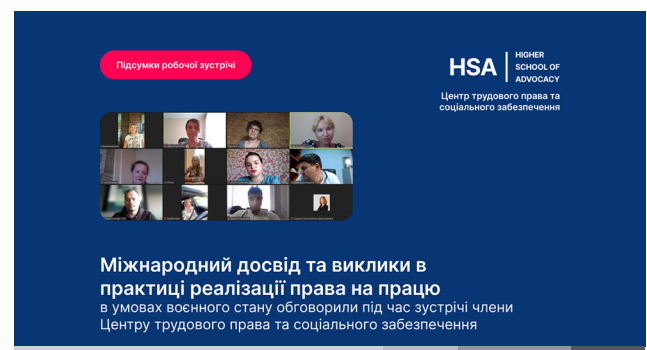
25 серпня відбулося нагородження переможців конкурсу малюнків серед дітей адвокатів «Перемога дитячих сердець». Під час урочистого заходу голова Комітету **Наталія Пліса** привітала учасників і переможців конкурсу. З вітальним словом виступили голова Центру досліджень адвокатури та права **Ірина Василик**, секретар Комітету **Наталія Дядик** та членкиня ради Комітету, голова конкурсної комісії **Аля Возняк**.

Переможцям конкурсу були вручені тематичні подарунки та дипломи. Окремо організатори конкурсу подякували дітям, чий малюнок НААУ мала змогу подарувати Japan Federation of Bar Associations (JFBA).

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

29 серпня відбулася робоча зустріч Центру трудового права та соціального забезпечення Вищої школи адвокатури НААУ. На порядок денний було винесено питання з презентації діяльності Центру за півріччя

та планування квартальних активностей за напрямом його діяльності.

Зустріч відкрила керівниця Центру трудового права та соціального забезпечення ВША НААУ, голова Комітету НААУ з питань трудового права **Вікторія Поліщук**, яка подякувала членам Центру за активну роботу, внесла на обговорення пропозиції щодо сучасних тенденцій розвитку в галузі трудового права і соціального забезпечення та кроків, які доцільно реалізувати командою Центру.

Вдячність за співпрацю команді Центру висловила **Лариса Гретченко**, голова Комітету НААУ з питань сімейного права, керівник проєктів і програм ВША НААУ. Вона відмітила як високу активність Центру, так і змістовність матеріалів, підготовлених його членами, включеність до лекторського складу та проведення заходів з підвищення кваліфікації, організацію публичних дискусій.

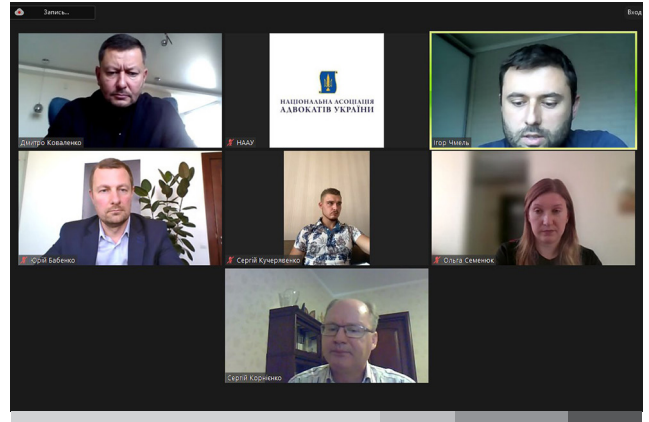
В обговоренні взяли участь члени Центру **Ганна Лисенко, Наталія Кайда, Євген Колосовський, Наталія Кохан, Ірина Подкопаєва, Ірина Шапошнікова, Андрій Іваницький, Анастасія Якімова**.

Детальніше на сайті ВША НААУ: URL: tinyurl.com/4s75x9b2.

14 вересня у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Негативні наслідки нових повноважень ДМС в частині встановлення фіктивних шлюбів».

Ініціатором заходу виступив **Комітет НААУ з питань міграційного права, громадянства, захисту від видворення та екстрадиції**.

Актуальність проведення заходу зумовлена змінами до законодавства про імміграцію щодо вдосконалення умов і порядку імміграції в Україну

іноземців та осіб без громадянства. Серед ухвалених змін було визначено перелік обставин, за яких факт перебування у шлюбі з громадянином України або іммігрантом не визнається причиною для надання дозволу на імміграцію, та посилено заходи протидії нелегальній міграції відносно осіб, яким було відмовлено у виданні дозволу на імміграцію або скасовано такий дозвіл з урахуванням вимог і викликів сьогодення.

Доповідачами заходу виступили Голова Комітету НААУ з питань міграційного права, громадянства, захисту від видворення та екстрадиції **Дмитро Коваленко**, члени Ради Комітету **Ігор Чмель, Сергій Кучерявенко** та члени **Ради Комітету НААУ з питань сімейного права** **Ольга Семенюк** та **Юрій Бабенко**.

Круглий стіл став ефективним комунікативним майданчиком для представників у сфері міграційного і сімейного права та дав можливість кожному учаснику порушити важливі питання.

Детальніше на сайті НААУ: URL: tinyurl.com/yvwd5m9n.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА КСП, АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Дмитро Навроцький, адвокат, заступник голови Комітету НААУ з питань аграрного, земельного та довкілевого права

За певної процесуальної можливості Велика Палата Верховного Суду має переглянути сформовані у справі № 907/29/19 підходи щодо правонаступництва колективних сільськогосподарських підприємств (КСП) та зробити їх більш загальними з урахуванням усіх проблемних питань, які напрацьовані судовою практикою. Віднайти ідеальні ознаки правонаступництва у цій категорії справ дуже складно, вони мають перевірятися і досліджуватися у кожній конкретній справі, з урахуванням її обставин і доказової бази.

Численні земельні реформи та зміни земельного законодавства так і не вирішили питання радянських інститутів власності (володіння) землею, які й досі існують і використовуються фізичними та юридичними особами. Ідеться про право постійного користування, довічне успадковане володіння, КСП та колективну форму власності на землю, які досі зустрічаються на практиці та з приводу чого найчастіше виникають судові спори. Ці інститути за весь час свого існування так і не були законодавчо врегульовані, хоча деякі спроби були і з деяких питань законодавець прийняв чітку позицію, але при цьому більшість практичних питань залишаються не вирішеними.

Одним із таких питань є захист права постійного користування на землю правонаступниками КСП. Частково це питання у практичній площині вирішено завдяки деяким рішенням касаційних судів Верховного Суду та практиці Великої Палати Верховного Суду. Це стосується збереження права постійного користування у правонаступників та регулювання цього інституту у діяльності фермерських господарств (постанови Великої Палати Верховного Суду від 23.06.2020 № 179/1043/16-ц¹; від 23.06.2020

№ 922/989/18²; Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 28.04.2021 № 547/362/18³).

При цьому судовою практикою напрацьовано правову позицію, згідно з якою право постійного користування земельною ділянкою, набуте у встановленому законодавством порядку, відповідно до законодавства, що діяло на момент набуття права постійного користування, не втрачається та не припиняється навіть у тому разі, якщо особа, яка за чинним законом не може набути таке право, не здійснить переоформлення цього права в інший правовий титул.

Разом з тим у діяльності правонаступників КСП цей принцип не завжди діє, оскільки у цій категорії справ питання правонаступництва виходять на перше місце, і для захисту свого речового права необхідно довести його перехід від КСП до правонаступника.

Для розуміння діяльності КСП та правонаступництва слід проаналізувати три основні укази Президента України, якими вирішувалося питання реформування КСП, зокрема:

1) «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» від 10.11.94 № 666/94.

¹ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.06.2020 № 179/1043/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90458957.

² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.06.2020 № 922/989/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90458880.

³ Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 28.04.2021 № 547/362/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/96668961.

Цим Указом:

— визначено напрям реформи (приватизація земель, які перебувають у користуванні сільськогосподарських підприємств і організацій, оголошення невідкладним першочерговим заходом проведення земельної реформи в Україні);

— передбачено оборотоздатність земельних паїв (право на земельну частку (пай) може бути об'єктом купівлі-продажу, дарування, міни, успадкування, застави);

2) «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» від 08.08.95 № 720/95. Основні положення:

— уточнено землі, які підлягають паюванню (тільки сільськогосподарські угіддя);

— уточнено перелік осіб, які мають право на земельну частку (члени підприємства відповідно до списку, доданого до державного акта);

— передбачено видачу сертифікатів на право на земельну частку (пай);

3) «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 03.12.99 № 1529/99 (Указ № 1529). Цим Указом Президент України доручив органам виконавчої влади провести «реформування протягом грудня 1999 — квітня 2000 року колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю та майно».

На підставі цих указів більшість КСП до кінця 2000 року були реформовані (перетворені) в інші юридичні особи приватного права: товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ), сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю (СТОВ), приватно-орендне сільськогосподарське підприємство (ПОСП), фермерські господарства тощо.

Ці підприємства, які були і вважали себе правонаступниками КСП, продовжили користування землею, зокрема, яка належала останнім на праві постійного користування.

Однак такий перехід прав зумовив низку судових справ щодо збереження прав на землю правонаступниками, де в основному вирішувалося питання, а чи дійсно «нова» юридична особа є правонаступником КСП.

Аналізуючи судову практику, можна виокремити ознаки правонаступництва, які сформувалися під час розгляду цієї категорії справ:

— збереження коду ЄДРПОУ у новій юридичній особі;

— збереження складу членів КСП (які не вибули) як засновників/учасників нової юридичної особи;

— реорганізація в ОПФ, яка передбачена законом;

— вказівка про реорганізацію (перетворення) та правонаступника у документах (статути, положення тощо);

— наявність передавального балансу.

Такий підхід до правозастосування (правова позиція) був сформований у постанові ВП ВС від 01.09.2020 у справі № 907/29/19⁴ (КСП «8 Березня»). Слід зазначити, що ця постанова згадується у 218 судових рішеннях та найчастіше використовується у судових спорах щодо наявності та відсутності правонаступництва колишнього КСП.

Однак чи можна стверджувати, що ці ознаки правонаступництва підлягають обов'язковому врахуванню у цій категорії справ, та чи дійсно саме ці ознаки дозволяють встановити обставини переходу прав від КСП до «нової» юридичної особи. Якщо розібратися у деталях, то у більшості випадків мала місце зміна організаційно-правової форми, але юридична особа залишалася та ж сама, що підтверджувалося збереженням коду ЄДРПОУ. То чи варто говорити про правонаступництво, чи це та ж сама юридична особа? Це риторичне запитання, але спробуємо детальніше розібратися в ознаках правонаступництва, які наразі виділяються у судовій практиці.

Щодо збереження коду ЄДРПОУ повторимося, що у більшості випадків він зберігався, що було логічним і відповідало чинному на той момент законодавству (див. Положення про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22.01.96 № 118 (у новій редакції постанови Кабінету Міністрів України від 22.06.2005 № 499).

Але збереження коду ЄДРПОУ не є безумовною підставою правонаступництва, на це звертає увагу ВП ВС у справі № 907/29/19 (КСП «8 Березня») та зазначає: «7.2. Суд першої інстанції, відмовляючи в позові, виходив, зокрема, з того, що за даними ЄДР, що містяться у матеріалах справи, у ЄДР відсутні відомості про те, що ФГ «Колос» є правонаступником КСП «8 Березня».

⁴ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 01.09.2020 у справі № 907/29/19. ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/91555342.

7.3. Велика Палата Верховного Суду не погоджується з цим мотивуванням виходячи з таких міркувань. Статтею 10 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» установлено спростовну презумпцію відомостей, унесених до ЄДР. Такий висновок зроблено, зокрема, у постановвах Великої Палати Верховного Суду від 20.09.2018 у справі № 813/6286/15 (провадження № 11-576апн18)⁵, від 06.02.2019 у справі № 462/2646/17 (провадження № 11-1272апн18)⁶, від 19.06.2019 у справі № 826/5806/17 (провадження № 11-290апн19)⁷, від 17.06.2020 у справі № 826/10249/18 (провадження № 11-771апн19)⁸. Отже, відсутність у ЄДР відомостей про правонаступництво юридичної особи не позбавляє заінтересовану сторону права доводити наявність правонаступництва».

Окрему увагу слід звернути на пункти 7.22, 7.23 постанови у цій справі, де Верховним Судом було встановлено помилковість присвоєння коду ЄДРПОУ правопередника, а тому «нова» юридична особа не може вважатися правонаступником. Тому ідентичність коду ЄДРПОУ не завжди є вирішальним та має встановлюватися і доводитися у сукупності з іншими доказами.

Щодо збереження складу членів КСП зазначимо, що не завжди усі члени КСП переходили до правонаступника як засновники/учасники. Деякі члени могли припинити свою діяльність у зв'язку з реорганізацією та вийти із КСП та до складу правонаступника не увійти, і в результаті із 500 членів КСП засновниками «нової» юридичної особи могли виступити лише 30 з них. Це не було заборонено чинним на той момент законодавством.

Щодо реорганізації (перетворення) лише в дозволених організаційно-правові форми. ВП ВС у справі № 907/29/19 (КСП «8 Березня») було зроблено висновок про те, що КСП не могло перетворитися на фермерське господарство (п. 7.31 постанови). На перший погляд, це твердження виглядає логічним, оскільки з урахуванням обставин справи та чинного на момент

перетворення законодавства, фермерське господарство визначалося як підприємництво саме сімейного типу. Однак із цим не можна погодитися, оскільки такий висновок не узгоджується з положеннями інших нормативних і підзаконних актів. Відповідно до абзацу першого п.п. «а» п. 1 Указу № 1529/99 визначено, що на основі КСП можливо було утворити селянське фермерське господарство. Аналогічні положення визначені у ст. 1 Закону України «Про списання заборгованості зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) платників податків у зв'язку з реформуванням сільськогосподарських підприємств» від 16.03.2000 № 1565-III. Тому можемо дійти висновку, що у період реформування КСП законодавцем передбачалася можливість його перетворення у ФГ, без зазначення обмежень, і висновки, наведені в постанові у справі № 907/29/19 (КСП «8 Березня»), викликають сумніви.

Щодо вказівки про реорганізацію (перетворення) та правонаступника у документах. З аналізу судових рішень у цій категорії справ одним з основних аргументів, який зустрічається на користь правонаступництва, є те, що у статутних документах «нової» юридичної особи вказується про те, що вона є правонаступником КСП. Цей аргумент не є повністю переконливим, і тут слід погодитися з постановою ВП ВС у справі № 907/29/19 (КСП «8 Березня»), але ці обставини мають досліджуватися і встановлюватися з урахуванням інших доказів у справі, зокрема документів, які передували реорганізації (перетворенню).

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що проблемні питання КСП потребують детального обговорення, у тому числі із залученням фахівців судової гілки влади. На мій погляд ВП ВС за певної процесуальної можливості має переглянути сформовані у справі № 907/29/19 підходи щодо правонаступництва КСП та зробити їх більш загальними з урахуванням усіх проблемних питань, які напрацьовані судовою практикою. Як на мене, у цій категорії справ складно віднайти ідеальні ознаки правонаступництва, вони мають перевірятися і досліджуватися у кожній конкретній справі, з урахуванням її обставин і доказової бази.

⁵ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20.09.2018 у справі № 813/6286/15. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/77590175.

⁶ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 06.02.2019 у справі № 462/2646/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80224650.

⁷ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19.06.2019 у справі № 826/5806/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/82885850.

⁸ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 17.06.2020 у справі № 826/10249/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90111848.

ПРАВО НА ПРИВАТИЗАЦІЮ І НАБУТТЯ ЖИТЛА: МОДИФІКАЦІЯ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ

Олег Печений,
доцент кафедри цивільного права № 1
Національного юридичного університету України
імені Ярослава Мудрого,
к. ю. н., член НКР ВР

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ПРИВАТИЗАЦІЇ У МЕХАНІЗМІ НАБУТТЯ ЖИТЛА

Процеси приватизації житла мають у своїй основі трансформаційне перетворення житлових фондів у рамках побудови нової економічної моделі.

Приватизація житла має велике соціальне значення, оскільки велика кількість людей, які отримували житло і були його користувачами, стали власниками житла на безоплатних засадах, тобто отримали частину суспільного надбання.

Пік процесів приватизації житла прийшовся на 90-ті роки минулого століття, потім ці процеси пішли на спад, але не припинилися зовсім. Більше того, за рахунок тих чи інших факторів процеси приватизації постійно «підживлюються», а коло проблем, які породжені відносинами у сфері приватизації, має тенденцію до зростання.

В умовах воєнних дій, масових руйнувань житла внаслідок обстрілів, коли кількість людей, які позбавлені житла, зростає багатократно, зростає і коло проблем, пов'язаних із набуттям житла і його приватизацією.

У правовій сфері приватизація породила низку спорів, багато з яких навіть за умов «згасання» самих процесів приватизації залишаються актуальними для судової практики. До таких питань варто віднести спадкування квартир, що приватизуються.

У складі спадщини як функціональної, взаємодіючої сукупності складових у вигляді прав і обов'язків спадкодавця, які існували за життя і не припинилися зі смертю спадкодавця, варто окремо визначити елементи, які наділені специфічними рисами.

Тут доцільно вказати на мінливий характер таких елементів у складі спадщини, їх здатність до модифікації у спадкових правовідносинах.

Прикладами можуть слугувати об'єкти, які виникають у процесі приватизації житла та набуття права власності (або іншого права) на землю.

ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА ПРИВАТИЗАЦІЇ У ЗАКОНОДАВСТВІ І СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Стосовно приватизації житла профільний законодавчий акт (Закон України від 19.06.92 № 2482-XII «Про приватизацію державного житлового фонду») визначає приватизацію житла як відчуження квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках, призначених для проживання сімей та одиноких осіб, кімнат у квартирах та одноквартирних будинках, де мешкають два і більше наймачів, та належних до них господарських споруд і приміщень (підвалів, сараїв і т. ін.) державного житлового фонду на користь громадян України. Ключовим у цьому визначенні є саме відчуження, яке дає змогу відносити приватизацію житла до кола підстав набуття права власності, що у свою чергу перебуває

у смислового зв'язку з відповідним переліком підстав набуття права власності (ст. 345 Цивільного кодексу України¹). Однак варто зауважити, що хоча приватизація житла розглядається законодавцем як відчуження, але таке відчуження не є правочином. Тут має місце певна сукупність юридичних фактів, до складу якої входить і волевиявлення фізичної особи, яке може бути кваліфіковане як правочин. Тобто приватизація житла розпочинається волевиявленням особи (правочином), але сама по собі поняттям «правочину» не охоплюється.

Верховний Суд уточнив визначення приватизації та вказав, що з юридичної точки зору, приватизація — це майновий правочин, змістом якої є платне, частково платне або безплатне відчуження державного та комунального майна. Згідно з приватизаційним законодавством право власності на приватизований об'єкт переходить до покупця з моменту нотаріально посвідчення договору купівлі-продажу². Безумовно, це визначення не може бути повністю пристосовано до приватизації житла, у процесі здійснення якої договір не складається і нотаріально не посвідчується, а сама приватизація здійснюється як безплатно, так і з компенсацією (доплатою).

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» до об'єктів приватизації належать квартири багатоквартирних будинків, одноквартирні будинки, житлові приміщення у гуртожитках (житлові кімнати, житлові блоки (секції), кімнати у квартирах та одноквартирних будинках, де мешкають два і більше наймачів, які використовуються на умовах найму.

При цьому зазначимо, що законодавцем від часу прийняття цього Закону вносилися зміни, спрямовані на поступове розширення переліку об'єктів приватизації, зокрема за рахунок житлових приміщень у гуртожитках. Окрім того, в разі зміни правового статусу об'єктів житлового фонду за тих чи інших обставин, внаслідок чого стала можливою приватизація цього майна, громадяни не позбавлені права вирішувати це питання в порядку, передбаченому Законом, в тому числі шляхом звернення за захистом порушеного права до суду загальної юрисдикції (абз. 6 п. 3 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 45 народних де-

путатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 статті 2 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» (справа про приватизацію державного житлового фонду) від 28.09.2000 № 10-рп/2000).

На практиці виникають проблеми щодо визначення об'єктів приватизації, зокрема щодо приватизації частини житлового будинку, а не квартири.

Так, у квітні 2019 р. М. звернулася до органу приватизації із заявою щодо можливості приватизації 3/50 частини житлового будинку.

За результатами розгляду заяви М. було повідомлено про неможливість такої приватизації житла у зв'язку з тим, що частка домоволодіння не є об'єктом приватизації у розумінні Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» і не може бути приватизована, та роз'яснено, що вирішення питання щодо набуття прав власності можливе в судовому порядку.

М., яка діє у своїх інтересах та в інтересах неповнолітнього сина, звернулася до суду з позовом, у якому просила визнати за нею право власності на 3/100 частини житлового будинку та визнати її право власності на 3/100 частини цього самого будинку.

Київський районний суд м. Полтави рішенням від 16.10.2019, залишеним без змін постановою Полтавського апеляційного суду від 16.12.2019, у задоволенні позову відмовив.

Верховний Суд визнав відмову позивачці у приватизації частини будинку незаконною, а висновки судів попередніх інстанцій помилковими.

Так, відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Законом № 2482-XII саме на органи приватизації покладено обов'язок дотримуватись виконання законодавства під час проведення приватизації громадянами житла.

Закон не містить такої підстави для відмови у приватизації, як неможливість приватизації частини домоволодіння, а тому відповідач, відмовляючи М. у здійсненні права на приватизацію, діяв у супереччю вимогам статей 2, 8 Закону № 2482-XII. У зв'язку з цим суди попередніх інстанцій безпідставно погодилися

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Постанова ВП ВС від 07.04.2020. Справа № 473/1433/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88739757.

з правомірністю відмови Управління майном комунальної власності міста у приватизації позивачкою житлового приміщення та необґрунтовано посилалися на те, що позивачка не зверталася до органу приватизації.

Натомість, не підлягають задоволенню і вимоги про визнання права власності.

Вирішуючи спір про визнання права власності, слід враховувати, що судові рішення не породжує права власності, а лише підтверджує наявне у позивача право власності, набуте раніше на законних підставах, якщо відповідач не визнає, заперечує або оспорує його.

Отже, передумовами та матеріальними підставами для захисту права власності у судовому порядку є наявність підтвердженого належними доказами як права власності на майно, яке оспорується або не визнається іншою особою, так і порушення (невизнання або оспорування) цього права на спірне майно.

Оскільки ні М., ні її син не є власниками 3/50 частини житлового будинку, а лише претендують на передання цього майна їм у власність в порядку приватизації, вимоги позову про визнання права власності на це майно на підставі статей 328, 392 ЦК України є необґрунтованими³.

В іншій справі перед судами постало питання щодо приватизації квартири, яка розташована у будинку, що відноситься до об'єктів культурної спадщини.

У квітні 2017 року С. звернувся до суду із позовом до Управління житлово-комунального господарства Голосіївської районної в місті Києві державної адміністрації, третя особа — Департамент культури Київської міської державної адміністрації, про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити дії.

На обґрунтування позовних вимог зазначав, що він з 2004 р. зареєстрований та проживає за адресою: АДРЕСА_1.

Проте йому було відмовлено у приватизації квартири з посиланням на те, що земельна ділянка, на якій розташований будинок на АДРЕСА_2, входить до Південного історичного ареалу, до зони охорони пам'яток археології та археологічних об'єктів, розташованих у межах міста Києва. Відмову Голосіївської районної в місті Києві державної адміністрації ОСОБА_1 вважав протиправною, оскільки зазначені підстави для відмови у приватизації квартири не ґрунтуються на по-

ложеннях п. 2 ст. 2 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду».

З урахуванням викладеного позивач просив суд визнати незаконною відмову у приватизації квартири; зобов'язати Голосіївську районну в м. Києві державну адміністрацію прийняти рішення про безоплатну передачу у приватну власність С. зазначеної квартири.

Рішенням Голосіївського районного суду м. Києва від 19.04.2018 в задоволенні позовних вимог відмовлено. Суд першої інстанції вважав позовні вимоги необґрунтованими, оскільки до спірних правовідносин не застосовується Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду, а має застосовуватись Закон України «Про перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації» як спеціальний закон, який регулює відносини щодо приватизації пам'яток культурної спадщини.

Постановою апеляційного суду м. Києва від 09.08.2018 рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 19.04.2018 скасовано, ухвалено нове рішення, яким у задоволенні позову С. відмовлено.

Свій висновок про необхідність скасування рішення суду першої інстанції і ухвалення нового судового рішення апеляційний суд обґрунтовував тим, що мотивувальна частина цього рішення є взаємовиключною по відношенню до резолютивної його частини (визнаючи та підтверджуючи право позивача на приватизацію, суд першої інстанції відмовив у задоволенні його позову).

Апеляційний суд послався на те, що спірна квартира знаходиться у будинку, який є пам'яткою культурної спадщини (дача М. Грушевського), а тому відповідно до ст. 18 Закону України «Про охорону культурної спадщини» не може бути відчужена без погодження відповідного органу охорони культурної спадщини. Оскільки позивач не надав рішення зазначеного органу про надання згоди на приватизацію спірної квартири, відмова Голосіївської районної в місті Києві державної адміністрації в приватизації спірної квартири є законною.

Верховний Суд з таким висновком погодився, додавши наступне.

Відповідно до довідки Комунального концерну «Центр комунального сервісу» від 07.12.2016 № 7179 будинок № 13/7 на вулиці Китаївській перебуває на балансі Комунального підприємства «Керуюча компанія з обслуговування житлового фонду Голосіївського

³ Постанова КЛС ВС від 16.09. 2020 у справі № 552/4585/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/91752946.

району м. Києва», форма власності житла — місцевих рад. Отже, будинок належить до комунальної власності Голосіївської громади міста Києва. <...>

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» приватизація державного житлового фонду — це відчуження квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках, призначених для проживання сімей та одиноких осіб, кімнат у квартирах та одноквартирних будинках, де мешкають два і більше наймачів, та належних до них господарських споруд і приміщень (підвалів, сараїв і т. ін.) державного житлового фонду на користь громадян України.

Згідно з п. 2 ст. 2 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» не підлягають приватизації: квартири-музеї; квартири (будинки), житлові приміщення у гуртожитках, розташовані на територіях закритих військових поселень, підприємств, установ та організацій, природних та біосферних заповідників, національних парків, ботанічних садів, дендрологічних, зоологічних, регіональних ландшафтних парків, парків — пам'яток садово-паркового мистецтва, історико-культурних заповідників, музеїв; квартири (будинки), житлові приміщення у гуртожитках, що перебувають в аварійному стані (в яких неможливо забезпечити безпечне проживання людей); квартири (кімнати, будинки), віднесені у встановленому порядку до числа службових, а також квартири (будинки), житлові приміщення у гуртожитках, розташовані в зоні безумовного (обов'язкового) відселення, забрудненій внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Відповідно до витягу з додатка до наказу Головного управління охорони культурної спадщини від 25.06.2011 № 10/38-11 «Про занесення до переліку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини м. Києва» будинок АДРЕСА_2, споруджений у першій половині ХХ століття, є будинком-дачею Грушевського М. С.

Згідно з листом Управління охорони культурної спадщини від 18.07.2013 будинок — дача Грушевського перебуває на обліку як щойно виявлений об'єкт культурної спадщини за наказом Головного управління охорони культурної спадщини від 25.06.2011 № 10/38-11.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» є спеціальним законом у сфері регулювання відносин щодо приватизації пам'яток культурної спадщини.

Згідно зі ст. 18 Закону України «Про охорону культурної спадщини» об'єкти культурної спадщини,

що є пам'ятками (за винятком пам'яток, відчуження або передача яких обмежується законодавчими актами України) можуть бути відчужені, а також передані власником або уповноваженим ним органом у володіння, користування чи управління іншої юридичній або фізичній особі за наявності погодження відповідного органу охорони культурної спадщини. Пам'ятка може бути приватизована лише за умови укладення майбутнім власником з відповідним органом охорони культурної спадщини попереднього договору про укладення в майбутньому охоронного договору на пам'ятку (її частину) з викладенням його істотних умов, у тому числі щодо цільового використання пам'ятки, робіт, які майбутній власник зобов'язується провести на пам'ятці з метою утримання її в належному стані. Перелік пам'яток, які не підлягають приватизації, затверджується Верховною Радою України. Пам'ятка національного значення, що перебуває у державній чи комунальній власності і потребує спеціального режиму охорони, може надаватися у користування за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини. Особі, яка набула права володіння, користування чи управління пам'яткою, за винятком наймача державної або комунальної квартири (будинку), забороняється передавати цю пам'ятку у володіння, користування чи управління іншій особі без погодження відповідного органу охорони культурної спадщини.

Законом України «Про перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації» затверджено перелік пам'яток культурної спадщини, які не підлягають приватизації. Пам'ятки культурної спадщини, які не внесені до цього переліку, можуть бути приватизовані (відчужені) за умови дотримання вимог ст. 18 Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо наявності відповідного погодження з органом охорони культурної спадщини.

Встановивши, що позивач не вчинив дій щодо попереднього погодження приватизації у відповідному органі охорони культурної спадщини, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про відмову в задоволенні позовних вимог, оскільки відмова Голосіївської районної в місті Києві державної адміністрації в приватизації квартир в будинку АДРЕСА_2 є такою, що узгоджується з нормами Закону України «Про охорону культурної спадщини», який є спеціальним

законом у сфері регулювання відносин щодо приватизації пам'яток культурної спадщини⁴.

Особливістю відносин, які складаються у цій сфері, є *триваючий характер процесу приватизації*, що ускладнює механізм спадкування, оскільки факт смерті спадкодавця здійснює вплив на відносини, що вже виникли і тривають.

Для здійснення права на приватизацію житла, яке є особистим і невідчужуваним правом громадянина, достатньо виразу волі лише однієї особи — цього громадянина. Орган приватизації лише оформлює скероване йому у формі заяви волевиявлення цієї особи. При цьому природа такого волевиявлення тяжіє до одностороннього правочину. Виникнення ж права власності на житло спричиняє певний юридичний склад, що містить низку юридичних фактів. Орган приватизації видає особі свідоцтво про право власності на житло та реєструє його у спеціальній реєстраційній книзі квартир (будинків), жилих приміщень у гуртожитках, кімнат у комунальних квартирах, що належать громадянам на праві приватної (спільної сумісної, спільної часткової) власності. Свідоцтво про право власності підлягає обов'язковій реєстрації в органі державної реєстрації прав (абз. 1 п. 22, пп. 23, 24 Положення про порядок передачі квартир (будинків), жилих приміщень у гуртожитках у власність громадян, затвердженого наказом Мінжитлокомунгоспу України від 16.12.2009 № 396).

Державна реєстрація прав власності на приватизоване житло проводиться відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Свідоцтва про право власності, видані органами приватизації, є підставою для державної реєстрації прав (п. 5 ч. 1 ст. 27 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»).

ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПРИ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЖИТЛА

Складним є питання про момент виникнення права власності на приватизоване житло. У судовій практиці укорінився підхід про зв'язок цього моменту із прийняттям відповідним органом рішення про передачу об'єкта приватизації у власність.

Так, Верховний Суд зазначив з цього приводу таке. Передача квартир у власність громадян здійснюється на підставі рішень відповідних органів приватизації, що приймаються не пізніше місяця з дня одержання заяви громадянина.

Передача квартир у власність громадян з доплатою, безоплатно чи з компенсацією відповідно до ст. 5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» оформляється свідоцтвом про право власності на квартиру, яке реєструється в органах приватизації і не потребує нотаріального посвідчення.

Задовольняючи позов, місцевий суд дійшов висновку, що право власності на спірну квартиру виникло у спадкодавця з часу прийняття рішення виконавчого комітету від 15.11.2000, яким спірну квартиру передано у власність.

Судом першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, встановлено той факт, що рішення про передачу спірної квартири у власність наймача органом приватизації було здійснено відповідно до вимог Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду».

Встановивши цей факт і визначивши правовідносини, зумовлені встановленим фактом, суд правильно застосував правові норми та ухвалив правильне по суті рішення, підстав для скасування якого колегія суддів не знаходить⁵.

Ситуація змінилася у бік ускладнення з урахуванням запровадження системи державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Адже новітня система реєстрації пов'язує момент виникнення права власності з державною реєстрацією прав. І тут може виникнути ситуація, коли моменти отримання свідоцтва про право власності на житло і державної реєстрації права власності на нього можуть бути розділені тривалим періодом у часі, що є вкрай небажаним, оскільки створює ситуацію невизначеності, дестабілюючи відносини власності.

Варто звернути увагу, що житло, набуте особою за час шлюбу внаслідок його приватизації відповідно до Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду», та земельна ділянка, набута нею, ним за час шлюбу внаслідок приватизації земельної ділянки,

⁴ Постанова КЛС ВС від 07.10.2020. Справа № 752/8332/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315173>.

⁵ Ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 10.09.2008. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/2379206.

що перебувала в її, його користуванні, або одержана внаслідок приватизації земельних ділянок державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій, або одержана із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації, визначених Земельним кодексом України, не відносяться до об'єктів спільної сумісної власності подружжя (пп. 4, 5 ч. 1 ст. 57, ст. 61 Сімейного кодексу України⁶). Але зазначені норми діють у редакції Закону України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо майна, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка», який набув чинності 13.06.2012. До цього часу відповідно до ч. 5 ст. 61 СК у редакції Закону України «Про внесення зміни до статті 61 Сімейного кодексу України щодо об'єктів права спільної сумісної власності подружжя», який набув чинності 08.02.2011, об'єктом права спільної сумісної власності подружжя визнавалося житло, набуте одним із подружжя під час шлюбу внаслідок приватизації державного житлового фонду, та земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, у тому числі приватизації. Тому доцільно звертати увагу на підстави набуття права власності на житло та земельні ділянки, набуті особами у зазначений період «міжзаконня» (08.02.2011 — 13.06.2012).

ПРАВО НА ПРИВАТИЗАЦІЮ ЖИТЛА І СПАДКУВАННЯ

Якщо громадянин, який висловив волю на приватизацію займаної ним квартири, помер до прийняття компетентним органом рішення про приватизацію, до його спадкоємців у порядку спадкування переходить право вимагати визнання за ними права власності на таку квартиру⁷. Аналогічна позиція сформульована в постановках Верховного Суду від 09.02.2018 у справі № 719/179/17⁸, від 27.03.2019 у справі № 669/629/16-ц⁹, від 07.07.2021 у справі № 175/4089/18¹⁰. В останній справі КЦС ВС додатково вказав, що обов'язковою умовою переходу права вимоги у порядку спадкування до спадкоємців про визнання за ними права власності

на квартиру, в якій проживали спадкодавці, але померли до вирішення питання відповідним державним органом про її приватизацію, є звернення спадкодавця до відповідного органу приватизації з належно оформленою заявою. Позивач не довела факт, що спадкодавець у встановленому законом порядку набув право власності на спірну квартиру, оскільки відсутні належні та допустимі докази того, що він звертався до органу приватизації з належним чином оформленою заявою, тому відсутні підстави для задоволення позову про визнання права власності на квартиру.

Верховний Суд у постанові від 30.01.2013 у справі № 6-125цс12 дійшов висновку про те, що місцем постійного проживання особи є жила приміщення, у якому особа постійно проживає, має передбачене ст. 64 ЖК Української РСР право користування цим приміщенням, яке зберігається за особою при її тимчасовій відсутності, а відтак особа має право на приватизацію разом з членами сім'ї. Відповідно правильним є висновок про те, що право особи на приватизацію пов'язане не з реєстрацією місця проживання особи у житлі, а з правом особи на житло та фактом її проживання у житловому приміщенні. Встановивши, що на час приватизації спірної квартири позивач як член сім'ї наймача, був зареєстрований і проживав у спірній квартирі, апеляційний суд дійшов висновку, що згідно із Законом України «Про приватизацію державного житлового фонду» він мав право на приватизацію квартири разом із ОСОБА_6. Отже, спірні розпорядження та свідоцтво про право власності на житло порушили право позивача на приватизацію квартири, а тому є незаконними¹¹.

Процес приватизації змінює житлові правовідносини на відносини власності. Моментом виникнення правовідносин власності є прийняття рішення відповідних органів приватизації про передачу житла у власність не пізніше місяця з дня одержання заяви громадянина (ст. 8 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду»). Таким чином, постають такі питання: чи можна вважати квартиру приватизованою і включати її до складу спадкового майна,

⁶ Далі за текстом — СК.

⁷ Постанова КЦС ВС від 11.04.2018 у справі № 752/10477/15-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/73627631.

⁸ Постанова Верховного Суду від 09.02.2018 у справі № 719/179/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/72151019.

⁹ Постанова Верховного Суду від 27.03.2019 у справі № 669/629/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/81107276.

¹⁰ Постанова Верховного Суду від 07.07.2021 у справі № 175/4089/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/98267592.

¹¹ Постанова КЦС ВС від 08.06.2022 у справі № 202/3820/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/104748273.

якщо спадкодавець подав заяву про приватизацію квартири і помер до одержання свідоцтва про право власності у випадку, коли:

а) рішення про передачу житла у власність прийнято після смерті спадкодавця, зокрема коли органу приватизації не було відомо про смерть заявника;

б) рішення про передачу житла у власність не прийнято, але місячний строк, установлений для його прийняття, не сплив;

в) рішення про передачу житла у власність не прийнято, місячний строк, установлений для його прийняття, сплив.

Указані питання не знайшли однозначного вирішення на практиці.

Правовідносини у сфері приватизації не можуть припинятися зі смертю громадянина. Так, якщо громадянин подав до відповідного органу приватизації заяву з необхідними документами, передбаченими чинним на час вчинення такої дії законодавством України, тим самим виявивши свій намір приватизувати житло, процес приватизації зупиниться у зв'язку зі смертю такої особи не може, оскільки смерть не означає відмову від наміру приватизації, не змінюючи первісно висловленого волевиявлення.

У п. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності» надано роз'яснення: якщо квартира (будинок) не була передана у власність наймачеві, його спадкоємці вправі вимагати визнання за ними права власності на неї лише в тому разі, коли наймач звертався з належно оформленою заявою про це до відповідного органу приватизації або власника державного чи громадського (щодо громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи) житлового фонду, однак вона не була розглянута в установлений строк або в її задоволенні було незаконно відмовлено при наявності підстав і відсутності заборон для передачі квартири у власність наймачеві.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у листі від 16.05.2013 № 24-753/0/4-13 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» зазначив: якщо за життя спадкодавець не набув права власності на житловий будинок, земельну ділянку, то спадкоємець також не набуває права власності у порядку

спадкування. До спадкоємця переходять лише визначені майнові права, які належали спадкодавцеві на час відкриття спадщини. Для набуття права власності у встановленому законодавством порядку спадкоємець повинен здійснити дії, які необхідні для набуття права власності на визначене нерухоме майно, зокрема на житловий будинок, іншу споруду (п. 3.1). Які саме дії має вчинити спадкоємець і про які права йдеться, не уточнюється. І головне, немає відповіді на питання, чи можуть спадкоємці вимагати визнання за ними права власності, чи можуть бути їхні позовні вимоги обґрунтовані ст. 392 ЦК як загальною нормою про можливість визнання права власності.

За змістом ст. 1218 ЦК до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини. На нашу думку, правильніше говорити, що право вимагати визнання права власності в порядку спадкування виникає у спадкоємців, а не переходить до них, тому роз'яснення Верховного Суду є більш точним.

Право на приватизацію квартири мають особи, які постійно проживають у цій квартирі. Для здійснення цього права особа повинна звернутись до відповідного органу приватизації з належно оформленою заявою, яка підлягає розгляду вказаним органом у строк, передбачений чинним законодавством. У тому разі, коли громадянин, який висловив волю на приватизацію квартири, помер до прийняття компетентним органом рішення про приватизацію, але після спливу встановленого ч. 3 ст. 8 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» строку, у спадкоємців виникає право вимагати визнання за ними права власності на таку квартиру в порядку спадкування. Верховний Суд України дотримується аналогічної правової позиції, яка викладена в постанові від 11.12.2013 у справі за позовом Особа_10 до Павлівської сільської ради Радехівського району Львівської області, Особа_11 про скасування рішення ради, визнання недійсним та скасування ордеру, визнання права на приватизацію квартири в порядку спадкування¹².

Отже, із запропонованих трьох ситуацій квартиру або інше житло можна вважати приватизованими і включати відповідні права на них до складу спадщини тільки у випадку, якщо рішення про передачу житла у власність не прийнято, але місячний строк, встановлений для його прийняття, сплив.

¹² Постанова ВСУ від 11.12.2013. Справа № 6-121ц13. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/36369574.

ВИЗНАННЯ ПРАВА НА ПРИВАТИЗАЦІЮ ЖИТЛА

Стосовно способів захисту та інших, пов'язаних з цим питань доцільно торкнутися ситуації, коли заявлено вимоги про визнання права на приватизацію, чи є такі вимоги прийнятними у контексті ст. 16 ЦК України, ст. 5 ЦПК України.

У жовтні 2021 р. Д. звернувся до суду з позовом до Поліського національного університету, у якому просив визнати за ним право на приватизацію квартири, зобов'язати відповідача здійснити розгляд заяви про оформлення передачі вказаної квартири у приватну власність.

Позов мотивовано тим, що позивач працює в університеті за контрактом на посаді завідувача кафедри. Згідно із договором відповідач передав йому квартиру строком на 10 років, за умови перебування у трудових правовідносинах з університетом. Після закінчення договору відповідач зобов'язався передати йому право власності на квартиру. Згідно з інформацією з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно власником квартири є вищий навчальний заклад, форма власності — державна. Підстава виникнення права власності — договір купівлі-продажу. Звертаючись із позовом до суду, позивач посилався на порушення відповідачем його права на приватизацію житлового приміщення (квартири), визначеного Законом України «Про приватизацію державного житлового фонду», у частині бездіяльності університету щодо розгляду його заяви про оформлення передачі у приватну власність квартири з посиланням на те, що університет як заклад освіти не наділений повноваженнями оформлення передачі квартири у приватну власність.

Рішенням Корольовського районного суду м. Житомира від 12.07.2022, залишеним без змін постановою Житомирського апеляційного суду від 28.11.2022, у задоволенні позову відмовлено.

Колегія суддів КЦС ВС в ухвалі від 05.04.2023 у справі № 296/8558/21 констатувала, що у окремих справах Верховний Суд дійшов протилежних за змістом висновків щодо можливості/неможливості приватизації житлового приміщення, яке на праві власності належить державі та знаходиться у повному господарському віданні закладу освіти відповідно до закону¹³.

На думку Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, у випадках, передбачених законодавством, науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти мають право на одержання житла, що передбачено п. 10 ч. 1 ст. 57 Закону України «Про вищу освіту», ч. 2 ст. 70 Закону України «Про вищу освіту».

Разом із тим, оскільки Верховний Суд у постанові від 23 вересня 2020 року у справі № 463/1832/18 фактично сформулював позицію про неможливість приватизації житлового приміщення державної форми власності, яке перебуває в повному господарському віданні вищого навчального закладу, тому є підстави для відступу від такого висновку.

Крім того, потребує уточнення висновок Верховного Суду, викладений у справі № 295/15557/17, щодо належного органу приватизації та способу захисту в спірних правовідносинах, у випадку коли відповідач не забезпечив створення такого органу¹⁴.

У справі, що аналізується (№ 296/8558/21), постає питання, як слід оцінити положення договору (трудоного контракту) про набуття працівником квартири у власність і можливість судового захисту цього права.

Аналіз фабули справи, судових рішень дає підстави зазначити, що у позові необхідно відмовити з підстав відсутності у позивача права, яке підлягає захисту шляхом його визнання, а не з підстав неефективності (неприйнятності) як способу захисту визнання права на приватизацію квартири, зобов'язання здійснити розгляд заяви про оформлення передачі вказаної квартири у приватну власність.

Виходячи з наведеного аналізу відносини, які виникли між позивачем і відповідачем, **не свідчить**, що їх змістом є право позивача на приватизацію житла, а обов'язком відповідача — передати квартиру позивачу у власність у порядку, передбаченому Законом України «Про приватизацію державного житлового фонду». Отже, у позивача відсутнє право, яке підлягає захисту шляхом його визнання.

Обставини справи не дають підстав для твердження про застосування як способу захисту визнання права на приватизацію квартири, зобов'язання відповідача здійснити розгляд заяви про оформлення передачі вказаної квартири у приватну власність.

¹³ Ухвала Колегії суддів Другої судової палати КЦС ВС від 05.04.2023 у справі № 296/8558/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/110367169.

¹⁴ Ухвала Об'єднаної палати КЦС ВС від 12.06.2023 у справі № 296/8558/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/111677115.

ЗАЛИШЕННЯ НЕПОДІЛЬНОЇ РЕЧІ У СПІЛЬНІЙ ВЛАСНОСТІ У РАЗІ НЕМОЖЛИВОСТІ РЕАЛЬНОГО ПОДІЛУ МІЖ СПІВВЛАСНИКАМИ

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог щодо поділу спільного майна подружжя, яке є неподільним. Ця проблема є дійсно актуальною, оскільки складно реально поділити неподільні речі між співвласниками (подружжям) відповідно до їх часток. У статті розглянемо такі питання: Якщо наявні дві неподільні речі та відсутня згода подружжя щодо їх долі, то чи може суд збалансувати інтереси двох співвласників? Чи має позивач як один із подружжя право на грошову компенсацію частки різниці у дійсній вартості неподільних речей? Якщо так, то виходячи з якої вартості?

Статтею 41 Конституції України визначено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Поняття, зміст права власності та його здійснення закріплено у ст. 316, 317, 319 Цивільного кодексу України¹, аналіз яких свідчить, що право власності має абсолютний характер, його зміст становлять правомочності власника з володіння, користування і розпорядження належним йому майном. Забезпечуючи всім власникам рівні умови здійснення своїх прав, держава гарантує власнику захист від порушень його права власності з боку будь-яких осіб.

За загальним правилом, власник самостійно користується, володіє та розпоряджається своїм майном.

Володіння та розпорядження об'єктом спільної власності (часткової чи сумісної) має свої особливості.

Право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема, із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше не випливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом (відповідно до ст. 328 ЦК).

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 57 Сімейного кодексу України² особистою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, придбане нею чи ним за час шлюбу, але за кошти, які належали йому особисто.

Аналіз положень ст. 57 і 62 СК дає підстави для висновку про те, що ст. 57 цього Кодексу визначає правила віднесення майна до об'єктів особистої приватної власності одного з подружжя, тоді як ст. 62 цього Кодексу встановлює спеціальні умови, з настанням яких визначені попередньою нормою об'єкти особистої

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Далі за текстом — СК.

приватної власності одного з подружжя можуть бути визнані за рішенням суду об'єктами спільної сумісної власності подружжя.

Відповідно до ч. 1 ст. 355 ЦК майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на *праві спільної власності (спільне майно)*.

У ст. 60 СК закріплено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на *праві спільної сумісної власності* незалежно від того, що один із них не мав із поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Таке ж положення містить і ст. 368 ЦК.

Конструкція норми ст. 60 СК свідчить про презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Разом із тим зазначена *презумпція може бути спростована* й один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

Така правова позиція викладена у постанові Верховного Суду України від 24.05.2017 у справі № 6-843цс17 та постанові Великої Палати Верховного Суду від 21.11.2018 у справі № 372/504/17³.

Відповідно до ч. 1 ст. 63 СК дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпорядження майном, що належить їм на *праві спільної сумісної власності*, якщо інше не встановлено домовленістю між ними.

Згідно із ч. 3 ст. 358 ЦК кожен зі співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації.

У ст. 68 СК закріплено, що *розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності на майно*, набуто за час шлюбу.

Право особи на *частку у спільному майні може бути припинене* за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо:

1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі;

2) річ є неподільною;

3) спільне володіння і користування майном є неможливим;

4) таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника і членам його сім'ї (ч. 1 ст. 365 ЦК).

Суд ухвалює *рішення про припинення права особи на частку у спільному майні* за умови попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду (ч. 2 ст. 365 ЦК).

Статтею 392 ЦК встановлено, що власник майна може пред'явити позов про визнання права власності, якщо це право оспорюється або не визнається іншою особою.

Дружина і чоловік мають *право на поділ майна*, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання шлюбу (ч. 1 ст. 69 СК).

Спільною сумісною власністю подружжя, що підлягає поділу, можуть бути будь-які види майна, незалежно від того, на ім'я кого з подружжя вони були придбані чи внесені грошовими коштами, якщо інше не встановлено шлюбним договором чи законом. *До складу майна, що підлягає поділу*, включається загальне майно подружжя, наявне у нього на час розгляду справи, і те, що знаходиться у третіх осіб. При поділі майна враховуються також борги подружжя та правовідносини за зобов'язаннями, що виникли в інтересах сім'ї. Рівність прав кожного з подружжя на володіння, користування і розпорядження майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності (якщо інше не встановлено домовленістю між ними), та необхідність взаємної згоди подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права його спільної сумісної власності, передбачено ч. 1 ст. 63, ч. 1 ст. 65 СК.

Умовою належності майна, яке отримане за договором, укладеним одним із подружжя, до об'єктів спільної сумісної власності подружжя є визначена законом мета укладення договору — інтереси сім'ї, а не власні, не пов'язані із сім'єю інтереси одного з подружжя.

Відповідно до ч. 2, 3 ст. 372 ЦК у *разі поділу майна, що є у спільній сумісній власності*, вважається, що частки у співвласників є рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом. У разі поділу майна між співвласниками право спільної сумісної власності на нього припиняється.

³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 21.11.2018 у справі № 372/504/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/78215412.

Головним критерієм *поділу майна як об'єкта права спільної сумісної власності* є припинення правовідносин спільної сумісної власності між колишніми учасниками і припинення відносин спільної власності взагалі (ч. 3 ст. 372 ЦК). У разі поділу кожен учасник має право отримати в натурі ту частину спільного майна, яка відповідає його частці у спільному сумісному майні.

У разі *поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності* подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором. При вирішенні спору про поділ майна суд може відступити від засади рівності часток подружжя за обставин, що мають істотне значення, зокрема, якщо один із них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, ухилився від участі в утриманні дитини (дітей), приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї (ст. 70 СК).

Майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі. Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, спір може бути вирішений судом. При цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення.

Відповідно до пп. 22 — 24 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21.12.2007 № 11, *вирішуючи спір між подружжям про майно, необхідно встановлювати обсяг спільно нажитого майна, наявного на час припинення спільного ведення господарства, з'ясувати джерело і час його придбання.*

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 30.06.2020 у справі № 638/18231/15-ц, провадження № 14-712цс19⁴, дійшла висновку, що правовий режим спільної сумісної власності подружжя, винятки з якого встановлені законом, передбачає *нероздільність зобов'язань подружжя*, що за своїм змістом свідчить про солідарний характер таких зобов'язань, незважаючи на відсутність у законі вказівки на солідарну відповідальність подружжя за зобов'язаннями, що виникають із правочинів, вчинених в інтересах сім'ї.

Неподільною є річ, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення (ч. 2 ст. 183 ЦК). Неподільні речі присуджуються одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними.

Присудження одному з подружжя *грошової компенсації* замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених ЦК. Присудження одному з подружжя грошової компенсації можливе за умови попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду (ч. 2, 4 і 5 ст. 71 СК).

У постанові від 25.05.2020 у справі № 347/955/16⁵ Верховний Суд у складі колегии суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій про виплату позивачеві 1/2 вартості автомобіля як компенсації його частки у праві спільної сумісної власності подружжя. Вважав, що у ситуації, коли *один із подружжя, який не користується спірним автомобілем*, просить виплатити йому компенсацію вартості його частки у зазначеному праві, згідно з вимогами статей 60, 61, 70, 71 СК слід присудити відповідну компенсацію за рахунок іншого з подружжя, який цим автомобілем користується, незалежно від його згоди.

Виділ частки з майна, що є у спільній сумісній власності, здійснюється у порядку, встановленому ст. 364 ЦК (ч. 3 ст. 370 ЦК).

Якщо *виділ у натурі частки зі спільного майна не допускається* згідно із законом або є неможливим (ч. 2 ст. 183 ЦК), співвласник, який бажає виділу, має право на отримання від інших співвласників грошової чи іншої матеріальної компенсації вартості його частки (абз. 1 ч. 2 ст. 364 ЦК).

Розглянемо приклад судової практики *щодо поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, де є неподільна річ.*

ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_5 про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Судом установлені *такі факти і відповідні їм правовідносини.*

⁴ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30.06.2020 у справі № 638/18231/15-ц, провадження № 14-712цс19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90458942.

⁵ Постанова ВС від 25.05.2020 у справі № 347/955/16. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/89518654.

26.10.2007 укладено шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_12. Шлюб зареєстровано Ленінським відділом реєстрації актів цивільного стану Дніпропетровського міського управління юстиції Дніпропетровської області, актовий запис №. Ця обставина підтверджується копією свідоцтва про шлюб серії НОМЕР_7.

У шлюбі народилася донька ОСОБА_13, що підтверджується свідоцтвом про народження серія НОМЕР_8.

Відповідно до рішення Ленінського районного суду міста Дніпропетровська від 22.09.2020, яке набрало законної сили 27.10.2020, шлюб між ОСОБА_7 та ОСОБА_1 розірвано. ОСОБА_7 після розірвання шлюбу поновила дошлюбне прізвище «ОСОБА_14».

За період шлюбу було придбано таке майно:

— земельну ділянку площею 0,120 га кадастровий номер _ із цільовим призначенням для ведення садівництва, що розташована за адресою: АДРЕСА_1. Зазначена земельна ділянка на підставі Договору купівлі-продажу земельної ділянки від 06.05.2011 придбана ОСОБА_7;

— легковий автомобіль «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, реєстраційний номер НОМЕР_3, vin № НОМЕР_4, який відповідно до свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу НОМЕР_9 від 21.08.2012 належить ОСОБА_1;

— земельну ділянку площею 0,120 га кадастровий номер __ із цільовим призначенням для індивідуального садівництва, що розташована за адресою: АДРЕСА_2. Зазначена земельна ділянка на підставі договору купівлі-продажу земельної ділянки від 25.03.2013 придбана ОСОБА_1, що підтверджується інформацією з державного реєстру речових прав на нерухоме майно;

— легковий автомобіль «Ford Edge», 2017 р. випуску, реєстраційний номер НОМЕР_10, vin № НОМЕР_11, який відповідно до свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу НОМЕР_12 від 17.12.2018 належить ОСОБА_7.

Відповідач ОСОБА_5 та її представник адвокат Поліщук К. В. акцентували увагу суду на тому, що ОСОБА_1 за роки подружнього життя не мав постійної роботи, його дохід був значно менший, ніж дохід ОСОБА_5, тому майно було придбано фактично на кошти ОСОБА_5.

Так, суду не надано доказів на підтвердження того, що спірне майно було придбано саме за грошові кошти ОСОБА_5, будь-яких позовів із цього приводу в зазначеному провадженні заявлено не було, тому суд розглядає справу на підставі наявних доказів.

ЄСПЛ зазначив, що п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод зобов'язує суди давати обґрунтування своїх рішень, але це не може сприйматися як вимога надавати детальну відповідь на кожен аргумент. Межі цього обов'язку можуть бути різними, залежно від характеру рішення. Крім того, необхідно брати до уваги, між іншим, різноманітність аргументів, які сторона може представити в суді, та відмінності, які існують у державах-учасниках, з огляду на положення законодавства, традиції, юридичні висновки, викладення та формулювання рішень. Таким чином, питання, чи виконав суд свій обов'язок щодо подання обґрунтування, що впливає зі ст. 6 Конвенції, може бути визначено тільки у світлі конкретних обставин справи (п. 23 рішення ЄСПЛ від 18.07.2006 у справі «Проніна проти України»⁶).

Як встановлено в судовому засіданні, що не заперечувалося сторонами у справі, легковий автомобіль «Ford Edge», 2017 р. випуску, реєстраційний номер НОМЕР_10, vin № НОМЕР_11, що на підставі свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу НОМЕР_12 від 17.12.2018 належить ОСОБА_7, фактично перебуває у користуванні останньої, і сам ОСОБА_1 не заперечує, аби ОСОБА_15 і надалі користувалася зазначеним автомобілем, однак бажає отримати компенсацію половини його вартості. Не заперечує проти припинення права спільної сумісної власності на цей транспортний засіб у разі компенсації йому половини вартості.

Також судом встановлено та підтверджено сторонами в судовому засіданні, що легковий автомобіль «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, відповідно до свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу НОМЕР_9 від 21.08.2012 належить ОСОБА_1, фактично перебуває у власності й користуванні ОСОБА_1, і відповідач ОСОБА_15 не заперечує, аби зазначений транспортний засіб і надалі залишався у користуванні ОСОБА_1, а також проти припинення права спільної сумісної власності на зазначений транспортний засіб.

⁶ Case of Pronina v. Ukraine. (Application no. 63566/00). JUDGMENT STRASBOURG 18 July 2006 FINAL 18/10/2006. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5C%22Pronina%20v.%20Ukraine%22%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%5C%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%5C%22001-76457%22%5D%7D>.

Відповідно до Висновку експерта №_від 27.08.2021 дійсна вартість транспортного засобу — легкового автомобіля «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, складає 90263 грн 73 коп.

Дійсна вартість легкового автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, експертом не визначена, оскільки не було надано автомобіль для дослідження. Крім того, в судовому засіданні 04.08.2022 ОСОБА_1 та його представник адвокат П. відмовився від свого клопотання про призначення повторної експертизи стосовно визначення вартості зазначеного легкового автомобіля, що унеможлиблює визначення вартості зазначеного автомобіля з метою встановлення суми компенсації одній зі сторін.

Разом з тим суд бере до уваги той факт, що відповідно до декларації вартість транспортного засобу — легкового автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, становить 4500 доларів США і державне мито за розмитнення зазначеного автомобіля складає 76344 грн 32 коп. Сам транспортний засіб придбано на аукціоні у США, після ДТП автомобіль самостійно пересуватися не міг. Після розмитнення автомобіль було відремонтовано та приведено у стан, коли його можна експлуатувати.

Разом з тим, як встановлено в судовому засіданні, у сторін *вже фактично визначено порядок користування зазначеними автомобілями*. Так, автомобіль «Ford Edge», 2017 р. випуску, належить ОСОБА_15 і фактично знаходиться в її користуванні, ОСОБА_1 у судовому засіданні *не заперечував, аби зазначений автомобіль залишався надалі в користуванні ОСОБА_15 і проти припинення права спільної сумісної власності на автомобіль, залишивши його у власності ОСОБА_15*.

У свою чергу, легковий автомобіль «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, належить ОСОБА_1 та фактично знаходиться у його користуванні, ОСОБА_15 в судовому засіданні *не заперечувала, аби зазначений автомобіль і залишався надалі в користуванні ОСОБА_1 і проти припинення права спільної сумісної власності на автомобіль, залишивши його у власності ОСОБА_1*.

Однак суд доходить висновку про *неможливість компенсувати ОСОБА_1 частину вартості автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, оскільки дійсна його вартість так і не встановлена з причин, описаних вище у цьому судовому рішенні*.

На думку суду, *поділ автомобілів таким чином повною мірою відповідатиме принципу рівності часток подружжя, ураховуючи те, що неповнолітня дитина залишилася проживати з матір'ю і повністю перебуває на її утриманні, що відповідає вимогам ст. 70 СК у частині відступу від засад рівності часток подружжя*:

— залишити у власності ОСОБА_3 транспортний засіб — легковий автомобіль «Ford Edge», 2017 р. випуску, припинивши на нього право спільної сумісної власності подружжя;

— залишити у власності ОСОБА_1 транспортний засіб — легковий автомобіль «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, припинивши на нього право спільної сумісної власності подружжя.

Стосовно *поділу земельних ділянок* суд погоджується з вимогами ОСОБА_1 та вважає за необхідне визнати за ОСОБА_1 право власності: на 1/2 частку земельної ділянки для ведення садівництва площею 0,120 га; на 1/2 частку земельної ділянки для ведення садівництва площею 0,120 га, припинивши право спільної сумісної власності подружжя на зазначені земельні ділянки.

Також за ОСОБА_3 необхідно визнати право власності на 1/2 частку земельної ділянки для ведення садівництва площею 0,120 га; на 1/2 частку земельної ділянки для ведення садівництва площею 0,120 га, припинивши право спільної сумісної власності подружжя на зазначені земельні ділянки.

Суд не бере до уваги пояснення допитаних у судовому засіданні свідків ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10 та ОСОБА_11, оскільки зазначені свідки по суті поділу майна подружжя *пояснити нічого не змогли*, а надали суду свідчення про особисте ставлення до кожної зі сторін, що у цьому випадку не є предметом спору та жодним чином не впливає на висновок суду стосовно поділу майна подружжя. На думку суду, в цьому випадку всі докази стосовно предмета спору мають документальний характер, і судом досліджені всі належні докази та надано їм оцінку при ухваленні судового рішення.

Рішенням Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 19.08.2022 позов задоволено частково⁷.

Не погодившись із зазначеним судовим рішенням, ОСОБА_1 оскаржив його в апеляційному порядку

⁷ Рішення Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 19.08.2022. Справа № 175/1025/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/105955157.

в частині вирішення позовних вимог про стягнення компенсації різниці у дійсній вартості спірних транспортних засобів.

Розглянувши матеріали справи, законність і обґрунтованість рішення суду в межах доводів апеляційної скарги та заявлених позовних вимог, відзиву на апеляційну скаргу, *колегія суддів вважає за необхідне апеляційну скаргу задовольнити частково*, а рішення суду — змінити в оскаржуваній позивачем частині.

Колегія суддів погодилася з висновком суду першої інстанції про *відмову в задоволенні* позовних вимог у частині відмови у стягненні на користь позивача компенсації частини вартості автомобіля, залишеного відповідачу, проте не погоджується з її підставами.

Основним завданням суду при вирішенні спорів про поділ майна подружжя є вирішення конфлікту між подружжям, тобто здійснення судом своєї базової функції ухвалення обов'язкового рішення, яке безпосередньо припиняє спір, а не виводить його на новий рівень для сторін, які в будь-якому випадку не можуть між собою домовитися.

Колегія суддів наголосила на тому, що доказуванню підлягають обставини, які мають значення для ухвалення рішення у справі і щодо яких у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, виникає спір, тому *подання позивачем доказів на підтвердження наведених вище обставин є обов'язковим*, оскільки в цій частині між позивачем та відповідачем виник спір про право, і такі докази матимуть значення для ухвалення рішення у справі. Докази, які позивач повинен подати для обґрунтування всіх тих обставин, на які він посилається як на підставу для задоволення його вимог і на підставі яких суд надалі встановлює наявність або відсутність підстав для задоволення позову чи відмови у його задоволенні, повинні бути виключно належними та допустимими.

Позивачем було заявлено клопотання про призначення по справі судової *автотоварознавчої та оціночно-земельної експертизи*.

Ухвалою Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 01.07.2021⁸ призначено у справі комплексну судову автотоварознавчу та оціночно-земельну експертизу.

Відповідно до Висновку експерта № СЕ-19/104-21/21721 від 27.08.2021 *дійсна вартість транспорт-*

ного засобу — легкового автомобіля «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, складає 90263 грн 73 коп.

Дійсна вартість легкового автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, експертом не визначена, оскільки не було надано автомобіль для дослідження.

Судом першої інстанції зазначено, що в судовому засіданні 04.08.2022 ОСОБА_1 та його представник *відмовилися від свого клопотання про призначення повторної експертизи* стосовно визначення вартості зазначеного легкового автомобіля, що унеможлиблює визначення вартості зазначеного автомобіля з метою встановлення суми компенсації одній зі сторін.

Колегія суддів наголошує на тому, що *вартість майна, яке підлягає поділу, визначається за погодженням між подружжям, а при недосягненні згоди — виходячи з дійсної його вартості на час розгляду справи.* Таким чином, посилання суду першої інстанції на те, що відповідно до декларації вартість транспортного засобу — легкового автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, становить 4500 доларів США, є *хибними*, оскільки *вартість майна повинна бути визначена саме на час розгляду справи про поділ цього майна.*

Під час судового засідання сторонам були роз'яснені їх процесуальні права, серед яких право на подання клопотання про призначення по справі експертизи.

Відповідач зазначила, що автомобіль не надала експерту виключно у зв'язку з тим, що не була повідомлена експертом про те, що автомобіль потрібно надати йому та коли це потрібно зробити.

Ураховуючи те, що Висновком експерта № _ від 27.08.2021 не було надано відповідь на питання стосовно дійсної вартості легкового автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, позивач із метою доведення заявленого ним позову в частині стягнення компенсації мав право подати клопотання про призначення автотоварознавчої експертизи про визначення дійсної ринкової вартості автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, або клопотання про призначення автотоварознавчої експертизи про визначення дійсної ринкової вартості колісного транспортного засобу — легкового автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, що є подібним за своїми якостями (технічними характеристиками) легкому автомобілю «Ford Edge», 2017 р. випуску. Позивач не скористався своїми правами, відповідного клопотання у суді апеляційної інстанції не заявив.

⁸ Ухвала Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 01.07.2021. Справа № 175/1025/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/97996495.

Доводи апеляційної скарги позивача у частині наявності правових підстав для стягнення з відповідача грошової компенсації 5 частки різниці у дійсній вартості транспортних засобів «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, та «Ford Edge», 2017 р. випуску, в сумі 320873,38 грн *відхиляються, оскільки не знайшли свого підтвердження.*

Посилання суду на те, що разом із відповідачем залишилася проживати донька, що *дає підстави для відступлення від рівності часток подружжя*, на що під час судового засідання в суді апеляційної інстанції звертали увагу відповідач та її адвокат і проти чого заперечував позивач, у цьому випадку *не заслуговують на увагу, оскільки відсутній доведений факт вартості автомобіля, а як наслідок, і факт відступлення від рівності часток подружжя при поділі майна.*

Таким чином, у стягненні компенсації слід відмовити виключно з тих підстав, що позивачем не доведена вартість транспортного засобу «Ford Edge», 2017 р. випуску.

Постановою Дніпровського апеляційного суду від 22.12.2022⁹ апеляційну скаргу ОСОБА_1 задоволено частково, рішення Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 19.08.2022 змінено у частині обґрунтування мотивів відмови у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1.

12.01.2023 ОСОБА_1 засобами поштового зв'язку подав до Верховного Суду касаційну скаргу на рішення Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 19.08.2022 і постанову Дніпровського апеляційного суду від 22.12.2022.

Ухвалою Верховного Суду від 24.07.2023 справу призначено до судового розгляду.

Метою позивача є поділ спільного сумісного майна подружжя. Таким майном є, зокрема, неподільні речі: автомобіль «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, який знаходиться у фактичному користуванні ОСОБА_1, та автомобіль «Ford Edge», 2017 р. випуску, який знаходиться у фактичному користуванні ОСОБА_4.

Залишення неподільної речі у спільній власності не позбавить того з подружжя, хто фактично користується річчю, можливості це робити надалі. Але інший із подружжя, який формально залишається спів-

власником, усупереч частинам 1 і 7 ст. 41 Конституції України за відсутності окремої домовленості фактично позбавляється можливості такого користування, впливу на долю речі, а також грошової компенсації.

Якщо за позовом одного з подружжя суд визначить кожному з подружжя ідеальні частки у неподільному майні, таке судове рішення не буде ефективним для захисту відповідних прав та інтересів.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ¹⁰.

Касаційна скарга *підлягає задоволенню* з таких підстав.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 просив, зокрема, здійснити поділ транспортних засобів, залишивши у його власності автомобіль «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, а у власності ОСОБА_2 — автомобіль «Ford Edge», 2017 р. випуску, стягнувши з відповідачки на його користь грошову компенсацію частки різниці у дійсній вартості зазначених транспортних засобів у сумі 320873,38 грн.

Судове рішення не має зумовлювати стан невизначеності у відносинах позивача з відповідачем і вимагати від них подальшого вчинення узгоджених дій для вичерпання конфлікту.

У справі, яка переглядається, встановлено, що спірні транспортні засоби *набутті подружжям у власність під час шлюбу. Згода сторін щодо долі цих неподільних речей відсутня.*

У разі поділу спільної сумісної власності *необхідно настільки, наскільки це можливо, встановити, для кого зі сторін спору майно, яке є предметом поділу, має більше значення, враховуючи різні обставини його набуття та використання сім'єю* (див. п. бб.1 постанови Великої Палати Верховного Суду від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20 (провадження № 14-182цс21)¹¹).

У разі неможливості встановлення дійсної (ринкової) вартості майна (транспортного засобу) визначенню підлягає *ринкова вартість подібного* за своїми якостями (технічними характеристиками) майна на час розгляду справи.

До аналогічних висновків дійшов Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного

⁹ Постанова Дніпровського апеляційного суду від 22.12.2022. Справа № 175/1025/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108048711.

¹⁰ Постанова ВС від 09.08.2023 у справі № 175/1025/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/112802870?fbclid=IwAR0ATllnQUmvYeZV61Cv_d9zNfa5xknXBmmffX4jHEJVFxgrUk5yiWdaqfs.

¹¹ Постанова ВС від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/105325146.

суду в постанові від 03.10.2018 у справі № 127/7029/15 (провадження № 61-9018сво18)¹².

За таких обставин ОСОБА_1 визначив вартість автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, шляхом аналізу ринку автомобілів відповідної марки. Відповідно до наданої позивачем інформації з сайту «AUTO RIA» середня ринкова ціна автомобіля «Ford Edge», 2016 — 2017 р. випуску, із пробігом від 90 до 140 тис. км станом на листопад 2021 р. складає 27950 доларів США, що за офіційним курсом НБУ на час розгляду справи (зокрема, подання заяви про уточнення позовних вимог — 05.11.2021) становить 732010,50 грн (27950 x 26,19).

Доказів на спростування зазначеного позивачем розміру дійсної вартості легкового автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, реєстраційний номер НОМЕР_3, vin № НОМЕР_4 ОСОБА_2 не надано.

Відповідного клопотання до суду під час розгляду справи про призначення експертизи стосовно визначення вартості легкового автомобіля «Ford Edge», 2017 р. випуску, стороною відповідача також не заявлено.

Отже, на думку колегії суддів Верховного Суду, позивач має право на грошову компенсацію частки різниці у дійсній вартості транспортних засобів «Fiat Doblo», 2007 р. випуску, та «Ford Edge», 2017 р. випуску, в сумі 320873,38 грн ((90263,73 + 732010,50) : 2 - 90263,73), виходячи з їх дійсної вартості на час розгляду справи.

Вирішуючи спір, суди попередніх інстанцій на значене належної уваги не звернули та дійшли помилкового висновку про відмову у стягненні з відповідачки на користь позивача грошової компенсації частки різниці вартості спірних транспортних засобів.

Колегія суддів вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню, а рішення судів попередніх інстанцій у частині вирішення позовних вимог про стягнення грошової компенсації необхідно скасувати з ухваленням у цій частині нового рішення про задоволення зазначених вимог.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду касаційну скаргу ОСОБА_1 задовольнив.

Рішення Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 19.08.2022 і постанову Дніпропетровського апеляційного суду від 22.12.2022 у частині вирішення позовних вимог про стягнення грошової компенсації частки різниці у дійсній вартості транспортних засобів було скасоване, а також ухвалене у цій частині нове рішення.

Таким чином, робимо висновки.

— вирішуючи спір між подружжям про майно, необхідно встановлювати обсяг спільно нажитого майна, наявного на час припинення спільного ведення господарств, і з'ясувати джерело і час його придбання;

— спільною сумісною власністю подружжя, що підлягає поділу, можуть бути будь-які види майна, незалежно від того, на ім'я кого з подружжя вони були придбані чи внесені грошовими коштами, якщо інше не встановлено шлюбним договором або законом. Неподільні речі присуджуються одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними. У разі, коли жоден із подружжя не вчинив таких дій, а неподільні речі не можуть бути реально поділені між ними відповідно до їх часток, суд визнає ідеальні частки подружжя у цьому майні без його реального поділу і залишає майно в їх спільній частковій власності;

— за наявності у сторін двох транспортних засобів і за відсутності згоди подружжя щодо долі (частки) цих неподільних речей, суду з метою збалансування інтересів двох співвласників доцільно поділити таке майно в натурі, виділивши кожному у власність по одному транспортному засобу та вирішивши питання щодо виплати відповідної компенсації різниці у дійсній вартості спірних транспортних засобів (за наявності відповідних доказів);

— у разі неможливості встановлення дійсної (ринкової) вартості майна (транспортного засобу) визначенню підлягає ринкова вартість подібного за своїми якостями (технічними характеристиками) майна на час розгляду справи. Відповідно позивач має право на грошову компенсацію частки різниці у дійсній вартості транспортних засобів як неподільних речей, виходячи з їх дійсної вартості на час розгляду справи.

¹² Постанова ВС від 03.10.2018 у справі № 127/7029/15. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/77009144.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРІВ ОРЕНДИ ЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ В УКРАЇНІ ТА ТУРЕЧЧИНІ

Наталія Дядик,
адвокат, секретар Комітету НААУ
з гуманітарних питань
та творчих ініціатив

İsa Samet Altıntaş,
адвокат Турецької Республіки,
засновник юридичної компанії
Lexim Partners

У статті автори пропонують ознайомитися з правовим аналізом базових положень законодавства України та Туреччини в розрізі правового регулювання договорів оренди житлових приміщень.

Правове регулювання договорів оренди житлових приміщень в Україні встановлене у главах 58 «Найм (оренда)» та 59 «Найм (оренда) житла» Цивільного кодексу України¹. При цьому вимоги глави 59 ЦК стосуються договорів найму (оренди) приміщень, які мають чітко визначене цільове призначення — для проживання. Тому при укладенні договору найму (оренди) житла слід керуватися положеннями глави 59 ЦК, які є спеціальними нормами права відносно положень глави 58 ЦК.

Глава 59 ЦК спрямована на реалізацію права кожного на оренду житла, передбаченого ст. 47 Конституції України.

Відповідно до ч. 1, 2 ст. 810 ЦК за договором найму (оренди) житла одна сторона — власник житла (наймодавець або орендодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) житло для проживання у ньому на певний строк за плату.

Законодавець ототожнює поняття найму та оренди, саме тому застосування цих понять має сприйматися

як застосування однієї і тієї самої правової конструкції.

Згідно з чинним законодавством предметом договору найму житла можуть бути помешкання, зокрема квартира або її частина, житловий будинок або його частина. Особливістю цього виду договору оренди є те, що помешкання має бути придатним для постійного проживання у ньому, а наймач житла у багатоквартирному житловому будинку має право користування майном, що обслуговує будинок.

Чинне законодавство передбачає, що сторонами у договорі найму житла можуть бути фізичні та юридичні особи. Якщо ж наймачем є юридична особа, вона може використовувати житло лише для проживання в ньому фізичних осіб відповідно до ст. 813 ЦК. Отже, якщо наймачем є юридична особа, то у договорі найму житла слід зазначити прізвище, ім'я, по батькові особи, яка буде постійно проживати у найманому житловому приміщенні.

Слід звернути увагу на загальне положення ч. 2 ст. 32 ЦК, що на вчинення неповнолітньою особою

¹ Далі за текстом — ЦК.

правочину щодо транспортних засобів або нерухомого майна повинна бути письмова нотаріально посвідчена згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозвіл органу опіки та піклування.

Ця норма нагадує про необхідність перевірки наявності у сторін повноважень на укладення договору оренди, а особливо — наявності їх в орендодавця. Тут доцільно зазначити, хто може укладати договір оренди, і ст. 761 ЦК передбачає, що право передання майна у найм має власник речі або особа, якій належать майнові права. Отже, наймодавцем може бути особа, яка має житло на праві власності або яка має відповідні передані власником повноваження здавати житло в оренду (наприклад, управитель, орендар з правом передання в суборенду).

За вимогою, встановленою у ст. 811 ЦК, договір найму житла укладається у письмовій формі.

Достатньо простої письмової форми для набуття договором оренди житлового приміщення законної сили. Нотаріальне посвідчення в цьому випадку є можливим, але не обов'язковим.

При цьому ч. 2 ст. 811 ЦК визначає, що договір оренди житла з викупом підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. Однак це не єдиний випадок, коли договір оренди має бути нотаріально посвідчений:

1) сторони, використовуючи положення ч. 1 ст. 209 ЦК, можуть укласти договір, нотаріально посвідчений, можуть погодити укладення договору з нотаріальним посвідченням. У цьому випадку застосовуватиметься норма ч. 4 ст. 639 ЦК, якщо сторони домовилися про нотаріальне посвідчення договору, щодо якого законом не вимагається нотаріальне посвідчення, такий договір є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення;

2) договори найму (оренди) строком на три і більше років підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню відповідно до пункту 3.1 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Мініюсту від 22.02.2012 № 296/5².

Пункт 3.2 Порядку передбачає, що посвідчення договорів найму або позички будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремих частин) провадиться незалежно від місцезнаходження майна, що значним чином спрощує процедуру реалізації нотаріального посвідчення договору.

Як бути з місцем укладення договору в простій нотаріальній формі? На це питання нам відповідь ст. 47 ЦК, яка застосовується до всіх видів договорів, а саме: договір є укладеним у місці проживання фізичної особи або за місцезнаходженням юридичної особи, яка зробила пропозицію укласти договір, якщо інше не встановлено договором.

Ця стаття визначає, що місцем укладення договору є місце отримання оферти. Якщо оферентом є фізична особа, то місцем укладення договору є місце проживання названої фізичної особи. Якщо оферентом є юридична особа, то місцем укладення договору є місцезнаходження юридичної особи.

Договір є укладеним відповідно до ч. 1 ст. 638 ЦК, коли сторони досягли згоди з усіх істотних його умов, це означає за загальним правилом, що саме оферент має оцінити повноту та безумовність акцепту.

Місце укладення договору, яке є місцем погодження його умов, також має враховуватися при вирішенні інших питань договірних відносин, наприклад місце розташування орендованого приміщення, і сторони мають це визначити в шапці самого договору.

Укладення договору є процесом досягнення згоди з усіх істотних умов договору, водночас досягнення згоди з усіх істотних умов тягне за собою факт укладення договору, який є юридичним фактом. Ми вже згадали про ч. 1 ст. 638 ЦК, яка передбачає, що договір є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів цього виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

Це положення поширюється на всі договори, саме тому слід звернути увагу на таке положення в цій статті: «що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду», оскільки воно вказує на норми, які регулюють конкретний вид договору, який сторони планують укласти. Предмет договору є тією умовою, відповідно до якої у першу чергу відбувається кваліфікація договору та визначається його юридична природа. Частина 1 ст. 812 ЦК визначає, що предметом договору найму житла можуть бути помешкання, зокрема квартира або її частина, житловий будинок або його частина. При

² Далі за текстом — Порядок.

цьому поняття житла надається ст. 379 ЦК, відповідно до якої житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них.

Основною характеристикою помешкання як предмета договору житлового найму є його придатність для проживання в ньому, що визначається ч. 2 ст. 812 ЦК. Так, зокрема, ст. 50 ЖК встановлює вимоги, що ставляться до жилих приміщень, і визначає, що житлове приміщення, яке надається громадянам для проживання, має бути упорядкованим згідно з умовами цього населеного пункту, відповідати встановленим санітарним і технічним вимогам.

Тобто, застосовуючи буквально трактування норм права, можна дійти висновку, що не можна здавати за договором оренди житлового приміщення не придатне для проживання в ньому приміщення, оскільки це суперечитиме ч. 2 ст. 812 ЦК, позаяк можливість проживання в такому приміщенні є ідентифікаційною ознакою цього виду договорів.

Частиною 1 ст. 820 ЦК розмір плати за найм житла встановлюється у договорі найму житла, хоча ст. 820 ЦК у цілому врегульовано основні питання правового регулювання плати за найм житла.

Важливо відмітити, що ч. 2 ст. 820 ЦК передбачає, що одностороння зміна розміру плати за найм житла не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом. Тобто якщо сторони не погодили в договорі оренди житлового приміщення зміну розміру орендної плати, надалі така зміна можлива лише за згодою сторін.

Особливістю договорів оренди житла є суб'єктний склад договору. Хоча ч. 1 ст. 813 ЦК установлює, що сторонами у договорі найму житла можуть бути фізичні та юридичні особи, однак ч. 2 цієї статті містить обмежувальне уточнення для юридичних осіб, якщо така юридична особа укладає договір найму житла, виступаючи наймачем. У такому випадку вона може використовувати житло виключно за цільовим призначенням — для проживання в ньому фізичних осіб (своїх працівників, представників партнерів, які приїжджають у відрядження, тощо).

Строк договору оренди житла, як одна з істотних умов договору, врегульований ст. 821 ЦК та передбачає, що договір найму житла укладається на строк, встановлений договором. Якщо у договорі строк

не встановлений, договір вважається укладеним на п'ять років.

Обов'язки наймача житла закріплені в ст. 815 ЦК та передбачають, що:

1) наймач зобов'язаний використовувати житло лише для проживання у ньому, забезпечувати збереження житла та підтримувати його в належному стані;

2) наймач не має права провадити перевлаштування та реконструкцію житла без згоди наймодавця;

3) наймач зобов'язаний своєчасно вносити плату за найм житла. Наймач зобов'язаний самостійно вносити плату за комунальні послуги, якщо інше не встановлено договором найму.

Однак ринкові відносини оренди житлових приміщень в Україні потребують змін, оскільки більша частина ринку не дотримується основних положень законодавства, не укладає договори в письмовій формі, що, як наслідок, призводить до великої кількості шахрайських схем.

На шляху до створення ідеальної системи роботи недоліки та переваги системних процесів можна побачити через призму використання методів порівняльно-правового аналізу, тому для порівняння оберемо правове регулювання оренди житлових приміщень за законодавством Турецької Республіки, яке здійснюється в партнерстві з турецьким адвокатом İsa Samet Altıntaş, засновником юридичної компанії «Lexus» (Туреччина, м. Стамбул).

Правове регулювання договорів оренди (найму) у Туреччині регламентується Кодексом зобов'язань Туреччини (Borçlar Kanunu). Відповідно до ст. 299 Кодексу зобов'язань Туреччини³ договір оренди — це договір, за яким наймодавець зобов'язується передати наймачеві річ у користування або отримувати вигоду з неї разом з користуванням, а наймач зобов'язується взамін сплачувати погоджену орендну плату. Ця стаття передбачає правове регулювання всіх видів оренди. Оренда житлових приміщень врегульована другим розділом «Оренда житла та робочого місця під дахом» та статтею 339 КЗ Туреччини.

Предметом договору найму (оренди) може бути рухоме або нерухоме майно. Орендодавцем і орендарем можуть бути фізичні та юридичні особи. Договір може бути укладений як на певний, так і на невизначений

³ Далі за текстом — КЗ Туреччини.

термін, що передбачено статтею 339 КЗ Туреччини, а саме положеннями щодо оренди житлових приміщень критих робочих місць, також застосовуються до майна, залишеного орендарю у користування. Однак це положення не поширюється на оренду нерухомого майна, яке надається у тимчасове користування на строк до шести місяців.

Подібно до правового регулювання істотних умов договору за українським законодавством, турецьке законодавство встановлює, що договори оренди мають три основні елементи, без яких договір не набуде юридичної сили:

1) вільне волевиявлення сторін. Відповідно до ст. 299 КЗ Туреччини сторони договору повинні бути дієздатними, а договір повинен бути підписаний за вільним волевиявленням сторін;

2) передача майна у тимчасове користування (врегульовано статтею 323 КЗ Туреччини);

3) орендна плата: ст. 343 КЗ Туреччини врегульовано, що ціна та валюта орендної плати повинні бути зазначені в письмовій формі в договорі. Ця сума повинна бути визначена на початку контракту, та має бути зазначено, як ця сума буде збільшена в разі продовження контракту відповідно до ст. 344 КЗ Туреччини.

Можна виділити п'ять основних ознак договору оренди за турецьким законодавством, які є тотожними українському:

1) згода: обидві сторони договору повинні надати згоду на укладення договору;

2) взаємні зобов'язання: зобов'язання власника — це передання майна у користування, а зобов'язання орендодавця — сплачувати визначену договором орендну плату;

3) постійні зобов'язання: зобов'язання сторін за договором діють до кінця дії договору;

4) зобов'язання сторін одна перед одною стосуються лише сторін договору;

5) договір укладають безстроково або на певний період часу.

Згідно з положенням ст. 349 КЗ Туреччини, якщо наймач знаходиться в офіційному шлюбі, він не може розірвати договір оренди житлового приміщення, яке винаймається для проживання сім'ї/використання його як сімейного житла, без прямої згоди свого чоловіка чи дружини (другого подружжя). Якщо цю згоду отримати неможливо або якщо чоловік або дружина без поважних причин ухиляється від надання такої

згоди, орендар може звернутися до суду з проханням прийняти рішення із цього питання.

КЗ Туреччини не встановлює вимог до форми дійсності договорів оренди. Таким чином, сторони можуть укласти договір оренди в будь-якій формі. Однак бажано укласти угоду в письмовій формі, щоб уникнути суперечок і полегшити розв'язання конфліктів у досудовому та судовому порядку.

Згідно зі ст. 300 КЗ Туреччини договір оренди можна укласти як на визначений, так і на невизначений термін. Під час оформлення договору оренди сторони вказують будь-який термін щодо строку оренди, у такому випадку він вважається строковим договором оренди.

Сторони мають право нотаріально посвідчити договір оренди, однак достатньо простої письмової форми, тобто якщо умови, зазначені в договорі оренди, повністю зазначені договором і сторони підписали договір, то договір оренди є дійсним.

Відповідно до ст. 347 КЗ Туреччини для оренди житлових приміщень і критих робочих місць договір вважається продовженим на один рік на тих самих умовах, якщо орендар не повідомить про його припинення принаймні за п'ятнадцять днів до закінчення строку дії договору.

Цією статтею КЗ Туреччини передбачено, що орендодавець не може розірвати договір у зв'язку із закінченням строку дії договору. Проте в кінці десятирічного періоду оренди орендодавець може розірвати договір без пояснення причини, за умови, що він повідомить про це принаймні за три місяці до закінчення року продовження, наступного за цим періодом.

КЗ Туреччини виокремлює **основні права та обов'язки орендодавця**:

1) обов'язок передати майно в оренду. Відповідно до статті 301 КЗ Туреччини орендодавець зобов'язаний передати наймодавцю орендоване майно у строк, визначений договором оренди, та в стані, придатному для використання його за призначенням, визначеним у договорі;

2) зобов'язання нести тягар сплати податків та подібних зобов'язань. Відповідно до статті 301 КЗ Туреччини, якщо інше не передбачено договором оренди, орендодавець зобов'язаний брати участь в обов'язковому страхуванні або аналогічних зобов'язаннях щодо орендованого майна;

3) зобов'язання нести побічні витрати. Статтею 303 КЗ Туреччини передбачено, що орендодавець зобов'язаний нести побічні витрати, понесені ним самим або третьою стороною у зв'язку з використанням орендованого майна. Такі зобов'язання, як дбайливе використання орендованого майна, уникнення дій, що завдають шкоди, фарбування та прибирання житлового приміщення, за характером договору покладаються на наймача;

4) відповідальність. Статтею 331 КЗ Туреччини передбачено, що у випадку, якщо майно за договором оренди пошкоджено або приведено у несправний стан, орендодавець має право вимагати усунення таких дефектів, а також має право на відшкодування збитків або розірвання договору;

5) огляд орендованого майна та повідомлення орендаря. Стаття 335 КЗ Туреччини передбачає, що орендодавець зобов'язаний перевірити стан орендаря під час повернення та негайно повідомити його в письмовій формі про недоліки, за які відповідає орендар. Якщо це повідомлення не зроблено, орендар звільняється від будь-якої відповідальності. Проте за наявності недоліків і дефектів, які не можуть бути визначені звичайним оглядом під час отримання, відповідальність орендаря продовжується. При виявленні таких недоліків орендодавець зобов'язаний негайно письмово повідомити про це орендаря;

б) зобов'язання (гарантія) усунення недоліків. У разі виявлення суттєвих недоліків орендованого майна під час його приймання-передання орендар має такі права:

- вимагати від наймодавця проведення ремонту майна;
- вимагати певну знижку від вартості оренди;
- на відмову від договору або розірвання договору;
- на компенсацію;
- зобов'язання сплатити додаткові витрати. Витрати, не пов'язані з використанням майна (такі як податок, заміна дверей або заміна шаф), повинні бути компенсовані орендодавцем.

КЗ Туреччини врегульовує положення договорів оренди про підвищення орендної плати. Так, орендар має право збільшувати орендну плату за користування жилим приміщенням. Погоджена сторонами орендна плата щороку автоматично збільшується на відсоток, визначений у договорі.

При визначенні надбавки за основу береться сума орендної плати попереднього року. Разом з тим значенням до розрахунку також включається ІСЦ (індекс споживчих цін). Однак під час розрахунку надбавки необхідно враховувати положення ст. 344 КЗ Туреччини: угода між сторонами про збільшення орендної плати у пролонгованому орендному періоді діє доти, доки ставка підвищення не перевищує річний індекс споживчих цін (ІСЦ).

Це правило поширюється і на договори оренди на строк більше одного року.

У разі відсутності домовленості між сторонами про підвищення ставки на наступний період оренди орендна плата визначається суддею відповідно до стану орендованого майна за умови, що вона не перевищує ставки зміни відповідно до дванадцяти середньомісячних значень в індексі споживчих цін ІСЦ, визначеному в попередньому орендному році. Однак ця ставка ні в якому разі не може перевищувати 25 %, яка дійсна до липня кожного наступного року.

У разі виникнення спору між орендарем та орендодавцем щодо ціни оренди орендар може звернутися до суду з позовом про визначення ціни оренди, що передбачено ст. 344 КЗ Туреччини.

Статтею 116 КК Туреччини закріплено право недоторканності житла, а саме: після підписання сторонами договору оренди орендодавець не може увійти в орендоване житлове приміщення без дозволу орендаря. В іншому випадку це має ознаки злочину «Порушення недоторканності житла», що захищається ст. 116 Кримінального кодексу Туреччини та передбачає кримінальну відповідальність. У такому випадку орендар має право подати заяву про відкриття кримінального провадження проти орендодавця до прокуратури.

Відповідно до законодавства Туреччини після укладення сторонами договору оренди орендар зобов'язаний самостійно відкрити особові (абонентські) номери та відповідно укласти договори про надання послуг з постачання електроенергії, води, газу тощо. Цей обов'язок необхідно виконати протягом 30 календарних днів шляхом звернення до районного управління з народонаселення та протягом 20 робочих днів до Обласного управління міграційної служби для реєстрації нової адреси місця проживання.

Однак обов'язок страхування житла на випадок землетрусу лежить на власнику житла, що передбачено ст. 302 КЗ Туреччини.

Таким чином, ми можемо зробити такі висновки за результатами проведеного порівняльного аналізу правового регулювання договорів оренди житлових приміщень за законодавством України та Туреччини:

1) заборона розірвання договору оренди житлового приміщення, яке винаймається для проживання сім'ї/використання його як сімейного житла, без дозволу другого подружжя (чоловіка чи дружини) є однією з норм, які варто імплементувати в українське законодавство;

2) законодавство України не містить прямої заборони власнику житлового приміщення входити до орендованого приміщення без згоди орендаря, хоча це має бути зрозуміло з аналізу інших норм законодавства, однак на практиці це не виконується — у цьому випадку законодавство Туреччини більш прогресивне та більше відповідає міжнародним стандартам захисту права на недоторканність житла, тому запровадження

аналогічної норми в українське законодавство лише сприятиме захисту права на житло;

3) на думку авторів статті, положення турецького законодавства щодо реєстрації орендарем на своє ім'я та отримання ним нового особового (абонентського) номера та відповідно обов'язку укласти договори про надання послуг з постачання електроенергії, води, газу тощо є дуже прогресивними та потребують запровадження аналогічної норми в українське законодавство, що зі свого боку сприятиме зменшенню негативної практики несплати орендарем (уникнення ним сплати) комунальних платежів.

Незважаючи на приналежність законодавства обох країн до однієї правової сім'ї, а саме: романо-німецької системи права, правове регулювання сфери оренди житлових приміщень має багато спільного, але й відмінного, що ми додатково дослідимо в наступних статтях, присвячених цій тематиці.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

☎ телефонуй

(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ВЛАСНИКАМ ЖИТЛА, ЗРУЙНОВАНОГО ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Ірина Ковальчук, адвокат, к. ю. н., член-кореспондент
ГО «Академія адміністративно-правових наук»

Всі ми любимо свій будинок. Одні — який є. Інші — що був. Треті — якого ніколи не буде. З початком широкомасштабного вторгнення російської федерації, окрім військових об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, в значній мірі постраждав житловий фонд. Адвокати по всій Україні все більше отримують звернень щодо компенсації за пошкоджене або знищене майно. У запропонованій статті ми торкнемося питання відшкодування завданої шкоди власникам зруйнованого житла.

На сьогодні, у прагненні врегулювати це питання, законодавцем прийнято ряд нормативно-правових актів. Серед них Закон України від 23.02.2023 № 2923 «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України»¹ та постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2023 № 600 «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна»².

Якщо Закон № 2923 визначає загальні правові та організаційні засади надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, з дня введення воєнного стану в Україні, то постанова № 600 затвердила безпосередньо порядок і алгоритм призначення компенсації.

Варто розпочати з того, що в Україні створюється Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, який являтиме собою єдину державну інформаційно-комунікаційну систему, призначену для збирання, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту інформації (документів) про рухоме та нерухоме майно, пошкоджене та знищене внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, осіб, майно яких пошкоджено або знищено, матеріальну шкоду (у тому числі збитки), завдану внаслідок пошкодження та знищення такого майна, компенсацію за пошкодження та знищення такого майна, фінансування відновлення пошкодженого та знищеного майна, а також іншої інформації (документів), визначеної Законом № 2923.

Крім того, при виконавчих органах місцевого самоврядування, військових адміністраціях або військово-цивільних адміністраціях населених пунктів створюються Комісії з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна,

¹ Далі за текстом — Закон № 2923.

² Далі за текстом — постанова № 600, Порядок.

на які в подальшому покладатиметься ключова роль при вирішенні питання призначення компенсації та її розміру, оскільки саме за результатом роботи Комісії буде вирішуватися питання — зруйноване майно чи пошкоджене, проводитиметься розрахунок та внеситимуться дані у запропоновані Порядком формули обрахунку розміру відшкодування.

На нашу думку, основною проблемою у роботі цих Комісій буде відсутність у штаті таких органів професійних інженерів або будівельників.

Повертаючись до питання Державного реєстру, а точніше до питання його наповнення, то відповідні дані власники пошкодженого або знищеного житла зможуть внести шляхом звернення з заявою про надання компенсації за вибором заявника:

— в електронній формі — засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (далі — Портал Дія), зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія);

— у паперовій формі — через центр надання адміністративних послуг, орган соціального захисту населення або нотаріуса.

За результатами такого звернення — в якій би формі воно не вчинялося — майно буде внесено до реєстру, а зверненню присвоєно цифровий код заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна (далі — цифровий код) — код, зчитування якого відповідним пристроєм та/або розпізнавання програмними засобами дає можливість ознайомитися з актуальною інформацією про стан розгляду заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна.

Тож хто може звернутися з заявою про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна? З власниками житла все більш-менш зрозуміло. Але на практиці є мільйон випадків, коли право власності «існує» у, так би мовити, незавершеному стані. Маємо на увазі, неоформлену спадщину, об'єкти незавершеного будівництва та таке інше.

У цьому питанні Закон № 2923 є досить пропрацьований законодавцем і передбачає, що отримувачами компенсації за пошкоджені/знищені об'єкти нерухомого майна (далі — отримувачі компенсації) є:

1) фізичні особи — громадяни України, які є:

а) власниками пошкоджених/знищених об'єктів нерухомого майна;

б) замовниками будівництва — у разі отримання компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна, визначені п.п. «б» п. 6 ч. 1 ст. 1 цього Закону, або за знищені об'єкти нерухомого майна, визначені п.п. «б» п. 4 ч. 1 ст. 1 цього Закону;

в) власниками спеціального майнового права на неподільні житлові об'єкти незавершеного будівництва, майбутні об'єкти житлової нерухомості або особами, які сплатили часткову ціну такого об'єкта та на користь яких зареєстровано обтяження речових прав на такий об'єкт відповідно до Закону України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому», — у разі отримання компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна, визначені п.п. «в» п. 6 ч. 1 ст. 1 цього Закону, або за знищені об'єкти нерухомого майна, визначені п.п. «в» п. 4 ч. 1 ст. 1 цього Закону;

г) особами, які здійснили інвестування/фінансування будівництва об'єктів будівництва, щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт до набрання чинності Законом України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому», — у разі отримання компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна, визначені п.п. «в» п. 6 ч. 1 ст. 1 цього Закону, або за знищені об'єкти нерухомого майна, визначені п.п. «в» п. 4 ч. 1 ст. 1 цього Закону;

г) членами житлово-будівельних (житлових) кооперативів, які викупили квартиру, інше житлове приміщення в будівлі, будинок садибного типу, садовий або дачний будинок кооперативу, але не оформили право власності на нього, — у разі отримання компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна, визначені п.п. «а» — «в» п. 6 ч. 1 ст. 1 цього Закону, або за знищені об'єкти нерухомого майна, визначені п. 4 ч. 1 ст. 1 цього Закону;

д) спадкоємцями осіб, визначених п.п. «а» — «г» цього пункту;

2) об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, управителі багатоквартирних будинків, житлово-будівельні (житлові) кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків, особи, уповноважені співвласниками багатоквартирних будинків відповідно до Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» (у разі якщо співвласники самостійно здійснюють утримання багатоквартирного будинку та в цьому будинку

не створено об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, не призначено управителя, відсутній житлово-будівельний (житловий) кооператив, який здійснює його утримання), — у разі отримання компенсації за пошкоджене спільне майно багатоквартирного будинку.

А також обумовлено, що Кабінетом Міністрів України в Порядку надання компенсації за пошкоджене/знищене майно можуть визначатися додаткові категорії осіб, яким може надаватися компенсація за пошкоджені/знищені об'єкти нерухомого майна.

Яка виникає проблематика при поданні заяв на практиці? В основному, це невідповідність правоустановчих документів. Здебільшого, це стосується об'єктів нерухомого майна, право власності на які зареєстровано або виникло до 01.01.2013, тобто до початку дії Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», коли реєстрація відбувалася «вручну» і мали місце багато помилок та неузгодженостей («задвоєння» поштових адрес, помилки в літерах прізвищ власників, ідентифікація об'єкта — будинок/квартира — та таке інше). Нині всі ці неточності доводиться усувати, аби успішно зареєструвати майно у Державному реєстрі знищеного чи пошкодженого майна, що спричиняє додаткове фінансове навантаження на власника, який і без того втратив житло.

Коли розібралися у питаннях «Хто? Коли? І Куди може звертатися з заявою?», саме час поговорити — *як визначатиметься розмір компенсації за знищене житло та який порядок і строки отримання компенсації?*

Порядком встановлено, що розмір компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна розраховується Комісією за формулою:

1) для зруйнованих квартир, інших житлових приміщень у будівлі (далі — квартири):

$$B_i = B_{cp} \times K_p \times K_{kimn} \times K_{krik} \times S_{zn} \geq B_{ipov},$$

де B_i — розмір компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна (квартири), гривень;

B_{cp} — показник вартості 1 кв. метра житла на вторинному ринку в цілому по Україні, що становить 36422,33 гривні;

K_p — регіональний коефіцієнт, який враховує відмінність ціни за 1 кв. метр залежно від розташування

знищеного об'єкта нерухомого майна (квартири), наведений у додатку 3 до Порядку;

K_{kimn} — коефіцієнт, який враховує відмінність ціни за 1 кв. метр залежно від кількості кімнат знищеного об'єкта нерухомого майна (квартири), наведений у додатку 4 до Порядку;

K_{krik} — коефіцієнт, який враховує відмінність ціни за 1 кв. метр залежно від року за будови знищеного об'єкта нерухомого майна (квартири), наведений у додатку 5 до Порядку;

S_{zn} — площа знищеного об'єкта нерухомого майна, кв. метрів;

$$B_{ipov} = B_{пов} \times S_{zn},$$

де B_{ipov} — компенсація за знищений об'єкт нерухомого майна, визначена за показником опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України, гривень;

$B_{пов}$ — показник опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України відповідно до місцезнаходження такого майна, затверджений наказом Мінінфраструктури станом на дату виплати компенсації, гривень;

2) для будинку, будинку садибного типу, садового або дачного будинку (далі — індивідуальний житловий будинок):

$$B_i = B_{cpr} \times K_p \times S_{zn} \geq B_{ipov},$$

де B_i — розмір компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна (індивідуальний житловий будинок), гривень;

B_{cpr} — показник вартості 1 кв. метра індивідуальних житлових будинків на вторинному ринку в цілому по Україні, що становить 22197,14 гривні;

K_p — регіональний коефіцієнт, який враховує відмінність ціни за 1 кв. метр залежно від розташування знищеного об'єкта нерухомого майна (індивідуального житлового будинку), наведений у додатку 6 до Порядку.

З метою уникнення ситуацій, коли розрахована за формулою сума не забезпечить можливості заявнику реально придбати хоч якесь житло, через значне здорожчання нерухомості і збільшення курсу валюти, розмір компенсації встановлюється на рівні не нижче вартості спорудження житла відповідної площі, розрахованої за показником опосередкованої вартості

у регіонах України відповідно до місцезнаходження такого майна (**Вінов**).

У разі придбання житла отримувачем компенсації враховуються витрати на придбання земельної ділянки, на якій розташоване житло, якщо це не призводить до перевищення його граничної вартості, обчисленої відповідно до цього пункту.

Якщо предметом договору купівлі-продажу є житло, розміщене на земельній ділянці, кошти можуть спрямовуватися на придбання земельної ділянки, на якій розміщене житло, у межах наданої грошової компенсації за житловим сертифікатом, що зазначається в договорі. У такому разі в платіжному дорученні щодо перерахування коштів зазначаються реквізити договорів купівлі-продажу житла та земельної ділянки, на якій воно розміщене.

Комісії розглядатимуть документи протягом 90 днів і прийматимуть рішення, про яке повідомлятимуть отримувача компенсації, залежно від форми звернення, в електронному вигляді або на зазначену заявником поштовою адресою листом.

Рішення комісії, як і будь-яке рішення суб'єкта владних повноважень, можна буде оскаржити у суді. Практики в цьому питанні поки немає, оскільки, по-перше, заяви почали приймати з 15 серпня 2023 року і, беручи до уваги строк їх розгляду, ще просто немає рішень Комісій, а по-друге, основна маса знищеного житла знаходиться зараз у зоні активних бойових дій, що унеможлиблює обстеження таких об'єктів. У такому випадку законодавець дозволяє зупиняти розгляд заяви, аби забезпечити працівників Комісії і не наражати їх на небезпеку.

Зважаючи, що **граничний термін подання заяви** власником зруйнованого житла становить **три роки з моменту скасування воєнного стану** — спізнитися зі зверненням буде важко.

Компенсація за знищений об'єкт нерухомого майна надається двома способами за вибором заявника.

Перший передбачає надання грошових коштів шляхом їх перерахування на поточний рахунок отримувача

компенсації із спеціальним режимом використання для фінансування будівництва будинку садибного типу, садового або дачного будинку. Такий рахунок відкривається на ім'я отримувача компенсації. Порядок відкриття та ведення таких рахунків визначається Національним банком України.

Другий передбачає фінансування придбання квартири, іншого житлового приміщення, будинку садибного типу, садового або дачного будинку (у тому числі фінансування придбання такого приміщення/будинку, що буде споруджений у майбутньому, або інвестування/фінансування його будівництва) з використанням житлового сертифіката.

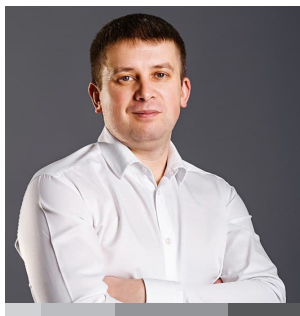
Важливим є також те, що отримуючи компенсацію за знищене житло від держави, власник передає державі право вимоги до російської федерації, а його право власності на зруйнований об'єкт припиняється. З цього приводу потрібно проводити роз'яснювальну роботу серед отримувачів компенсації, бо, як виявилось, саме цей аспект викликає у громадян найбільше запитань.

Загалом, Порядок, запропонований державою, для надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, на нашу думку, є досить чітким, враховує особливості вартості житла в різних регіонах України і в цілому має виконати мету, задля якої був розроблений. Звісно, на шляху застосування Порядку можуть і будуть виникати питання, які розробник не мав змоги передбачити, оскільки вони виникнуть саме під час безпосередньої роботи на місцях Комісій з відшкодування. Важливо, щоб місцеві органи влади не замовчували проблем в оцінюванні об'єктів, з якими зіткнуться, налаштовували Комісії на роботу саме з відшкодування шкоди власникам втраченого житла, а не пошуку недоліків у правоустановчих документах та створення штучних перешкод у швидких розглядах заяв. Бо, як зазначалося вище, вся відповідальність за процес проведення обстежень зруйнованого житла і призначення компенсації покладається саме на владу на місцях.

АДВОКАТИ МІСТА МЕЛІТОПОЛЯ НА ШПАЛЬТАХ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Дмитро Майстро, адвокат, партнер ЮК «Майстро і Беженар»

Продовжуємо серію публікацій, присвячених історії адвокатури Запорізької області. Сьогодні знайомимось із діяльністю адвокатів міста Мелітополя на початку ХХ століття. На жаль, вже півторарічна тимчасова окупація Мелітополя суттєво ускладнила пошук інформації про адвокатуру міста. Однак доступні джерела все-таки дають нам можливість зазирнути у залу суду минулого століття.

Одним з основним джерел, яке дозволяє нам реконструювати події більш ніж столітньої давнини, є матеріали місцевої преси. Під час написання цієї статті було використане цікаве джерело — газета «Мелітопольські відомості», в якій постійно велась рубрика «Із зали суду». Матеріали цих публікацій дають нам уявлення про те, які справи слухались, якою була позиція захисту та обвинувачення. У таких репортажах часто наводились яскраві промови та аргументи адвокатів.

Щодо становища адвокатури на початку ХХ століття цікавою є статистика, отримана із «Календаря та пам'ятної книжки Таврійської губернії... на 1912 рік». Отже, загальна кількість присяжних повірених у Російській імперії на той час — 5265, помічників присяжних повірених — 5140. Кількість приватних повірених, за свідченнями з судових палат, — 195, з окружних судів — 1955, з мирових з'їздів — 1589, з повітових з'їздів — 1738, разом 5397¹.

Адвокатською практикою займалися присяжні повірені, які перебували на державній службі. Проте існували й приватні повірені.

У 1912 році обов'язки присяжних повірених у Мелітополі виконували: Лев Антонович Романов, Йосип Владиславович Валицький, Яків Борисович Зевін, Іван Георгійович Мурзаєв.

Приватною практикою займалися повірені: Тимофій Володимирович Худаков, Веніамін Родіонович Ля-

шенко, Митрофан Сергійович Біляков, Єфрем Романович Шершієв, Андрій Олександрович Станішевський.

На сторінках місцевої преси зафіксовано дві справи, які видалися нам найбільш яскравими.

СПРАВА ПРО РОЗБІЙНІ НАПАДИ «БАНДИ ВАРРАВИ»

Банда Варрави була сумно відомим кримінальним угрупованням, яке наводило жах на всю Таврійську губернію протягом першого десятиріччя ХХ століття. Пограбування, розбої, убивства — все було на рахунок цих злочинців, і момент, коли вони опинилися на лаві підсудних, прикував до себе увагу не тільки мешканців Мелітополя, а й всієї губернії. Детальний опис судового процесу, що відбувся у 1910 році, залишив нам репортер «Мелітопольських відомостей».

Під час опитування обвинувачених членів банди усі, окрім Височина та Трусова, не визнали себе винними, пояснюючи своє зізнання приставу та судовому слідчому побоями поліції. Потерпілі, які фігурували як свідки, передали подробиці нападів на них, які склали суть обвинувального акта. При розповіді Параски Коваленко, родички підсудних Овдунів, про те, як її, вагітну, розбійники двічі згвалтували і завдали їй 20 колотих ран у живіт, що носили характер катувань, — по судовій залі пробігла емоція обурення.

¹ Календарь и памятная книжка Таврической губернии на 1912 год. Издание Таврич. Губерн. Стат. Комитета.

Жоден із потерпілих не опізнав підсудних, але показує, що Овдун і Сухорабський зізнавались у їх присутності уряднику і вказували, де хто був під час нападів. Свідки з числа 22 осіб, викликані за клопотанням Овдунова, заявили, що «вони нічого не знають».

Потерпілим показали фотографічні картки Варрави та Селіщенка. Вони здалися їм схожими на тих, які були у них, але твердо за картками упізнати їх не змогли.

Близько 9-ї години вечора судове слідство було закінчено, і після невеликої перерви суд перейшов до дебатів сторін.

Прокурор Чаплига вважав доведеним той факт, що у всіх трьох розбійних нападах брала участь одна і та ж банда, що впливає з однакової в усіх трьох випадках зв'язної поведінки розбійників. Також, що всі підсудні були членами цієї банди і брали участь у всіх чи деяких розбійних нападах, доводилося свідченнями на попередньому слідстві й свідченнями Височина та Трусова у залі суду на судовому слідстві. З огляду на це прокурор підтримав звинувачення проти всіх обвинувачених у межах обвинувального акта.

Захисник обох Овдунів — присяжний повірений Заболотний у своїй промові заявив, що доказів проти підсудних сторона обвинувачення не надала. За недостатністю доказів Овдун вважає звинувачення не доведеним.

Захисник Височина, Трусова та Наколюжного, присяжний повірений Раскін у своїй промові звернув увагу присяжних засідателів на ту обставину, що всі вісім підсудних однаково звинувачуються у приналежності до однієї і тієї ж розбійницької зграї. Також наголошує, що хоча з обставин справи і можна зробити висновок, що в усіх трьох розбійних нападах брала участь одна і та ж банда, але членами зграї не можна вважати всіх підсудних. Випадкові, мимовільні учасники злочину, на який вони не йшли і про який не знали, не можуть вважатися членами банди, однак між собою пов'язані задумом, метою та способом дій.

Про те, що не всі восьмеро підсудних є членами злочинної шайки, виявилось на першому допиті їх урядником, про це свідчила різниця у їх поведінці. У той час як всі заперечували свою вину, Височин з перших слів розповів, як і куди возив учасників банди. Прокурор вважав, що Височин повинен був зрозуміти, кого і для чого везе, а тому мав би тікати. Але тут виникало протиріччя: саме дізнавшись, кого він везе, Височин, побоюючись за своє життя, не міг

тікати, а вимушений був коритися розбійникам. А побоюватися за своє життя Височин мав підстави, оскільки усім відомо, який жах і страх наводила на людей не тільки поява, а й одне ім'я Варрави, відомого у Таврійській губернії розбійника, який міг усюди дістати і розправитися з ним. Банда Варрави, що орудувала у великій кількості сіл, не могла мати всюди своїх членів і користувалася фурщиками, що випадково траплялися, та іншими особами, які надавали їй послуги під страхом смерті. Таким випадковим надавачем послуг, якими скористалася банда, був Височин.

У такому ж становищі був і Трусов, інший візник, і Наколюжний, про участь якого у нападах не було доказів, а відомо тільки, що Овдун привів до нього як родича невідомих йому Варраву та Селіщенка для ночівлі. Він міг не знати, які люди в нього ночували. Та навіть знаючи це, він не міг під страхом смерті нікому сказати.

Захист попросив з огляду на серйозність звинувачення та покарання щодо кожного з підсудних окремо запитати: чи був він членом шайки і чи брав участь добровільно, наміром, а не вимушеними діями, у злочинах, описаних у обвинувальному акті. І вже після цього винести справедливий вирок.

В останньому слові підсудні Овдуни з плачем і поклонами просили виправдати їх, пощадити їх молодість, дружин і дітей, заявили, що як благодаті Божої чекали на суд, а Філіп Овдун заявив, що він і у в'язниці не їв м'ясного по середах і п'ятницях. Інші підсудні просять поблажливості і даремно не звинувачувати їх. На дозвіл присяжних засідателів поставлено 32 питання.

О пів на першу ночі, після майже півторагодинної наради, присяжні засідателі винесли вердикт, яким усі

визнані винними з усіх питань і одному Наколюжному дана поблажливість. Пізно вночі оголошено вирок, яким усіх обвинувачених засуджено на каторжні роботи з позбавленням прав строком 6 — 11 років².

СПРАВИ СІМЕЙНІ У СУДОВІЙ ЗАЛІ

Як це не курйозно, але сімейні «розбірки» доволі часто ставали предметом судового розгляду на початку XX століття. У Мелітополі також розглядався такий цікавий випадок.

18 березня 1910 року Мелітопольським повітовим з'їздом було розглянуто справу за звинуваченням С. Міндліна своєю колишньою дружиною — Левіною. Левіна звинувачувала колишнього чоловіка в тому, що він, після розлучення з нею, у будинку спільних їхніх знайомих заявив, що взяв її із публічного будинку. Оскільки вона була взята Міндліним із сімейного будинку, то вважала слова колишнього чоловіка для себе образливими та наклепом щодо до неї.

У земського начальника під час розгляду справи Левіна дала розгорнуті свідчення, в яких описала все інтимне і сімейне життя з чоловіком. Свідки, однак,

не підтвердили звинувачення, показавши тільки, що на їхнє питання, куди подінеться Левіна після розлучення, Міндлін відповів, що нехай іде світом, як їздила до заміжжя.

Врешті-решт земський начальник засудив Міндліна до арешту на три місяці. Однак той звернувся до адвоката та оскаржив попереднє рішення.

У повітовому з'їзді захисник Міндліна, присяжний повірений Раскін у своїй промові просив суд не брати до уваги пояснення Левіної, що стосуються інтимного життя подружжя, оскільки це не повинно цікавити сторонніх, тим більше суддів, а перейти до суті звинувачення. Левіна вказала свідків, які мали підтвердити звинувачення, але насправді цього не зробили. У словах «нехай іде світом» немає елементів складу наклепу, оскільки ці слова не ганьблять її честі, тому просив суд виправдати Міндліна.

Прокурор вважав, що хоча свідки не підтвердили посилення, зробленого на них Левіною, все ж у словах Міндліна «нехай іде світом» полягає щось образливе для Левіної, оскільки вона ж не комівояжер. Повітовий з'їзд Міндліна виправдав³.

² Б. С-н. Из зала суда // Мелитопольские ведомости. 1910. № 3. С. 3.

³ Б. С-н. Из зала суда // Мелитопольские ведомости. 1910. № 3. С. 2.